

DE STRAFTOEMETINGSVRIJHEID VAN DE RECHTER

EEN ONDERZOEK NAAR BEÏNVLOEDENDE FACTOREN

Aantal woorden: 47 633

Astrid Senave

Studentennummer: 01300002

Promotor: Prof. dr. Antoinette Verhage

Commisaris: Heleen Lauwereys

Masterproef voorgelegd voor het behalen van de graad master in de Rechten

Academiejaar: 2018 - 2019

Inhoudsopgave

Vertrouwelijkheidsclausule	VII
Woord vooraf.....	VII
1. Inleiding	1
2. De eertijdse straftoematingsvrijheid	4
2.1 <i>Geschiedenis van de straftoematingsvrijheid</i>	4
2.1.1 Ancien Régime	4
2.1.2 Klassieke strafrecht	5
A. De Verlichting	5
B. Franse Revolutie	6
2.1.3 Positivismen	6
2.1.4 Sociaal verweer	7
2.1.5 Nieuw sociaal verweer	7
2.1.6 Nieuw realisme	8
2.2 <i>De straftoematingsvrijheid tot op vandaag</i>	9
2.3 <i>Conclusie</i>	10
3. De eigentijdse straftoematingsvrijheid	11
3.1 <i>Het concept straftoematingsvrijheid</i>	11
3.2 <i>De beïnvloedende factoren van de straftoematingsvrijheid</i>	11
3.2.1 Straf, toemeting en vrijheid	11
3.2.2 Wettelijke factoren	11
A. Straffenarsenaal	12
a. Hoofdstraffen en bijkomende straffen	12
i. Vrijheidsstraf	13
ii. Geldboete	15
iii. Werkstraf	16
iv. Elektronisch toezicht	17
v. Autonome probatiestraf	19
vi. Bijkomende straffen	20
b. Modaliteiten	21
B. Minimum- en maximumstraf	23
C. Strafuitsluitende, strafverminderende en strafverzwarende maatregelen	23
D. Magna Charta	25
a. Algemene rechtsbeginselen	25
b. De rechten van verdediging	27
i. Figuur van de rechter	27
ii. Procedureverloop	29
iii. Motiveringsverplichting	30

E.	Invloed van de strafrechtsketen	31
F.	Wettelijke strafdeterminanten	33
a.	De ernst van het misdrijf	33
b.	Het gerechtelijk verleden van de dader	34
G.	Tussentijdse conclusie.....	36
3.2.3	Buitenwettelijke factoren	37
A.	Persoon van de dader	37
a.	Gerechtelijk verleden	38
b.	Leeftijd.....	38
c.	Sociale positie.....	39
d.	Problematieken	40
e.	Geslacht.....	41
f.	Nationaliteit.....	42
g.	Tussentijdse conclusie.....	43
B.	Persoon van de rechter	44
C.	Vordering van het openbaar ministerie.....	47
D.	Pleidooi van de advocaat	48
E.	Slachtoffer	50
F.	Publieke opinie	52
G.	Media.....	55
H.	Politieke invloed	56
I.	Tussentijdse conclusie.....	58
4.	Straftoemetingsonderzoek.....	59
4.1	<i>Methode</i>	59
4.2	<i>Onderzoek</i>	61
4.2.1	Impact van het dossier.....	61
4.2.2	Impact van de strafdoelen.....	63
4.2.3	Impact van het straffenarsenaal.....	65
4.2.4	Impact van de minimum- en maximumstraf.....	69
4.2.5	Impact van het strafrechtelijk verleden	74
4.2.6	Impact van de persoon van de dader	75
4.2.7	Impact van de persoon van de rechter	80
4.2.8	Impact van de vordering van het openbaar ministerie.....	81
4.2.9	Impact van het pleidooi van de advocaat	84
4.2.10	Impact van het slachtoffer	86
4.2.11	Stereotypering en ervaring.....	88
4.2.12	Invloed van de publieke opinie	90
4.2.13	Invloed van de media	91
4.2.14	Invloed van het politieke beleid	94
4.2.15	Invloed van de strafuitvoering	96
4.3	<i>Conclusie van het onderzoek</i>	100

5. Algemene conclusie.....	105
6. Bibliografie.....	107
6.1 <i>Wetgeving en voorbereidende werken.....</i>	107
6.1.1 Wetgeving.....	107
6.1.2 Parlementaire stukken	108
6.1.3 Beleidsnota van de minister van Justitie.....	108
6.2 <i>Rechtspraak</i>	108
6.3 <i>Rechtsleer.....</i>	109
6.3.1 Noot onder rechtspraak	109
6.3.2 Bijdragen in tijdschriften	109
6.3.3 Boeken	114
6.3.4 Bijdragen in verzamelwerken.....	118
6.3.5 Working Law Papers	120
6.4 <i>Online bronnen</i>	120
6.4.1 Wetenschappelijke artikels	120
6.4.2 Masterproeven en doctoraatsscripties.....	120
6.4.3 Andere	121
Bijlage 1: vragenlijst.....	123
Bijlage 2: legende.....	125

Vertrouwelijkheidsclausule

Ondergetekende verklaart dat de inhoud van deze masterproef mag worden geraadpleegd en/of gereproduceerd voor persoonlijk gebruik. Het gebruik van deze masterproef valt onder de bepalingen van het auteursrecht en bronvermelding is steeds noodzakelijk.

Astrid Senave

Woord vooraf

Als resultaat van de voorbije jaren rechtenopleiding ligt voor u, mijn masterproef. Iets wat ik niet kon verwezenlijken zonder de steun van velen. Een dankwoord is hier dan ook op zijn plaats.

Ik wens wijlen professor Brice De Ruyver te bedanken voor het aanreiken van dit actueel en interessant onderwerp. Verder wil ik professor Antoinette Verhage in het bijzonder bedanken om mij als promotor alle vrijheid te geven en mij met toewijding en enthousiasme te begeleiden doorheen het schrijfproces. Voorts bedank ik Heleen Lauwereys als commissaris.

Ik wens eveneens een dankbetuiging te richten aan alle rechters die me met begeestering te woord stonden in het kader van het gevoerde onderzoek. Hun openhartigheid vormt de fundamenteen waarop deze masterproef steunt.

Ten slotte bedank ik mijn ouders om mij de kans te bieden om te studeren en me onophoudelijk te bemoedigen, mijn vriendin Deirdre die mij steunde op elke mogelijke manier, mijn vrienden die de uren in de bib wat minder eenzaam maakten en mijn collega's van de Take Five om pauzes te vullen met de nodige koffies en humor.

1. Inleiding

De straftoematingsvrijheid van de rechter is diep geworteld in het Belgisch strafrecht en gelijkheid in bestraffing is daarbij een lang gekoesterd ideaal. De vrijheid der straftoemeting is doorheen de eeuwen tal van metamorfoses ondergaan. Het toemeten van een straf is niet langer de exacte en letterlijke afleiding van de wettelijke regel. De rechter is een bepaalde hoeveelheid vrijheid geboden om zijn taak, namelijk het opleggen van een rechtvaardige straf, te vervullen. Deze ruimte voor interpretatie creëert het bestaan van meerdere juridisch correcte antwoorden op eenzelfde vraagstuk. Het is daarbij aan de rechter om een keuze te maken welke straf toemeting zal vinden. Het wettelijke sanctiestelsel is daarbij voortdurend in beweging, dit echter met één constante, namelijk de onaangetaste ruime straftoematingsvrijheid van de rechter.¹ De stroom aan wetsvoorstellen en wetswijzigingen heeft de variatiemogelijkheden voor de rechter aanzienlijk doen toenemen.² Deze ruime discretie van de strafrechter bij het nemen van de sanctiebeslissing stuwt de discussie omtrent de vraag of de straftoematingsvrijheid ontaardt in ongelijke bestraffing. Zo gaan ook stemmen op om de consistentie in de straftoemeting te bevorderen of zelfs de straftoematingsvrijheid van de rechter in te perken.³

De straftoemeter dient een delicate harmonie te creëren tussen de wenselijkheid van het individualiseren van de straf enerzijds en de waarborging van het gelijkheidsbeginsel en het rechtszekerheidsbeginsel anderzijds. Het te veel overhellen naar een van deze principes leidt tot kritiek vanuit verschillende kampen van de huidige gemediatiseerde samenleving waar informatie voor het grijpen ligt. De straftoemeter wordt wereldvreemdheid of activisme verweten wanneer de keuze der straftoemeting stoot op onbegrip of bepaalde individuen niet zint.⁴ Straftoemeting is geen exacte wetenschap, maar een menswetenschap afhankelijk van de inzichten van de individuele rechter. Een wettelijk kader tracht de straftoematingsvrijheid in de hand te houden, niettemin is het beslissingsproces van de straftoemeter doordrongen van buitenwettelijke factoren. De rechter is immers ingebed in de maatschappij waarin hij recht spreekt. Dergelijke factoren kunnen niet objectief worden getoetst en zorgen voor een schijn van willekeur. Met de probleemstelling in het achterhoofd dat niet duidelijk is welke factoren welke rol spelen, trachten we het denkproces achter de rechterlijke keuze voor een bepaalde legaal verantwoorde straf en de elementen dit proces doorkruisen bloot te leggen.

¹ M. J. BORGERS, "Het wettelijke sanctiestelsel en de straftoematingsvrijheid van de rechter", *DD* 2005, afl. 11, 111-204.

² M. J. BORGERS, "De realisatie van gelijkheid in bestraffing. Over het probleem, oplossingen en de trivialeiten", *AA* 2006, afl. 5, 341.

³ C. KELK, *Studieboek materieel strafrecht*, Deventer, Gouda Quint, 2001, 25; M. J. BORGERS, "Het wettelijke sanctiestelsel en de straftoematingsvrijheid van de rechter", *DD* 2005, afl. 11, 111-204.

⁴ R. WESTRA, "Transparantie: sturen en gestuurd worden" in CJEJ. PRINS, H. GRIFFIOEN, D. BROEDERS "Naar een transparantere rechtspraak. Geen glans zonder wrijving", *Speelruimte voor transparantere rechtspraak*, 2014, afl. 25, 297.

Het opzet van deze masterproef is om de straftoematingsvrijheid van de rechter te ontleden aan de hand van de diverse elementen die deze vrijheid beïnvloeden en vormgeven. We trachten na te gaan hoe strak Vrouwe Justitia haar blinddoek draagt. Voor welke factoren dient de rechter blind te zijn in de huidige tendens van het individualiseren zonder daarbij algemene principes der straftoemeting in het nauw te drijven? Welke elementen leggen het meeste gewicht in de schaal? De straftoematingsvrijheid wordt gevormd door haar wettelijke omkadering, waarbinnen de rechter zijn vrijheid beoefent. Deze vrijheid wordt verder beïnvloed door allerlei buitenwettelijke factoren. Om de huidige straftoematingsvrijheid te conceptualiseren zal op zoek worden gegaan naar al deze mogelijks sturende elementen. Enerzijds zal dieper worden ingegaan op hoe het wettelijk kader de vrijheid der straftoemeting tracht te omhelzen, anderzijds zullen tal van buitenwettelijke factoren besproken worden. De vraag hoe en in welke mate deze elementen een impact hebben op de straftoemeting door de rechter vormt dan ook de rode draad en meteen ook de onderzoeksvraag van deze masterscriptie. Om de strafvorming door de rechter te analyseren is het inzicht verworven in de mate waarin bepaalde factoren een invloed hebben op de straftoemeter van fundamenteel belang.

Vooreerst zal deze masterproef bestaan uit de duiding van het concept straftoematingsvrijheid van de rechter. Om de huidige appreciatiemarge beter te kunnen kaderen en verklaren zal in het eerste hoofdstuk de evolutie van deze vrijheid worden geïllustreerd met oog voor de invloed van allerlei strafrechtstheorieën en criminologische stromingen. Dergelijke achtergrondinformatie brengt de straftoematingsvrijheid naar de vrijheid die het nu belichaamt. Daarna trachten we de straftoematingsvrijheid in haar eigentijdse vorm te duiden. Om haar huidige draagwijdte te beschrijven beroepen we ons op de elementen die deze vrijheid sturen en beïnvloeden. In een literatuurstudie gaan we na welke impact diverse wettelijke en buitenwettelijke factoren mogelijks kunnen hebben of effectief hebben op de straftoematingsvrijheid van de rechter. Deze studie steunt op tal van juridische bronnen uit de rechtsleer en de rechtspraak, dit zowel uit boeken, tijdschriften, kranten en online databanken. De wetgever tekent het legale kader waarin de rechter zijn vrijheid kan benutten. De invloed van het straffenarsenaal, de maximum- en minimumstraf, verzachtende en verzwarende omstandigheden, algemene rechtsbeginselen... komen om beurt aan bod. Verder wordt dit kader uitgerekt of beteugeld door tal van andere elementen zoals de persoon van de dader, de persoon van de rechter, het slachtoffer, de vordering van het openbaar ministerie, het pleidooi van de advocaat, de media, de politiek... Resultaten van verschillend reeds gevoerd onderzoek over bepaalde sturende factoren worden betrokken in dit hoofdstuk. Naast Belgisch straftoematingsonderzoek, die grotendeels gedateerd is en zo in een andere socio-economische context werd uitgevoerd, wordt ook Nederlands

onderzoek naar de straftoemetingfactoren geïntegreerd in deze masterscriptie.⁵ Niet elk onderzoek bracht echter heldere en systematische resultaten met zich mee. Bijkomend kwalitatief onderzoek naar hoe de rechter zijn straftoemetingvrijheid en de invloed van diverse factoren op deze soevereiniteit ervaart, kan zo mogelijks een bijkomend en actueel beeld brengen. Het in deze thesis gevoerd kwalitatief onderzoek tracht een van de bouwstenen te zijn voor hedendaags Belgisch straftoemetingsonderzoek.

In een volgend hoofdstuk wordt dit onderzoek uit de doeken gedaan. Dit straftoemetingsonderzoek is een zoektocht naar de factoren die de rechter in belangrijke mate, al dan niet bewust of onbewust, laat meespelen in zijn straftoemetingbeslissing. De hoofdonderzoeksvraag van deze masterscriptie tracht immers te bevatten welke elementen de straftoemeter beïnvloeden. Aan de hand van diepte-interviews van in totaal acht verschillende rechters van zowel de politierechtbank als de correctionele kamer van de rechtbank van eerste aanleg vindt deze onderzoeksvraag haar antwoord. Het repliceren op deze hoofdvraag gebeurt aan de hand van subonderzoeksvragen die allerlei facetten van de straftoemeting trachten te belichten. Deze vragen hebben in eerste instantie betrekking op de wettelijke grenzen waarbinnen de rechter beleidsruimte is gelaten. In tweede instantie gaan we de invloed na van de buitenwettelijke elementen die het beslissingsproces van de rechter doorkruisen. Diverse factoren worden in dit onderzoek aan de rechter voorgelegd. In welke mate al deze elementen een invloed blijken te hebben naar het gevoel van de straftoemeter zal uit het resultaat van dit onderzoek blijken. De bevindingen die uit het eigenlijke onderzoek voortvloeien zullen uitgebreid worden geanalyseerd ter conclusie van dit laatste hoofdstuk.

⁵ W. DE PAUW, *Justitie onder invloed. Belgen en vreemdelingen voor de correctionele rechtbank in Brussel, : 28 jaar straftoemeting in drugszaken*, Brussel, VUBPress, 2009, 67-68.

2. De eertijdse straftoematingsvrijheid

Het omschrijven van de straftoematingsvrijheid lijkt sinecure. Het betreft de vrijheid waarover de rechter beschikt om al dan niet de ene of de andere straf toe te meten. Een dergelijk eenvoudige definitie behelst echter geenszins de complexe draagwijdte van het begrip. Haar invulling kende een zeer evolutief bestaan onder invloed van verschillende stromingen van strafrechtstheorieën en het sociaaleconomisch klimaat.⁶ Hoe ver reikt de huidige straftoematingsvrijheid van de rechter nu juist en welke factoren bepalen dit? Om deze vraag te beantwoorden ontplooiën we deze rechterlijke vrijheid eerst doorheen de geschiedenis. Achtereenvolgens bespreken we het Ancien Régime, het klassieke strafrecht, het positivisme, het oud en nieuw sociaal verweer en het nieuw realisme.

2.1 Geschiedenis van de straftoematingsvrijheid

2.1.1 Ancien Régime

Onder het Ancien Régime leek rechterlijke willekeur de regel. De koning beschikte over het alleenrecht om te straffen en vormde gevolglich de enige bron van recht. Straffen hadden voornamelijk een vergeldende en afschrikkende werking waarbij leedtoevoeging steeds de hoofdcomponent vormde.⁷ Schuld werd aangetoond aan de hand van godsbewijzen en andere irrationele manieren van bewijsvoering. In de dertiende eeuw schakelde men over naar een inquisitoire procedure met strikte bewijsreglementering waarbij de bekomen bekentenissen en getuigenissen al te vaak de folteringen heiligden.

De vrijheid van de rechters bij het bepalen van de strafmaat was zeer uitgestrekt. “Selon l’excigence du cas” vormde de rode draad doorheen de strafoplegging die verder enkel ingeperkt werd door de rede, de gebruiken van rechtbanken, het canoniek recht, het Romeins recht en de wetten van de koning.⁸ De gebrekkige strafwetgeving legde het lot van vele verdachten in de handen van tirannieke rechters die vanwege het veelvuldig opleggen van wrede straffen zoals de galgstraf en de lijfstraf allerminst het toonbeeld waren van humaniteit.

⁶ B. DE RUYVER, “De alternatieve straffen: een modetrend of een volwaardig instrument?” in H. D’HAENENS e.a., *Liber Amicorum Jules D’Haenens*, Gent, Mys & Breesch, 1993, 91.

⁷ J. DE PEUTER, “Het leed als hoofdcomponent van de straf”, in X.(ed.), *Liber Amicorum Jules D’Haenens*, Gent, Mys & Breesch, 1993, 73.

⁸ J. CARBASSE, *Introduction historique au droit pénal*, Paris, Presses Universitaires de France, 1990, 105.; B. DE RUYVER, (*Grondige studie*) *Strafrechtelijk Beleid*, Gent, IRCP, September 2016, 42.

2.1.2 Klassieke strafrecht

A. De Verlichting

Nullum crimen, nulla poena sine legem vormde de tegenreactie op het Ancien Régime als bescherming van de burger tegen willekeurig overheidsoptreden. In de wetboeken ten tijde van de Verlichting was de rechter dan ook slechts de spreekbuis voor de woorden van de wetgever. De appreciatiemarge van de rechter was enorm beperkt en via vaste straffen werd hem elke vorm van beoordelingsvrijheid ontzegd. Er bestond geen verschil tussen de straf *in abstracto*, de straf zoals die letterlijk in de wet staat, en de straf *in concreto*, de straf die de rechter effectief oplegt.⁹ Alle straffen werden voor iedereen op dezelfde wijze toegepast waardoor individualisering onbestaande was. In het klassieke strafrecht lag de focus op de daad en niet op de dader. Het verschil in ernst of aard van misdrijf vormde zo het enige criteria dat een verschil in straf kon rechtvaardigen.

De Verlichte auteurs concipieerden criteria om een behoorlijke strafrechtsbedeling te normeren. In het 'Trattato dei delitti e delle pene' vertaalde Beccaria de drie principes, samen het Magna Charta genoemd, naar het strafrecht.¹⁰ Het legaliteitsbeginsel vereist dat misdrijven en straffen op voorhand in de wet zijn vastgelegd. Een heldere delictomschrijving zou willekeur onmogelijk maken en de rationele mens er van weerhouden om het contract, gesloten tussen het volk en de vorst waarbij individuele vrijheid van de burger werd geruild voor veiligheid gegarandeerd door de koning, te schenden.¹¹ Een misdrijf plegen stond in de verlichtingsfilosofie van Rousseau en Locke immers gelijk aan een schending van dit sociaal contract en enkel uit die schending kon het recht op bestraffing voortvloeien. Het proportionaliteitsbeginsel vereist dat straffen in verhouding staan tot de ernst van het misdrijf. Beccaria hekelde de inhumane straffen van het Ancien Régime. Straffen waren in de Verlichting pas gerechtvaardigd als ze nuttig waren voor de maatschappelijke orde en niet wreder waren dan strikt noodzakelijk.¹² Het subsidiariteitsbeginsel vereist dat het strafrecht slechts het *ultimum remedium* is. Handelingen mogen pas strafbaar worden gesteld indien bestraffing echt noodzakelijk is. Het excessief gebruik van strafbaarstellingen zou immers uitmondde in een overbelasting van het strafrechtsapparaat.¹³

⁹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2006, 425.

¹⁰ B. DE RUYVER, (*Grondige studie*) *Strafrechtelijk Beleid*, Gent, IRCP, September 2016, 44.

¹¹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, Strafprocesrecht en Internationaal Strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2006, 10.

¹² C. BECCARIA, *Over misdaden en straffen*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1982, 25.

¹³ L. DUPONT, *Beginselen van behoorlijke strafrechtsbedeling: bijdrage tot grondslagenonderzoek*, Antwerpen, Kluwer, 1979, 53.

B. Franse Revolutie

De Franse Revolutie in 1789 bleek de formele breuk met het absolutisme van het Ancien Régime. De Verlichtingsfilosofieën domineerden sindsdien de codificaties van het strafrecht. De Franse Code Pénal van 1810 vormde de gulden middenweg tussen de willekeur het Ancien Régime en het systeem van vaste straffen door de invoer van de minimum- en maximumstraf. Het overschrijden van deze grenzen was uitzonderlijk maar de beoordelingsvrijheid van de rechter werd wel zodanig uitgerekt dat de rechter straffen onder de minimumgrens kon opleggen via een beperkt aantal uitdrukkelijk in de wet bepaalde verschoningsgronden.¹⁴

2.1.3 Positivismen

Het positivisme vormde een aggregaat van een verschillende bewegingen uit de tweede helft van de 19de eeuw gevoed door het causaliteitsdenken van de exacte wetenschappen en de menswetenschappen. Het rationele mensbeeld uit het klassieke strafrecht waarbij de mens uit vrije wil de wet overtreedt, evolueert naar een gedetermineerd mensbeeld waarbij de mens door antropologische factoren, externe fysieke kenmerken en zijn sociaal milieu tot delinquentie vervalt.¹⁵ De schuld is niet langer het determinerende element maar de sociale gevaarlijkheid rechtvaardigt nu de strafrechtelijke interventie. Ferri onderstreepte de nood aan een combinatie van sociaaleconomische maatregelen en individuele maatregelen om criminaliteit efficiënt te bestrijden en de samenleving te beschermen. De rechter diende in elk concreet geval, rekening houdende met de noden, behoeften en individuele kenmerken van de delinquent, een aangepaste straf toe te meten met het oog op resocialisatie en reïntegratie.¹⁶ De strafduur kon niet meer vooraf worden gestipuleerd daar het onvoorspelbaar was wanneer iemand voldoende geresocialiseerd zal zijn.¹⁷ Door de tendens van individualisering werd het legaliteitsbeginsel op de helling gezet. De positivistische school stapte af van het proportionaliteitsbeginsel vermits niet langer de ernst van het misdrijf maar individuele kenmerken van de delinquent de strafmaat bepaalden. Ook het subsidiariteitsbeginsel werd verlaten door het strafrecht als preventie voor criminaliteit te hanteren.

¹⁴ B. DE RUYVER, (*Grondige studie*) *Strafrechtelijk Beleid*, Gent, IRCP, September 2016, 47.

¹⁵ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, Strafprocesrecht en Internationaal Strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2006, 25.

¹⁶ E. FERRI, *La sociologie criminelle*, Paris, A.Rousseau, 1893, 640.

¹⁷ B. DE RUYVER, *De strafrechtelijke politiek gevoerd onder de socialistische Ministers van Justitie E. Vandervelde, P. Vermeylen en A. Vranckx*, Antwerpen, Kluwer, 1998, 90.

2.1.4 Sociaal verweer

Adolphe Prins bracht met het sociaal verweer een samensmelting tussen het positivisme met haar efficiënte resocialiserende maatregelen tegen de massale criminaliteit, en de abstracte wilsvrijheid met haar individuele morele aansprakelijkheid.¹⁸ Het sociaal verweer integreerde het klassieke concept van strafwaardigheid in een tweesporenaanpak. Het eerste spoor betreft de categorie van normale, volwassen delinquenten die schuldbequaam zijn en strafrechtelijk worden veroordeeld volgens de klassieke principes van de Magna Charta. Het tweede spoor betreft personen die vanwege geestestoornis, minderjarigheid... niet moreel aansprakelijk kunnen worden gesteld en daarom aan een aangepast arsenaal aan niet-strafrechtelijke maatregelen werden onderworpen.

2.1.5 Nieuw sociaal verweer

Het nieuw sociaal verweer verzette zich tegen de misbruiken van autoritaire regimes uit de eerste helft van de twintigste eeuw.¹⁹ Nog meer dan in het positivisme moest de maatschappij zich beschermen tegen sociaal gevaarlijk gedrag maar dit zonder het legaliteitsbeginsel te verlaten en zonder de fundamentele mensenrechten en vrijheden te schenden. Ancel streefde een meer humaan strafrecht na, gefocust op de persoonlijkheid van de delinquent. Voor het eerst wordt naast de samenleving en de dader, ook het slachtoffer in beeld gebracht.²⁰

Het vervallen in delinquentie voorkomen via vergaande individuele en sociale maatregelen vormde het vertrekpunt van het sociaal verweer. Middels het creëren van sociale vangnetten werden daders opgevangen in een herintegratie- en resocialisatieproces.²¹ Wie toch door de mazen van het net glipte, kwam via het heringevoerde schuldbeleg in de klassieke strafrechtspleging terecht.

Het nieuw sociaal verweer stond ook in het teken van individualisering. Ze creëerde ruimte voor individualisering op alle niveaus van de strafrechtsketen zodat elke actor aan de resocialisering van de delinquent kon bijdragen. Dit leidde tot de totstandkoming van een aantal bijzondere wetten, namelijk de wet van 31 mei 1988 op de voorwaardelijke veroordeling en de voorwaardelijke invrijheidstelling²²,

¹⁸ B. DE RUYVER, *(Grondige studie) Strafrechtelijk Beleid*, Gent, IRCP, September 2016, 58.

¹⁹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, Strafprocesrecht en Internationaal Strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2006, 25.

²⁰ M. ANCEL, *La défense sociale nouvelle. Un mouvement de politique criminelle humaniste*, Parijs, Cujas, 1954, 183.

²¹ B. DE RUYVER, *(Grondige studie) Strafrechtelijk Beleid*, Gent, IRCP, September 2016, 70.

²² Wet van 31 mei 1888 op de voorwaardelijke veroordeling en de voorwaardelijke invrijheidstelling, BS 3 juni 1888.

de Wet van 15 mei 1912 op de Kinderbescherming²³, de wet van 9 april 1930 bescherming maatschappij²⁴, en de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie²⁵.

2.1.6 Nieuw realisme

Begin de jaren zeventig ontstond het nieuw realisme, een verzamelterm voor verschillende ideologische kritieken op het nieuw sociaal verweer.²⁶ Er heerste een groeiend verzet tegen de overgereguleerde voorbeeldmaatschappij.²⁷ Het onvoorwaardelijk geloof in resocialisatie daalde zienderogen. Men hekelde dat een aantal basisbeginselen van het klassieke strafrecht werden verdrukt. De consequenties voor het legaliteitsbeginsel door de drang naar individualisatie hadden het strafrecht onvoorspelbaar en subjectief gemaakt. Onder meer ook door de enorme toename van het aantal strafbepalingen. Het samengaan van strafrecht en hulpverlening werd sterk bekritiseerd vanwege de vele gevallen van recidive die aantoonde dat resocialisatie al te vaak faalde. Deze combinatie veroorzaakte ook een *net-widening* effect waardoor de rijdwijdte van het strafrecht alsmaar werd uitgerekt en bepaalde feiten die vroeger niet strafbaar waren nu wel een juridische afhandeling kregen.²⁸ Het strafrecht verviel steeds meer in een handhavingsrecht ter sanctionering van overtredingen van andere rechtstakken.

De radicale strekking leverde als eerste stroming kritiek op de bemoeizucht die het resocialisatiemodel met zich mee bracht. Het abolitionisme overtrof deze strekking door te stellen dat het strafrecht allermist een oplossing kon bieden en enkel meer maatschappelijke problemen teweeg kon brengen. De meer linkse *due process* strekking eerbiedigde de menselijke waardigheid van de delinquent en erkende diens verantwoordelijkheid. Individualisering is immers niet steeds in het voordeel van het individu gezien de ontoereikende procedurele garanties voor de verdachte en het slachtoffer. De *due process*-revolutie bezorgde de verdachte daarom meer macht tijdens de onderhandelingen en vormde terwijl een garantie voor een behoorlijke rechtspleging of juridische procedure.²⁹ Het *justice model* uit de Verenigde Staten leverde vanuit het rechts front kritiek op het falen van het rechtssysteem door hun betoog voor repenalisering, minder beoordelingsvrijheid voor de rechter... Ten laatste legde het *restorative justice model* de grondslag voor de herstellfilosofie. Dit model groeide uit de onvrede die

²³ Wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, BS 15 april 1965.

²⁴ Wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen, gewoontemisdadigers en plegers van bepaalde seksuele strafbare feiten, BS 11 mei 1930.

²⁵ Wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, BS 17 juli 1964.

²⁶ C. ELIARTS, "Het 'nieuw realisme' in het strafrecht en de criminele politiek", *Panopticon*, 1984, vol. 5, 1-9.

²⁷ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, Strafprocesrecht en Internationaal Strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2006, 32-35.

²⁸ B. DE RUYVER, (*Grondige studie*) *Strafrechtelijk Beleid*, Gent, IRCP, September 2016, 78.

²⁹ A. VERBEKE, *Elementen van Anglo-Amerikaans recht. Een selectie van Engelse en Amerikaanse juridische teksten gesitueerd in het betrokken rechtssysteem*, Antwerpen, Maklu, 1994, 283-284, 320.

bestond over de punitieve justitie binnen het strafrechtssysteem.³⁰ De straf diende zijn resocialiserend oogmerk te behouden maar verzoening en herstel moesten als doelstellingen blijven domineren. Het slachtoffer nam daarbij niet langer een marginale plaats in in het strafrecht door het concept van herstelbemiddeling.

De periode na het nieuw sociaal verweer leek over meer realiteitszin te beschikken. Het verloren gaan van het gunstkarakter, de mate van verruiming en de automatisering van de vervroegde invrijheidstelling brachten onder meer een afbrokkeling van de straf met zich mee. De blijvende stijging van de criminaliteit en de economische teleurgang maakte het verder financieren van dergelijke progressieve ideeën onmogelijk. Er dienden grenzen te worden gesteld aan de reïntegratie en resocialisatie om de rol van het strafrecht terug te herleiden naar haar ware toedracht, dit zonder repressie. Het nieuw realisme hanteerde in haar conservativiteit echter opnieuw begrippen zoals vergelding, afschrikking en morele aansprakelijkheid. Daarnaast streefde het nieuw realisme in haar progressiviteit naar de erkenning van de rechten van de verdachte doorheen de strafrechtsprocedures en de glasheldere begrenzing van de inmengingsmogelijkheden van het strafrechtsapparaat.³¹

2.2 De straftoemettingsvrijheid tot op vandaag

De invloed van het nieuw realisme was in België echter nooit echt groot. Ondanks de kritiek op het discretionaire karakter van de besluitvorming in de strafrechtsbedeling breidde de straftoemettingsvrijheid van de rechter steeds meer uit.

De twee hoofdstraffen van het Belgisch gemene strafrecht, de vrijheidsberoving en de geldboete, werden aangevuld met drie nieuwe hoofdstraffen, namelijk de werkstraf, de straf onder elektronisch toezicht en de autonome probatiestraf.³² De strafminima en -maxima en de wettelijke bepalingen inzake strafuitsluitende, strafverminderende of strafverhogende factoren bepalen mee de grenzen van de straftoemettingsvrijheid van de rechter. Daarnaast ontstond ook een ruimere mogelijkheid van opschorting en uitstel van de uitspraak tot veroordeling door de uitbreiding van de Probatiwet.³³

³⁰ H. BOUTELLIER, "The vital context of restorative justice", in AERTSEN, I., DAEMS, T. en ROBERT, L. (eds.), *Institutionalizing restorative justice*, Cullompton, Willan Publishing, 2006, 25.

³¹ C. ELIAERTS, "Het nieuwe realisme in het strafrecht en de criminele politiek: de vlag dekt niet altijd dezelfde lading", *Panopticon*, 1984, 6-8.

³² Wet van 17 april 2002 tot invoering van de werkstraf als autonome straf in correctionele zaken en in politiezaken, *BS* 7 mei 2002.

³³ Wet van 10 februari 1994 tot wijziging van de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, *BS* 27 april 1994; Wet van 22 maart 1999 tot wijziging van de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, *BS* 1 april 2000; J. ROZIE, "Op zoek naar meer eenvormigheid in de straftoemeting: van maatpak naar confectiepak", *RW* 2005, afl. 6, 1482.

Naast deze bepalingen spelen ook een aantal algemene rechtsbeginselen een rol in de huidige straftoemingsvrijheid van de rechter. Het legaliteitsbeginsel zorgt voor een zekere keuzevrijheid in de zin dat de rechter binnen de door de wet gestelde perken onaantastbaar de gepaste strafsoort en strafmaat oplegt. Het gelijkheidsbeginsel stelt bijkomende grenzen aan de discretionaire bevoegdheid van de rechter door te verplichten wat gelijk is, gelijk te behandelen en wat verschillend is, verschillend aan te pakken. Conform het evenredigheidsbeginsel of proportionaliteitsbeginsel moeten straffen in verhouding staan tot de ernst van het misdrijf. Verder dient de rechter zowel een redelijke termijn als de rechten van verdediging in acht te nemen bij de straftoemeting. De motiveringsverplichting dwingt de rechter om zijn beslissing met redenen te omkleden en beperkt het gevaar van willekeur. Verdere richtlijnen of andere oriëntatiehulpmiddelen om de rechtspraak consistent te maken zijn onbestaand waardoor de rechter een ruime beoordelingsvrijheid heeft bij het bepalen van een passende straf.³⁴

2.3 Conclusie

De huidige straftoemingsvrijheid heeft een lange weg afgelegd. Van de wreedheid, willekeur en ongelijkheid van het Ancien Régime, naar de klassieke leer met de rechter als “la bouche de la loi”³⁵ en het Verlichte Magna Charta, naar de positivistische school en het sociaal verweer die via de causaliteitler streven naar geïndividualiseerde resocialisatie. Deze twee laatstgenoemde strafrechtelijke stromingen staan op heel wat vlakken ook lijnrecht tegenover elkaar. In een streven naar de verzoening van deze uiteenlopende theorieën ontluikt het nieuw sociaal verweer. De afweging tussen het klassieke legaliteitsbeginsel en de individualiseringstendens slaat sindsdien de klok in de straftoemingspraktijk. In België is sinds het nieuw realisme geen dominante strafrechtstheorie meer aanwezig waardoor de huidige straftoemingsvrijheid door een conglomeraat aan strafrechtelijke denkstromingen wordt beïnvloed. Deze tendensen en de langdurig ignorantie van de dispariteit in de straftoemeting creëerde ruimte voor de huidige straftoemingsvrijheid.

³⁴ T. VANDER BEKEN en A. BALCAEN, “Dossiervoering door de rechter: beperkingen op de discretionaire bevoegdheid van de rechter bij de straftoemeting”, *Environmental Lawforce working paper* 2009, afl. 5, 4.

³⁵ C. DE MONTESQUIEU, *De l'esprit des lois*, Parijs, Garnier, 149.

3. De eigentijdse straftoematingsvrijheid

3.1 Het concept straftoematingsvrijheid

De straftoematingsvrijheid is moeilijk te vatten in een integraal dekkende definitie vanwege de complexiteit die het zichzelf heeft toegeëigend. Deze vrijheid belichaamt een zekere ruimte die de rechter is gelaten bij het bepalen van een straf. De wettelijke grenzen en de buitenwettelijke factoren die de straftoematingsvrijheid beïnvloeden vormen de rechterlijke vrijheid in haar eigentijdse gedaante. De omvang van een vrijheid kan slechts worden omschreven door haar beperkingen.³⁶ Om de huidige straftoematingsvrijheid te conceptualiseren worden deze grenzen en factoren in dit hoofdstuk uiteengezet.

3.2 De beïnvloedende factoren van de straftoematingsvrijheid

3.2.1 Straf, toemeting en vrijheid

Het bewezen verklaren van strafbare feiten en het schuldig bevinden van de dader vormen het begin van de straftoematingsvrijheid. Zonder een als misdrijf omschreven feit, een straf en een bevoegde toemeter bestaat deze rechterlijke vrijheid niet. Vanaf het moment dat de gronden voor het toemeten van een straf aanwezig zijn, ontluikt de vrijheid van de straftoemeting zich voor de rechter en kunnen diverse factoren hun invloed uitoefenen op het beslissingsproces.

3.2.2 Wettelijke factoren

De straftoematingsvrijheid is een vrijheid waarover de rechter beschikt. Volgens vaste rechtspraak van het Hof van Cassatie meet de rechter onaantastbaar de strafsoort en strafmaat toe, doch in verhouding tot de zwaarte van het bewezenverklarde misdrijf en tot de individuele strafwaardigheid van de beklaagde.³⁷ Het feit dat de rechter een appreciatiemarge toegekend krijgt, betekent echter niet dat hij een autonome bevoegdheid heeft betreffende de strafbaarstelling.³⁸ Het vaststellen van het strafrechtelijk beleid behoort primair tot de bevoegdheid van de wetgever. De wetgever bepaalt het arsenaal aan straffen en de niet kennelijk onredelijke grenzen waarbinnen de door hem aangewezen instanties een gepaste straf en strafmaat kunnen opleggen.³⁹ Binnen dit wettelijk kader beschikt de

³⁶ S.J.C. VAN KEULEN, *Straftoematingsvrijheid en de invoering van bijzondere minimumstraffen in het Nederlandse sanctierecht*, Masterproef Rechten Universiteit Tilburg, 2011, <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=121538>, 14.

³⁷ Cass. 13 augustus 1986, *Arr. Cass.* 1985-86, 1519; Cass. 21 september 1994, *Arr. Cass.* 1994, 766.

³⁸ GwH 13 juli 2005, nr. 125/2005.

³⁹ G. MEYNS, "Inperking beoordelingsvrijheid van de rechter", *NJW* 2007, afl. 163, 459.

rechter evenwel nog steeds over een ruime beoordelingsvrijheid door een waaier aan straftoemetingmogelijkheden.⁴⁰

A. Straffenarsenaal

België kent een complex wettelijk straftoemetingskader door de herhaaldelijke uitbreiding van het sanctiearsenaal wat resulteerde in een steeds ruimere bevoegdheid voor de strafrechter. De twee oorspronkelijke hoofdstraffen, namelijk vrijheidsberoving en de geldboete, werden uitgebreid tot een aantal van vijf hoofdstraffen. Daarnaast bestaat ook de mogelijkheid van (probatie)opschorting of (probatie)uitstel van de uitspraak van de veroordeling. Verder bepalen de strafminima en -maxima en de wettelijke bepalingen inzake strafuitsluitende, strafverminderende of strafverhogende factoren mee de grenzen van de straftoemetingsvrijheid van de rechter.⁴¹ Naast deze bepalingen spelen ook een aantal algemene rechtsbeginselen een rol in de straftoemetingsvrijheid van de rechter.

a. Hoofdstraffen en bijkomende straffen

Straffen worden gebruikelijk ingedeeld in hoofdstraffen en bijkomende straffen. Hoofdstraffen conditioneren de aard van het strafbare feit en worden op zelfstandige wijze toegemeten. Bijkomende straffen worden in de regel opgelegd samen met en volgens de aard van de hoofdstraf. De straf die slechts bijkomend is, wordt daarom geacht minder zwaar te zijn. De hoofdstraf vormt de bepalende factor voor het gewicht van de globale bestraffing.⁴²

De in de wet als misdrijf omschreven feiten worden, afhankelijk van de hoofdstraf die verbonden is aan de overtreding, in drie categorieën ingedeeld, namelijk overtredingen, wanbedrijven en misdaden. De categorie wijst het bevoegde strafgerecht in eerste aanleg aan en begrenst de toemetingsvrijheid van de strafrechter.⁴³ Een misdaad is het zwaarste vergrijp. Misdaden worden in beginsel berecht door het Hof van Assisen en bestraft met een criminele straf, namelijk een vrijheidsstraf van meer dan vijf jaar. Wanbedrijven zijn strafbaar gesteld met correctionele hoofdstraffen, met name een vrijheidsstraf van minimaal acht dagen en maximaal vijf jaar, een geldboete van minstens zessentwintig euro of een werkstraf van ten hoogste driehonderd uren. Deze misdrijven worden berecht door de correctionele rechtbank, of de politierechtbank indien het een verkeersmisdrijf betreft. Overtredingen vormen de minst gewichtige misdrijven en zijn strafbaar gesteld door een politionele hoofdstraf, namelijk een

⁴⁰ S. RAATS, *Consistente straftoemeting*, Mortsel, Intersentia, 2016, 14.

⁴¹ J. ROZIE, "Op zoek naar meer eenvormigheid in de straftoemeting: van maatpak naar confectiepak", *RW* 2005, nr. 6, 1482.

⁴² F. DERUYCK e.a., *Amicus Curiae: De verwittiging voor bijkomende straffen: naar meer coherentie?*, Mortsel, Intersentia, 2013, 151.

⁴³ G. GOEDERTIER e.a., *Basisbegrippen publiekrecht*, Brugge, die Keure / la Chartre, 2014, 279.

vrijheidsstraf van minimaal één dag en maximaal acht dagen, een geldboete van ten hoogste vijventwintig euro of een werkstraf tussen de twintig en vijvenveertig uren. De politierechter is in eerste aanleg bevoegd voor deze categorie misdrijven.⁴⁴ De rechter kan slechts één straf toemeten als hoofdstraf. Indien daarnaast nog een straf wordt toegemeten vormt deze een bijkomende straf.

Straftoemeting begint met het toemeten van een van de vijf hoofdstraffen, met name de vrijheidsberoving, de geldboete, de werkstraf, het elektronisch toezicht of de autonome probatiestraf. De delictsomschrijving en de strafdoelen sturen en begrenzen de keuze van de rechter. Een strafdoel reikt een filosofische en theoretische grondslag aan voor het aanwijzen van de strafsoort en de strafmaat. Doelen zoals vergelding, afschrikking, preventie, resocialisatie, herstel, uiting van maatschappelijke afkeuring, bescherming van de maatschappij... verweven zich in het reflectieproces van de rechter en maken zo een wezenlijk deel uit van de motivering van de straftoemetingsbeslissing.⁴⁵ De Belgische wetgever liet het na zich uit te spreken over de strafdoelen waardoor de rechter de vrijheid heeft zelf het strafdoel te kiezen dat hij wenst na te streven. Deze keuze kan variëren van strafzaak tot strafzaak en van rechter tot rechter.⁴⁶

i. Vrijheidsstraf

De vrijheidsstraf vormt een van de oudste hoofdstraffen en werd doorheen de tijd uiteenlopend ingevuld. Na het verdwijnen van de lijf- en de doodstraf kende deze sanctie een ware boost. De vrijheidsstraf ruilde haar voorheen bewarende aard in voor een meer repressieve hoedanigheid en gedijde zich zo als juridisch zwaarste straf. Ook nu vormt ze nog steeds de maatgevende straf bij uitstek.⁴⁷ Het is de meest humane straf wanneer er nood is aan een fysieke verwijdering uit de samenleving.⁴⁸ De gevangenisstraf is juridisch gezien de zwaarste vanwege haar grote impact op de vrijheid van het individu.⁴⁹ Deze straf kan binnen elke categorie van misdrijven door de rechter worden toegemeten en kent daarom een ruime draagwijdte variërend van één dag tot meer dan vijf jaar.

⁴⁴ G. GOEDERTIER e.a., *Basisbegrippen publiekrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2014, 281; M. DE JONCKHEERE, *Inleiding tot het recht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2018, 140.

⁴⁵ M. ROZIE, "De voorstellen van de subcommissie Straftoemeting", in I. AERTSEN, K. BEYENS, S. DE VALCK en F. PIETERS (ed.), *De Commissie Holsters buitenspel?*, Brussel, Politeia, 2004, 23; J. ROZIE en D. VANDERMEERSCH, "De zin van de korte gevangenisstraf in vraag gesteld", *RW* 2017-18, nr. 9, 328.

⁴⁶ S. RAATS, *Consistente straftoemeting*, Morsel, Intersentia, 2016, 154.

⁴⁷ J. ROZIE, "Naar de vrijheidsstraf als ultimum remedium: een weg bezaaid met wolffijzers en schietgeweren", *NC* 2015, nr. 1, 1; J. ROZIE en D. VANDERMEERSCH, "De zin van de korte gevangenisstraf in vraag gesteld", *RW* 2017-18, nr. 9, 323.

⁴⁸ W. VAN LEUVENHAEGE, *Straffen bij de vleet: Een kwalitatief onderzoek naar de visie van rechtspractici betreffende het straffenarsenaal*, Masterproef Rechten UGent, 2015, <https://lib.ugent.be/en/catalog/rug01:002213435>, 55-58.

⁴⁹ A. MONSIEURS, "De zwaarte van de straf volgens het Hof van Cassatie, het Grondwettelijk Hof en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens", *NC* 2008, 225-226.

Het Belgische straftoemingsrecht heeft zich in die mate ontplooid dat de vrijheidsstraf niet meer weg te denken valt.⁵⁰ Toch heerst er weinig eensgezindheid over de uitvoering van deze straf. Het lijkt alleszins paradoxaal om mensen op te sluiten met als doel hen voor te bereiden op hun vrijheid.⁵¹ De vraag rijst hoe lang de vrijheidsstraf haar dominante positie in het straffenarsenaal zal blijven behouden. Het uitgangspunt van de vrijheidsstraf als ultimum remedium is de afgelopen decennia immers geen onbeschreven blad meer in de beleidsnota's van de Minister van justitie.⁵² Het gebrek aan een rehabilitatieve werking, de automatische vervroegde vrijlating en de niet-uitvoering van deze straf vormen onhebbelijke gebreken voor een zinvolle sanctie.⁵³ Om een cascade-effect te vermijden dient ook bij vervangende straffen de terugkeer naar de vrijheidsstraf vermeden te worden. De zin van de korte vrijheidsstraf wordt eveneens sterk ontkracht.⁵⁴ Een criminele politiek dat straffen gedoogt die allerminst beantwoorden aan strafdoelstellingen zoals het herstel van het maatschappelijk evenwicht, rehabilitatie, uiting van maatschappelijke afkeuring, proportionaliteit tussen misdrijf en straf... is problematisch.⁵⁵ Naast het in overweging nemen van deze doelstellingen, dient de rechter, alvorens een straf uit te spreken, ook de ongewenste neveneffecten van de straf ten aanzien van de rechtstreeks betrokken dader, zijn omgeving en de samenleving in acht te nemen.⁵⁶ De vrijheidsstraf vormt onder andere door haar sterk stigmatiserend en maatschappelijk uitsluitend effect de meest ingrijpende strafrechtelijke sanctie uit het straffenarsenaal. Deze straf grijpt met haar pains of imprisonment in op tal van vlakken in het leven van de veroordeelde en laat ook het leven van zijn sociale omgeving niet onberoerd, relaties verbrekken, gezinnen vallen uiteen en verliezen aan financiële draagkracht door het wegvallen van een inkomen... Het gevangenisstelsel vormt ook een zorg voor de vrije mensen uit de samenleving. De gevangenis zou, althans vanuit positivistisch oogpunt, als een plaats van rehabilitatie of heropvoeding moeten fungeren die de kans voor het individu om zich na het uitzitten van zijn straf te reïntegreren vergroot. De onkunde van het systeem om haar reïntegratierol ten volle waar te maken zorgt echter op grote schaal voor radicalisering en recidive na vrijlating.⁵⁷ Een rapport over de impact van het Belgische strafrechtstelsel op onze samenleving stelt deze diagnose, waarbij de hoge kostprijs van het systeem het mes nog wat dieper in de wonde steekt. De vrijheidsstraf creëert

⁵⁰ J. ROZIE, "Naar de vrijheidsstraf als ultimum remedium: een weg bezaaid met wolfjizers en schietgeweren", NC 2015, nr. 1, 2.

⁵¹ J. MAES, *De straf is de straf*, Gent, Larcier, 2006, 18.

⁵² J. ROZIE, "Naar de vrijheidsstraf als ultimum remedium: een weg bezaaid met wolfjizers en schietgeweren", NC 2015, nr.1, 3; Algemene Beleidsnota Justitie, Parl.St. Kamer 2014-15, nr. 588/029.

⁵³ W. VAN LEUVENHAEGE, *Straffen bij de vleet: Een kwalitatief onderzoek naar de visie van rechtspractici betreffende het straffenarsenaal*, Masterproef Rechten UGent, 2015, <https://lib.ugent.be/en/catalog/rug01:002213435>, 55-58.

⁵⁴ C. FYNAUT, *Criminologie en strafrechtsbedeling*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 136-139.

⁵⁵ S. SNACKEN, *De korte gevangenisstraf. Een onderzoek naar toepassing en effectiviteit*, Antwerpen, Kluwer, 1986, 18-19.

⁵⁶ J. ROZIE en D. VANDERMEERSCH, "De zin van de korte vrijheidsstraf in vraag gesteld", RW 2017-18, nr. 9, 328.

⁵⁷ VRIJDAGGROEP, "Ook vrije mensen moeten zich zorgen maken over onze gevangenen", Knack 23 november 2018, <https://www.knack.be/nieuws/belgie/ook-vrije-mensen-moeten-zich-zorgen-maken-over-onze-gevangenen/article-opinion-1397111.html> (ge raadpleegd op 3 februari 2018).

immers een aanzienlijke financiële druk op de samenleving met 10 471 gedetineerden aan een gemiddelde kost van 146,5 euro per dag per gevangene.⁵⁸

Het strafrecht dat streeft naar herstel en probleemoplossing kan geen centrale plaats bieden aan de vrijheidsstraf. De invoering van een aantal nieuwe straffen zoals de werkstraf, de straf onder elektronisch toezicht en de autonome probatiestraf en de bestraffingsmodaliteiten in de Probatiwewet onderschrijven deze tendens maar leidde niet tot het verhoopte resultaat.⁵⁹ Het voorontwerp van een nieuw Boek I van het Strafwetboek tracht voor het eerst het toepassingsgebied van de vrijheidsstraf op uitdrukkelijke wijze drastisch in te perken.⁶⁰ De Commissie bepleit een meer gedifferentieerd straffenpalet zonder zover te willen gaan de vrijheidsstraf in bepaalde gevallen af te schaffen.⁶¹ Zo wordt de strafrechter bij de strafoplegging gestuurd in de richting van de vrijheidsstraf als ultimum remedium.⁶² Toch kan niet worden ontkend dat de korte vrijheidsstraf voor de doorsneeburger en zelfs voor een deel van de magistraten wel degelijk een zinvolle straf lijkt te zijn, te weten dat het gros van de in België uitgesproken vrijheidsstraffen korte vrijheidsstraffen onder één jaar betreffen.⁶³

ii. Geldboete

Naast de vrijheidsstraf is de geldboete een van de meest opgelegde hoofdstraffen in ons land.⁶⁴ Bij veroordeling door de rechter tot een geldboete dient de betrokkene een toegemeten geldsom, vermenigvuldigd met de zogenaamde opdecimen, een bepaalde factor die momenteel acht bedraagt, te betalen aan de staat.⁶⁵ Deze vermogenssanctie kan in een aantal aangelegenheden ook samen met een vrijheidsstraf worden toegemeten. In dat geval vormt de geldboete een bijkomende straf.

De rechter bepaalt vrij de omvang van deze geldelijke som, dit echter binnen de wettelijke grenzen die de categorie van het gepleegde misdrijf omvatten. Een geldboete kan worden toegemeten bij een

⁵⁸ VRIJDAGGROEP, *Onze gevangenen, een gevaar voor elk van ons*, 15 november 2018, <https://www.v-g-v.be/nl/onze-gevangenen-een-gevaar-voor-elk-van-ons/> (geraadpleegd op 3 februari 2018).

⁵⁹ E. MAES, "Evoluties in punitiviteit: lessen uit de justitiële statistieken" in I. AERTSEN, K. BEYENS, T. DAEMS en E. MAES (eds.), *Hoe punitief is België?*, Antwerpen, Maklu, 2010, 74-75.

⁶⁰ J. ROZIE en D. VANDERMEERSCH, "De zin van de korte vrijheidsstraf in vraag gesteld", *RW* 2017-18, nr. 9, 327; J. ROZIE, D. VANDERMEERSCH, J. DE HERDT, M. DEBAUCHE en M. TAEYMANS, "Het voorstel van voorontwerp van nieuw Boek I Strafwetboek. Na 150 jaar eindelijk tijd om «de sprong» te wagen", *NC* 2017, vol. 13, nr. 9.

⁶¹ G.E. SMAERS, *Eindverslag Commissie Strafvuiteroefingsrechtbanken, externe rechtspositie van gedetineerden en straftoemeting*, Brussel, Ministerie van Justitie, 2003, 13-15 en 26-42.

⁶² J. ROZIE en D. VANDERMEERSCH, "De zin van de korte vrijheidsstraf in vraag gesteld", *RW* 2017-18, nr. 9, 324.

⁶³ *Ibid.*, 332-333.

⁶⁴ K. GEENS, Inning penale boetes, 7 februari 2014, <https://www.koengeens.be/news/2014/02/07/inning-penale-boetes>.

⁶⁵ FOD JUSTITIE, Geldboete, https://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/straffen_en_boetes/soorten_straffen/hoofdstraf/geldboete.

wanbedrijf of een overtreding en existeert bijgevolg nooit als een criminele straf.⁶⁶ Dit vormt een eerste inperking van de toemetingvrijheid voor de rechter aangaande de geldboete.

Een vermogenssanctie kan slechts een waardevolle maatregel zijn wanneer ze sterk individueel van aard is en bij bepaalde misdrijven wordt opgelegd zoals witteboordencriminaliteit of drugshandel.⁶⁷ Daarnaast dient de rechter bij het bepalen van het bedrag rekening te houden met de financiële middelen en sociale toestand van de dader. De rechter beschikt over de mogelijkheid om een geldboete uit te spreken beneden het wettelijk minimum van de boete indien de overtreder om het even welk document kan voorleggen dat zijn precaire financiële toestand bewijst.⁶⁸ Verder mag de geldboete niet onrealistisch hoog zijn om de strafdoelen en de geloofwaardigheid van deze vermogenssanctie niet te ontkrachten. Dit zorgt er alleen voor dat ze niet zal kunnen worden geïnd.⁶⁹

iii. Werkstraf

De werkstraf werd door de wet van 17 april 2002⁷⁰ ingevoerd als autonome straf in het Belgisch straffenarsenaal. Onder het mom van gemeenschapsgericht straffen compenseert de veroordeelde de door zijn misdrijf veroorzaakte schade aan de maatschappij via onbezoldigd werk. De werkstraf, een straf gericht op sociale reïntegratie, dient een alternatief te vormen voor korte vrijheidsstraffen die meer nadelen opleveren dan voordelen.⁷¹

De rechter kan de werkstraf enkel opleggen voor feiten die de wet categoriseert als van politionele of correctionele aard.⁷² Maar aangezien de straf die de rechter *in concreto* oplegt bepalend is, komen in principe ook alle correctionaliseerbare misdaden in aanmerking voor de werkstraf.⁷³ Ondanks het een straf betreft vereist de werkstraf de instemming van de desbetreffende dader, dit om niet in aanvaring te komen met het verbod op dwangarbeid. Deze toestemming vormt een bijkomende grens voor de

⁶⁶ M. DE JONCKHEERE, *Inleiding tot het recht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2018, 140.

⁶⁷ W. VAN LEUVENHAEGE, *Straffen bij de vleet: Een kwalitatief onderzoek naar de visie van rechtspractici betreffende het straffenarsenaal*, Masterproef Rechten UGent, 2015, https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/213/435/RUG01-002213435_2015_0001_AC.pdf, 62-63.

⁶⁸ Art. 163 lid 2 Sv.

⁶⁹ W. VAN LEUVENHAEGE, *Straffen bij de vleet: Een kwalitatief onderzoek naar de visie van rechtspractici betreffende het straffenarsenaal*, Masterproef Rechten UGent, 2015, https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/213/435/RUG01-002213435_2015_0001_AC.pdf, 62-63.

⁷⁰ Wet 17 april 2002 tot invoering van de werkstraf als autonome straf in correctionele zaken en politiezaken, BS 7 mei 2002.

⁷¹ S. VANDROMME, "De werkstraf, de nieuwste aanwinst in het Belgische straffenarsenaal. Een eerste commentaar op de wet van 17 april 2002 tot invoering van de werkstraf als autonome straf in correctionele zaken en politiezaken", *RW* 2003, afl. 13, 482.

⁷² Art. 37quinquies, §1 Sw.

⁷³ S. VANDROMME, "De werkstraf, de nieuwste aanwinst in het Belgische straffenarsenaal. Een eerste commentaar op de wet van 17 april 2002 tot invoering van de werkstraf als autonome straf in correctionele zaken en politiezaken", *RW* 2002-03, afl. 13, 481.

rechterlijke vrijheid om de werkstraf toe te meten. De wetgever voorziet een opvangnet voor de eventuele weigering tot instemming aan de hand van de vervangende geldstraf of vrijheidsstraf.⁷⁴

De rechter vervult de allerminst evidente taak om die gevallen te selecteren waarin de werkstraf de aangewezen sanctie voor delinquent gedrag uitmaakt.⁷⁵ Het sterk individuele karakter van werkstraf rekt de beslissingsvrijheid van de strafrechter enerzijds uit maar anderzijds perkt het meestal te beperkte strafdossier waarop de rechter kan terugvallen deze vrijheid ook in. Het opstellen van een maatschappelijke enquête of beknopt voorlichtingsrapport kan de rechter wel een vollediger beeld geven over de sociale achtergrond, de fysieke en intellectuele capaciteiten van de beklagde en de haalbaarheid van de werkstraf.⁷⁶ Dit vooronderzoek door de Dienst Justitiehuisen heeft echter slechts een facultatief karakter, dit om procedurele vertraging te voorkomen.⁷⁷

De duur van de werkstraf is, binnen de wettelijke ruimte per categorie, vrijelijk door de rechter te bepalen vermits de wet geen transparantie biedt omtrent de hoogte van de opgelegde werkstraf om in een adequate verhouding te zijn met een welbepaald aantal dagen vrijheidsstraf.⁷⁸ De magistraat kan concrete aanwijzingen opstellen voor de invulling van de werkstraf. Voorzichtigheid is echter geboden bij het geven van instructies. Te specifieke invullingen zoals het voorstellen van de naam van een instelling kunnen voor problemen zorgen bij niet-beschikbaarheid van de werkplaats.⁷⁹ De rechter dient realistisch en geïnformeerd te werk te gaan.

iv. Elektronisch toezicht

De wet van 7 februari 2014⁸⁰ voert de straf onder elektronisch toezicht in als autonome hoofdstraf naast haar twee andere hoedanigheden in het kader van de uitvoeringsmodaliteiten van de korte vrijheidsstraf en in het kader van de voorlopige hechtenis. De drie verschillende verschijningsvormen van deze maatregel van thuisdetentie met elk hun eigen voorwaarden, eigen procedures, eigen actoren en een eigen grondslag vormen een punt van kritiek. Deze wet zorgt voor een gebrek aan samenhang en helderheid in het systeem van straffen.⁸¹

⁷⁴ C. VAN DEUREN, "Het elektronisch toezicht als autonome straf", *NC* 2014, nr. 5, 360.

⁷⁵ B DE RUYVER, K. VAN IMPE, "De minnelijke schikking en de bemiddeling in strafzaken", *RW* 2001, 453-455.

⁷⁶ S. VANDROMME, "De werkstraf, de nieuwste aanwinst in het Belgische straffenarsenaal. Een eerste commentaar op de wet van 17 april 2002 tot invoering van de werkstraf als autonome straf in correctionele zaken en politiezaken", *RW* 2002-03, afl. 13, 488.

⁷⁷ Art. 37quater, § 2, Sw.

⁷⁸ S. RAATS, *Consistente straffoemeting*, Mortsels, Intersentia, 2016, 16-17.

⁷⁹ A. BLOCH, G. VERMEIREN, J. MAES en P. VERHAEGHE, "De praktijk van de autonome werkstraf. De gerechtelijke wereld aan het woord", *Panopticon* 2006, afl. 4, 66.

⁸⁰ Wet 7 februari 2014 tot invoering van het elektronisch toezicht als autonome straf, *BS* 28 februari 2014.

⁸¹ O. NEDERLANDT, "La surveillance électronique comme peine autonome et comme modalité d'exécution des peines?", *JT* 2014, afl. 6568, 446.; E. MAES, "Elektronisch toezicht als autonome straf. Een maat voor niets, zelfs een bedreiging voor een evenwichtige strafuitvoering?", *Fatik* 2014, afl. 141, 25-29.

De wetgever creëerde het elektronisch toezicht als hoofdstraf ter diversificatie van het straffenarsenaal. Deze sanctie houdt de verplichting in om gedurende een door de rechter bepaalde termijn aanwezig te zijn op een bepaald adres, behoudens toegestane verplaatsingen of afwezigheden, en dit onder constante elektronische controle.⁸² Dit volwaardig alternatief voor de vrijheidsstraf zorgt dat men nog steeds een hand heeft in de vrijheid van de veroordeelde maar zonder dat desocialiserende effecten zich opstapelen.⁸³

De zwaarte van het elektronisch toezicht situeert zich, op grond van de volgorde in art. 7 Sw., tussen de vrijheidsstraf en de werkstraf maar mag niet onderschat worden voor de veroordeelde en zijn sociale omgeving.⁸⁴ De straf onder elektronisch toezicht kan worden toegemeten in correctionele en politiezaken. Naast deze toemetingsbeperking komen niet alle misdrijven uit deze categorieën in aanmerking voor een straf onder elektronisch toezicht. Het nieuwe artikel 37ter, § 1 van het Strafwetboek sluit misdrijven zoals gijzeling en verkrachting uit van het toepassingsgebied.⁸⁵

De rechter bepaalt de duur van de straf en kan ook sterk geïndividualiseerde bijzondere voorwaarden gelasten in het belang van het slachtoffer of om recidive te voorkomen.⁸⁶ De rechter kan het elektronisch toezicht als hoofdstraf opleggen van dezelfde duur als de vrijheidsstraf die hij anders zou opleggen.⁸⁷ De wetgever koos voor een gelijkstelling van één dag gevangenisstraf aan één dag straf onder elektronisch toezicht. Deze regel creëert transparantie en vermijdt willekeur en discussies over mogelijke conversies.⁸⁸ Doch kan een straf onder elektronisch toezicht nooit korter dan één maand of langer dan één jaar duren.⁸⁹ De bestaansreden van de minimumduur is te vinden in de administratieve omslachtigheid en de maximumduur in de voorkoming van de net-widening-effecten.⁹⁰

Daarnaast vormt ook de vereiste van medewerking en welwillendheid van de veroordeelde een beperking van de straftoemtingsvrijheid van de rechter. De wetgever voorziet daarom een vervangende straf, als stok achter de deur. De rechter kan, in tegenstelling tot wanneer hij een werkstraf of een probatie als autonome straf oplegt, enkel een vrijheidsstraf als vervangende sanctie voor het

⁸² B. SPRIET en J. RAEYMAKERS, *Themis 97 - Straf- en strafprocesrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2016, 72.

⁸³ C. VAN DEUREN, "Het elektronisch toezicht als autonome straf", *NC 2014*, nr. 5, 359.

⁸⁴ Art. 7 SW; C. VAN DEUREN, "Het elektronisch toezicht als autonome straf", *NC 2014*, nr. 5, 360.

⁸⁵ C. VAN DEUREN, "Het elektronisch toezicht als autonome straf", *NC 2014*, nr. 5, 360.

⁸⁶ Art. 37ter, §5 Sw.

⁸⁷ Art. 37ter, §§1-2 Sw.

⁸⁸ C. VAN DEUREN, "Het elektronisch toezicht als autonome straf", *NC 2014*, nr. 5, 360.

⁸⁹ T. DECAIGNY, "Nieuwe correctionele hoofdstraffen: de straf onder elektronisch toezicht en de autonome probatiestraf", *T.Strafr.* 2014, afl. 4, 223-224.

⁹⁰ Wetsvoorstel tot invoering van het elektronisch toezicht als autonome straf, Parl.St. Kamer 2012-13, nr. 1042/002, 8-9.

elektronisch toezicht kunnen toemeten.⁹¹ De vervangende straf hoeft daarbij niet dezelfde duur te hebben als de straf die aanvankelijk werd opgelegd.⁹²

Net zoals bij de werkstraf kan een beknopt voorlichtingsrapport worden aangevraagd die de rechter kan sturen in zijn beslissing. Deze maatschappelijke enquête is eveneens slechts facultatief. Iedere meerderjarige samenwonende van de beklaagde kan worden gehoord met betrekking tot de toemeting van het elektronisch toezicht maar de wet kent hen geen vetorecht toe. Daarnaast heeft de strafrechter de mogelijkheid om rekening houden met de belangen van eventuele slachtoffers.⁹³ Dit zijn echter geenszins verplichtingen jegens de rechter waardoor zijn straftoemetingsvrijheid op deze vlakken ongeschonden blijft.

v. Autonome probatiestraf

De autonome probatiestraf vormt de nieuwste aanwinst van het Belgische straffenarsenaal. De wetgever, gevoed door een van de denksporen van de Commissie Holsters⁹⁴, achtte de probatie rijp voor verzelfstandiging aangezien deze sanctie als modaliteit pijnpunten met zich mee bracht.⁹⁵ Bepaalde wettelijke drempels creëerden immers de onmogelijkheid bij bepaalde categorieën van daders om probatiemaatregelen op te leggen waar dat met het oog op reclassering en voorkoming van recidive wel wenselijk was.⁹⁶ De wet van 10 april 2014⁹⁷ bood de rechter daarom opnieuw een alternatieve maatregel ter sanctionering van politionele of correctionele misdrijven. Deze sanctie is evenwel voor bepaalde misdrijven zoals zedenfeiten en doodslag wettelijk uitgesloten.⁹⁸

Een autonome probatiestraf bestaat uit de verplichting bijzondere voorwaarden na te leven gedurende een bepaalde termijn. De tijdsperiode van de maatregel dient in verhouding te staan met de tijd die nodig is om de onderliggende problematiek op te lossen.⁹⁹ De rechter bepaalt de duur van de straf, dit echter binnen het wettelijk voorziene kader van minimum zes maanden en een maximum twee jaar. De wet

⁹¹ C. VAN DEUREN, "Het elektronisch toezicht als autonome straf", *NC* 2014, nr. 5, 359.

⁹² *Ibid.*, 360.

⁹³ *Ibid.*, 360.

⁹⁴ Memorie van toelichting, Parl.St. Kamer, nr. 53-3274/001, 4-5.

⁹⁵ M. ROZIE, "De probatie kan voortaan ook op eigen vleugels vliegen", *NC* 2014, nr. 5, 350.

⁹⁶ D. DE WOLF, "Twee nieuwerwetse sancties in het Strafwetboek: de invoering van de probatie en het elektronisch toezicht als autonome straffen", *RW* 2015, nr. 28, 1083.

⁹⁷ Wet tot invoering van de probatie als autonome straf in het Strafwetboek en tot wijziging van het Wetboek van strafvordering en de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, *BS* 10 april 2014.

⁹⁸ Art. 8, §1, lid 2, Wet tot invoering van de probatie als autonome straf in het Strafwetboek en tot wijziging van het Wetboek van strafvordering en de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, *BS* 10 april 2014.

⁹⁹ D. DE WOLF, "Twee nieuwerwetse sancties in het Strafwetboek: de invoering van de probatie en het elektronisch toezicht als autonome straffen", *RW* 2015, nr. 28, 1086.

tekent de toemetingvrijheid van de rechter verder door een autonome probatiestraf van twaalf maanden of minder als een politiestraf te kwalificeren en een autonome probatiestraf van een jaar of meer als een correctionele straf.¹⁰⁰ De wetgever liet echter wel na een antwoord te bieden op de vraag hoe hoog de autonome probatiestraf dient te zijn om overeen te stemmen met een bepaald aantal dagen vrijheidsstraf. Hoewel deze vraag cruciaal is voor de transparantie van de straftoemeting kan elke rechter deze naar eigen opvatting invullen.¹⁰¹ De rechter dient ook geen rekening te houden met de tijd die de beklaagde reeds in voorlopige hechtenis zat aangezien de wetgever naliet woorden te wijden aan dit punt.¹⁰² Met betrekking tot de inhoud van de probatiestraf kan de rechter enkel aanwijzingen geven en is daartoe ook verplicht. De probatiecommissie neemt de concrete invulling van de straf op zich, alsook de opvolging van de uitvoering. De wetgever beperkt de rechter tot het louter duiden van specifieke problematiek zodat de concrete behandelingsmaatregelen om dit doel te bereiken kunnen evolueren.¹⁰³

De consensualiteit van deze straf beperkt de vonnisrechter in die zin dat instemming van de beklaagde een vereiste is. De wet voorziet dat de rechter rekening kan houden met de belangen van eventuele slachtoffers.¹⁰⁴ Een voorlichtingsrapport of een sociale enquête is niet wettelijk voorgeschreven en vormt dus geen verplicht te volgen leidraad voor de rechter.¹⁰⁵ Daarnaast dient enkel het vonnis dat de oplegging van een autonome probatiestraf weigert met redenen te zijn omkleedt. De toemeter is eveneens verplicht zijn vonnis te voorzien van een vervangende straf, namelijk een geldboete of een vrijheidsstraf, in geval van niet naleving van de opgelegde voorwaarden.

vi. Bijkomende straffen

Een toegemeten hoofdstraf kan door de rechter vergezeld worden met een bijkomende straf. De taalkundige indruk dat het adjectief bijkomend een gering belang zou beduiden dient zich te worden ontkracht. Dergelijke straffen raken de veroordeelde, soms meer dan hoofdstraffen, zwaar in hun vermogen, economische activiteiten en sociale positie.¹⁰⁶ In de rechtspraak en rechtsleer vormt het een

¹⁰⁰ Art. 8, §2, Wet tot invoering van de probatie als autonome straf in het Strafwetboek en tot wijziging van het Wetboek van strafvordering en de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, *BS* 10 april 2014.

¹⁰¹ S. RAATS, *Consistente straftoemeting*, Mortsel, Intersentia, februari 2016, 16-17.

¹⁰² D. DE WOLF, "Twee nieuwerwetse sancties in het Strafwetboek: de invoering van de probatie en het elektronisch toezicht als autonome straffen", *RW* 2015, nr. 28, 1086.

¹⁰³ Memorie van toelichting, Parl.St. Kamer, nr. 53-3274/001, 8.

¹⁰⁴ Art. 8, §3, Wet tot invoering van de probatie als autonome straf in het Strafwetboek en tot wijziging van het Wetboek van strafvordering en de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, *BS* 10 april 2014.

¹⁰⁵ D. DE WOLF, "Twee nieuwerwetse sancties in het Strafwetboek: de invoering van de probatie en het elektronisch toezicht als autonome straffen", *RW* 2015, nr. 28, 1088.

¹⁰⁶ F. DERUYCK e.a., *Amicus Curiae: De verwittiging voor bijkomende straffen: naar meer coherentie?*, Mortsel, Intersentia, 2013, 151-16.

onaantastbare waarheid dat een bijkomende straf slechts samen met de hoofdstraf kan worden uitgesproken. Toch is deze correlatie tussen beide soorten straffen slechts een jurisprudentiële en doctrinale creatie. De groeiende zwaarte van de bijkomende straffen doet dan ook de vraag rijzen of dit onderscheid nog langer gefundeerd is.¹⁰⁷

De buitengemene materie waaruit deze bijkomende maatregelen ontstaan en waarin ze van toepassing zijn creëren een zeer divers straffenarsenaal. Initieel voorzag het Strafwetboek enkel in afzetting, de ontzetting en de intrekking van de vergunning.¹⁰⁸ Het strafrecht kende echter een dergelijke sterke aangroei van bijkomende straffen dat het bij benadering geven van een volledig overzicht onmogelijk is geworden.¹⁰⁹ De uitbreiding van zowel het aantal hoofdstraffen als bijkomende straffen biedt de rechter meer combinaties voor de straftoemingsbeslissing in de concrete strafzaak. Het vaak facultatieve karakter van de bijkomende straffen bouwt de toemingsvrijheid eveneens verder uit.

b. Modaliteiten

De wet van 29 juni 1964¹¹⁰ stelde de rechter in de mogelijkheid om de toegemeten straf verder te verbinden met modaliteiten. Het straffenarsenaal werd uitgebreid met de opschorting van de veroordelende uitspraak en het uitstel van de tenuitvoerlegging van de straf. Bij opschorting acht de rechter de beklaagde schuldig aan de ten laste gelegde feiten maar laat het na een straf op te leggen. Inzake uitstel verklaart de rechter de beklaagde eveneens schuldig maar voorziet daarbij wel een straf waarvan de tenuitvoerlegging weliswaar wordt uitgesteld. Daarnaast vormt probatie een bijkomende modaliteit die geallieerd kan worden met de opschorting of het uitstel aan de hand van het opleggen van uiteenlopende voorwaarden zoals een ontwenningsskuur, een cursus, werk zoeken... Deze maatregelen beoogen eveneens het doel de vrijheidsontneming enkel als laatste middel in te zetten en reïntegratiemoeilijkheden zo veel als mogelijk uit de weg te gaan.¹¹¹

De wetgever beteugelde deze vrijheid van straftoemeter echter op diverse wijzen. De wet legt duidelijk vast wanneer de rechter een modaliteit kan gelasten. Enkel een schuldig bevonden dader die niet voorafgaandelijk werd veroordeeld tot criminele straffen of tot een gevangenisstraf van meer dan zes maanden komt in aanmerking. De feiten dienen ook van die aard te zijn dat ze niet strafbaar zijn met

¹⁰⁷ J. ROZIE, *Het Strafrecht bedreven. Liber Amicorum Alain De Nauw: Is het onderscheid tussen hoofd- en bijkomende straffen nog gefundeerd?*, Brugge, die Keure / la Charte, 2011, 751-764.

¹⁰⁸ Art. 19 en 31 Sw.; art. 457, tweede lid en 502, tweede lid (oud) Sw.

¹⁰⁹ F. DERUYCK e.a., *Amicus Curiae: De verwittiging voor bijkomende straffen: naar meer coherentie?*, Mortsels, Intersentia, 2013, 151.

¹¹⁰ Wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, BS 29 juni 1964.

¹¹¹ P. HOET, *Gemeenschapsgerichte straffen en maatregelen. Opschorting, uitstel, probatie, werkstraf en elektronisch toezicht*, Brussel, Larcier, 2014, 10.

een gevangenisstraf hoger dan vijf jaar. De grootste belemmering van de rechter vormt daarnaast de vereiste van de instemming van de verdachte. Zowel de beslissing tot toekenning of weigering van de modaliteiten moeten door de rechter met redenen zijn omkleed.¹¹²

Het toekennen van een van de modaliteiten aan een straf leidt tot een proeftijd tijdens welke de dader voorwaarden dient te vervullen. De wet begrenst deze termijn door een minimumduur van een jaar en maximumduur van vijf jaar voor te schrijven, of indien de opgelegde straf minder dan 6 maand gevangenisstraf betreft, slechts maximaal drie jaar. De wetgever fixeert daarnaast de steeds te volgen voorwaarden als volgt, geen strafbare feiten plegen, een vast adres hebben of, bij wijziging ervan, de nieuwe verblijfplaats onmiddellijk meedelen en gevolg geven aan de oproepingen van de probatiecommissie en de justitieassistent.¹¹³ Deze voorwaarden kunnen door de rechter worden aangevuld met geïndividualiseerde voorwaarden, gericht op het voorkomen van recidive en op de omkadering van de begeleiding.¹¹⁴ Bij opschorting of uitstel van de gehele gevangenisstraf of geldboete, kan de rechter de voorwaarde laten bestaan uit het volgen van een bepaalde opleiding. Maar het bepalen van de inhoud van de opleiding, namelijk de aard en de locatie, onttrekt de legislator van de rechter door deze bevoegdheid toe te kennen aan de probatiecommissie. De rechter blijft in de mogelijkheid gelaten om al dan niet een beknopt voorlichtingsrapport omtrent het milieu van de dader te gelasten.¹¹⁵

De beslissing tot opschorting maakt een einde aan de vervolging van de betreffende feiten, indien zij niet worden herroepen.¹¹⁶ Het staat de vonnisrechter vrij, doch dit is geen verplichting, om de opschortingsmaatregel te herroepen bij niet naleving van de vooropgestelde voorwaarden. Ingeval de straftoemeter kiest deze modaliteit te herroepen dan kan hij onmiddellijk een straf van maximaal vijf jaar gevangenisstraf uitspreken. Indien de rechter beslist om de opschorting niet te herroepen dan kan de magistraat nieuwe voorwaarden inlassen of de oorspronkelijk bevolen voorwaarden verder uitbereiden. Daarentegen wordt het uitstel als modaliteit van rechtswege herroepen wanneer de veroordeelde een nieuw misdrijf begaat dat strafbaar is met een criminele straf of een correctionele hoofdgevangenisstraf van meer dan zes maanden. Indien de rechter opnieuw een veroordeling met uitstel uitspreekt, vormt dat geen verplichte grond tot herroeping. De straftoemeter heeft wel de keuze om het uitstel al dan niet te herroepen bij het plegen van een nieuw misdrijf dat strafbaar is met

¹¹² Art. 195 Sv.

¹¹³ S. RAATS, *Consistente straftoemeting*, Morsel, Intersentia, februari 2016, 16-17.

¹¹⁴ Art. 1, §2bis, Wet betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, BS 29 juni 1964.

¹¹⁵ Art. 1 en 1bis, Wet betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, BS 29 juni 1964.

¹¹⁶ Art. 3, lid 5, Wet betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, BS 29 juni 1964.

hoofdgevangenisstraf van een tot zes maanden. Indien de rechter uitstel niet herroept, kan hij bijkomende voorwaarden of probatievoorwaarden koppelen aan de voorheen opgelegde modaliteit.¹¹⁷ Bijkomend ontnam de wetgever uitdrukkelijk de mogelijkheid van de rechter om de tenuitvoerlegging van de alternatieve straffen, namelijk de straf onder elektronisch toezicht, de werkstraf en de autonome probatiestraf, alsook van de vervangende straf uit te stellen.¹¹⁸

B. Minimum- en maximumstraf

Het bestaande straffenarsenaal beperkt in eerste instantie de straftoemingsvrijheid van de rechter. In tweede instantie trachten de misdrijfspecifieke minimum- en de maximumstraf deze rechterlijke vrijheid verder te bedwingen wat de grootte van de straf betreft. Het zijn grenzen die per straf een ondergrens en een bovengrens bieden. De vrijheid waarover de rechter beschikt tussen de minimum- en de maximumstraf is verantwoord in het licht van de noodzaak tot individualisering van de straf. De rechter dient een delicate harmonie te creëren tussen de wenselijkheid van het individualiseren van de straf enerzijds en de waarborging van het gelijkheidsbeginsel en het rechtszekerheidsbeginsel anderzijds.

C. Strafuitsluitende, strafverminderende en strafverzwarende maatregelen

De misdrijfspecifieke minimum- en maximumgrenzen uit het strafwetboek vormen echter geen absolute grenzen. Langs beide zijden worden deze limieten aangetast door allerlei maatregelen. We kunnen daaruit concluderen dat de relativiteit van deze grenzen enigszins afbreuk doet aan de beperking die de minimum- en de maximumstraf trachten te creëren voor de straftoemingsvrijheid van de rechter.

De vervulling van de voorwaarden voor wettelijke herhaling¹¹⁹ of samenloop van misdrijven¹²⁰ stellen de strafrechter in de mogelijkheid om de minimale straf op te trekken of de maximale straf te overtreffen. De minimumstraf kan ook ondergraven worden door het aanwenden van strafverminderende verschoningsgronden¹²¹ of verzachtende omstandigheden.¹²² Dergelijke omstandigheden beïnvloeden de straftoemering, maar dit zonder de strafbaarheid van de gedraging en

¹¹⁷ Art. 13 – 18bis, Wet betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, *BS* 29 juni 1964.

¹¹⁸ Art. 8, § 1, lid 3, Wet betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, *BS* 29 juni 1964; D. DE WOLF, “Twee nieuwerwetse sancties in het Strafwetboek: de invoering van de probatie en het elektronisch toezicht als autonome straffen”, *RW* 2015, nr. 28, 1084.

¹¹⁹ Art. 54-57 Sw.

¹²⁰ Art. 58-65 Sw.

¹²¹ Art. 78 Sw.

¹²² Art. 79-85 Sw., art. 566 Sw.; Wet van 4 oktober 1867 op de verzachtende omstandigheden, *BS* 5 oktober 1867; S. RAATS, *Consistente straftoemering*, Intersentia, Mortsel, februari 2016, 20-21.

de schuldvraag aan te tasten, in tegenstelling tot de schulditsluitingsgronden. Verzwarende omstandigheden zijn door de wet omschreven gronden die, indien ze rijzen, verplicht door de rechter moeten worden in acht te genomen. De strafwet geeft echter geen omschrijving van verzachtende omstandigheden maar verwijst louter abstract naar de mogelijkheid om ze toe te passen. Deze strafvermindering vormt een facultatief gegeven voor de strafrechter. Of er daadwerkelijk verzachtende omstandigheden zoals een blanco strafblad, de jeugdige leeftijd van de misdadiger... aanwezig zijn, is een feitenkwestie die louter is onderworpen aan de rechterlijke discretionaire beoordeling. De straftoemeter toont als het ware begrip voor een gestelde strafbare handeling. Verzachtende omstandigheden zijn bedoeld als een gunstmaatregel, maar de huidige trend van quasi automatische toepassing holt deze intentie uit.¹²³ Het vervagen van de minimumstraffen en daarbij de moeilijkheid om maximumstraffen toe te passen werkt dispariteit in de hand en breidt de ruimte tussen deze grenzen voor de rechter opnieuw uit.

De rechter kan naast deze omstandigheden de minimale straf nog verder verlagen of helemaal doen kelderen aan de hand van wettelijk voorziene redenen. Verschoningsgronden kunnen, net zoals verzachte omstandigheden, strafvermindering met zich meebrengen, alsook volledige strafuitsluiting. Degelijke gronden raken niet aan de strafbaarheid van de gedraging of de schuldvraag waardoor het misdrijf blijft bestaan. De verscheidene verschoonbaarheden zoals onder meer uitlokking, intra-familiale delicten... zijn uitdrukkelijk bepaald in de wet.¹²⁴ Inzake deze ondergraving van de minimumgrens van de straf is de beoordelingsvrijheid van de rechter eerder beperkt. Eens de rechter ambtshalve of na opwerping de feitelijkheden daadwerkelijk als een verschoningsgrond vaststelt is hij verplicht deze gronden in rekening te brengen bij de straftoemeting.¹²⁵ De verschoningsgrond onderscheidt zich van de rechtvaardigingsgrond door het feit dat deze laatste het verlies van het wederrechtelijk karakter van een misdrijf bewerkstelligt. Wettelijke voorgeschreven situaties zoals wettelijke verdediging zorgen dat de gedraging, die normaliter een strafbaar feit zou betreffen, niet meer strafbaar wordt gesteld.¹²⁶ Het foutieve karakter van de gedraging valt weg. Het onderscheid met de schulditsluitingsgrond ligt elders, namelijk in het ontbreken van de schuld van de dader waarbij het misdrijf wel blijft bestaan. Deze incidentele omstandigheden, namelijk dwang of overmacht en dwaling

¹²³ Parl. St. Senaat, 2008-2009, 4-924/2, Advies van de Hoge Raad voor de Justitie bij het wetsvoorstel tot hervorming van het hof van assisen en rapport van de Commissie Hervorming van het Assisenhof overhandigd aan Mevr. de minister van Justitie L. Onkelinx – november 2005, 41-42.

¹²⁴ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, Strafprocesrecht en Internationaal Strafrecht*, Antwerpen, Maklu, 2006, 237.

¹²⁵ B. SPRIET, "Tabula Dupontis. De tabel Dupont tot combinatie van straf(toemetings)normen" in B. SPRIET, D. VAN DAELE, F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht als roeping: Liber Americum Lieven Dupont*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2005, 546.

¹²⁶ L. DUPONT en R. VERSTRAETEN, *Handboek Belgisch Strafrecht*, Leuven, Acco, 1990, 207

of onwetendheid, doen de rechtsgrond tot bestraffing teniet, daar er geen straf is zonder schuld.¹²⁷ Zowel de verzwarende omstandigheid, de verschoningsgrond, als de rechtvaardigheids- en de schulditsluitingsgrond bieden als wettelijk omkaderde omstandigheden de rechter weinig ruimte in haar toematingsvrijheid, in tegenstelling tot de verzachtende omstandigheden die meer vrijelijk door de rechter kunnen worden toegepast en ingevuld.

D. Magna Charta

a. Algemene rechtsbeginselen

De wetgever voorziet een straffenarsenaal dat is ingesloten door maximum- en minimumgrenzen om zo het straftoemingsbeleid van de rechter te tekenen. Binnen deze grenslijnen dient de straftoemeter om verder invulling te geven aan zijn discretionaire bevoegdheid zich te beroepen op algemene rechtsbeginselen, zonder verdere ondersteuning van de wetgever.¹²⁸ Dergelijke rechtsbeginselen vormen in belangrijke mate de straftoemingsvrijheid van de rechter.

Het legaliteitsbeginsel zorgt voor een zekere keuzevrijheid in de zin dat de rechter binnen de door de wet gestelde perken onaantastbaar de gepaste straf en de strafmaat oplegt. Het *nullum crimen, nulla poena sine lege* impliceert dat de rechter geen strafbare gedraging kan vaststellen zonder dat er een wet bestaat die de gedraging reeds strafbaar stelt.¹²⁹ Dit strafrechtelijk beginsel is verankerd op meerdere plaatsen in de wetgeving en begrenst zo de mate waarin de rechter straffen kan individualiseren.¹³⁰ Strikt legalistisch denken en een blind wettenfundamentalisme vormen niet langer het uitgangspunt van het strafrecht waardoor dit algemeen principe geen strikte toepassing meer kent.¹³¹ Verknocht aan deze legaliteitsvereiste is het rechtszekerheidsbeginsel dat duidelijkheid en voorzienbaarheid van het recht verlangt. Deze voorspelbaarheid vormt een abstract ideaal dat alle staatsmachten dienen na te streven en creëert een verwachtingspatroon ten aanzien van de rechtszoekende.¹³² De wetgever dient strafbepalingen zo minutieus en duidelijk mogelijk te verwoorden in de wet, dit ook om interpretatievrijheid van de rechter enigszins te beperken.¹³³ De rechtszekerheid contrasteert immers met een grote rechterlijke beoordelingsmarge, dat met zijn flexibele bepalingen onzekerheid met zich meebrengt.

¹²⁷ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, Strafprocesrecht en Internationaal Strafrecht*, Antwerpen, Maklu, 2006, 275; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, Antwerpen/Apeldoorn, Maklu, 2012, 72.

¹²⁸ J. ROZIE, "Op zoek naar meer eenvormigheid in de straftoemeting: van maatpak naar confectiepak.", *RW* 2006, nr. 38, 1482.

¹²⁹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, Strafprocesrecht en Internationaal Strafrecht*, Antwerpen, Maklu, 2006, 36.

¹³⁰ Art. 12 en 14 Gw.; art. 2 lid 1 Sw.

¹³¹ B. VAN DEN BERGH, "Recht zkt zekerheid» voor vaste relatie", *RW*, 30 oktober 2010, nr. 9, 352.

¹³² *Ibid.*, 346.

¹³³ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, Strafprocesrecht en Internationaal Strafrecht*, Antwerpen, Maklu, 2006, 80-81.

Het gelijkheidsbeginsel stelt bijkomende grenzen aan de discretionaire bevoegdheid van de rechter door te verplichten wat gelijk is, gelijk te behandelen en wat verschillend is, verschillend aan te pakken.¹³⁴ Toch verzet dit beginsel zich niet per se tegen een ongelijke behandeling zolang deze afwijking verantwoord is door objectieve motieven. Deze gelijkheidsvereiste vindt zijn wettelijke grondslag in art. 10 van de Grondwet. De strafrechter staat in voor de waarborging van het gelijkheidsbeginsel maar heeft tegelijk ook de taak om de sanctionering te individualiseren naargelang de uniciteit van de concrete strafzaak. Dergelijke individualisatie van straffen gaat echter onvermijdelijk gepaard met dispariteit en verzoent zich moeilijk met het streven naar gelijkheid. Toch kunnen het gelijkheidsbeginsel en het rechtszekerheidsbeginsel evolutief geïnterpreteerd worden in de zin dat individualisering eveneens een middel voor gelijke en rechtzekerere bestraffing kan zijn. De rechter garandeert gelijke behandeling voor elke delinquent en dit telkens via de geïndividualiseerde toepassing van een passende en rechtvaardige straf. Hoewel het Hof van Cassatie heeft beslist dat er geen algemeen rechtsbeginsel van individualisering van de straf bestaat, dient de rechter een delicate harmonie te creëren tussen de wenselijkheid van het individualiseren van de straf enerzijds en de waarborging van het gelijkheidsbeginsel en het rechtszekerheidsbeginsel anderzijds.¹³⁵ Ongeacht dat dit individualisme vaak de poort opent voor inconsistenties in de strafoplegging, vormt een strikte en volledige oplegging van het gelijkheidsbeginsel, het rechtszekerheidsbeginsel en het legaliteitsbeginsel niet de te bevaaren weg in het straftoemittingsbeleid. De onbuigzame toepassing van dergelijke beginselen zou de rechter enkel opnieuw reduceren tot "la bouche de la loi".

Conform het evenredigheidsbeginsel of proportionaliteitsbeginsel moeten straffen in verhouding staan tot de ernst van het misdrijf.¹³⁶ De rechter is niet volkomen vrij om de draagwijdte van de straf te bepalen. Het evenredigheidsbeginsel verplicht de rechter om de ernst van het misdrijf, de veroorzaakte schade en de strafwaardigheid van de overtreder te betrekken bij de afweging van zijn proportionele straftoemittingsbeslissing. Deze proportionaliteitsvereiste staat niet in de wet ingeschreven en is evenmin een algemeen rechtsbeginsel waardoor de rechter op het vlak van de evenredigheid van de bestraffing veel ruimte wordt geboden. Dit beginsel staat ook door de invloed van het positivisme en het sociaal verweer op de helling. Andere factoren zoals resocialisatiemogelijkheden, persoonlijke omstandigheden van de delinquent, gevangenis capaciteit... vormen naast en soms in de plaats van de proportionaliteitsvereiste een doorslaggevend factor inzake de strafbepaling.¹³⁷ Een beginsel die samen

¹³⁴ L. HUYBRECHTS en M. TRAEST, "Het strafrechtelijk sanctiestelsel en de straftoemeting door de rechter in België", *T. Strafr.* 2004, 49.

¹³⁵ Cass. 8 juni 2005, AR P.05.0349.F.

¹³⁶ Cass. 21 september 1994, Arr. Cass. 1994, 466.

¹³⁷ C. VAN DEN WYNGAERT, P. TRAEST, S. VANDROMME, *Strafrecht en Strafprocesrecht in Hoofdlijnen*, Maklu, Antwerpen – Apeldoorn, 2017, 27.

het straffenarsenaal en de minimum- en maximumstraffen de ongebreidelde straftoemingsvrijheid van de rechter trachtte te matigen dreigt zo zijn betekenis te verliezen.

Het subsidiariteitsbeginsel gebiedt de keuze voor de minst bezwaarlijke wijze als een beoogd doel op verschillende manieren kan worden bereikt.¹³⁸ Inzake het strafrecht vereist de subsidiariteit enige terughoudendheid van de wetgever bij de strafbaarstelling en van de rechter bij de straftoemeting. Dit beginsel dwingt de rechter omwille van de ingrijpende impact van een straf op een delinquent om het strafrecht slechts als ultimum remedium aan te wenden. De straftoemeter dient verder alternatieve straffen met een minder interveniërende gewichtigheid die tegelijk de gemeenschap nog steeds voldoende beschermen te laten primeren.¹³⁹ Het strafrecht vervalt echter steeds meer in een handhavingsrecht dat ook instaat voor de sanctionering van overtredingen in het kader van andere rechtstakken zoals het milieurecht en het sociaal recht.¹⁴⁰ Er heerst een tendens van quasi-automatisch beroep op strafbepalingen bij elke vorm van maatschappelijk ongewenst gedrag. Het subsidiariteitsbeginsel komt zo ook op de helling te staan waardoor haar functie om de straftoemingsvrijheid van de rechter enigszins te bedwingen wordt bemoeilijkt.

b. De rechten van verdediging

Verder dient de rechter bij de straftoemeting de rechten van verdediging in acht te nemen. Deze rechtstreeks toepasselijke waarborgen omschreven in artikel 6 van het EVRM beperken de beoordelingsvrijheid van de rechter op meerdere vlakken, zowel met betrekking tot de figuur van de rechter via de onafhankelijkheids- en onpartijdigheidsvereisten als omtrent het procedureverloop via het vergen van een eerlijk procesverloop en een redelijke termijn.

i. Figuur van de rechter

De artikelen 149, 151 en 152 van de Grondwet omtrent de motiveringsverplichting van de rechter, de levenslange benoeming en de wijze van ontzetting uit het ambt verwijzen impliciet naar de onafhankelijkheidsvereiste gericht aan de straftoemeter.¹⁴¹ Deze hoeksteen van de rechtspleging vraagt een oordeel van de rechter over de feiten en rechtsgronden vrij van enige invloed of binding ten

¹³⁸ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, Strafprocesrecht en Internationaal Strafrecht*, Antwerpen, Maklu, 2006, 32.

¹³⁹ E. CLAES, "Straftoemeting, bestraffingssociologie, bestraffingsfilosofie", *R&R* 2006, afl. 1, 49-52.

¹⁴⁰ C. VAN DEN WYNGAERT, P. TRAEST, S. VANDROMME, *Strafrecht en Strafprocesrecht in Hoofdlijnen*, Maklu, Antwerpen – Apeldoorn, 2017, 27.

¹⁴¹ B. DE SMET, J. LATHOUWERS en K. RIMANQUE, "Artikel 6. Recht op een eerlijk proces. § 1" in J. VANDE LANOTTE, Y. HAECK (eds.), *Handboek EVRM. Deel 2. Artikelsgewijze Commentaar*, Antwerpen, Intersentia, 2004, 502.

opzichte van partijen of overheidsinstanties.¹⁴² Onafhankelijkheid situeert zich in de verhoudingen tussen de machten en organen van de staat ter waarborging van de autonomie van de rechtspleging.¹⁴³

Onpartijdigheid kadert in de achterdocht die de houding van de rechter mogelijks kan opwekken bij de rechtszoekende. De straftoemeter dient zich, zonder enige vooringenomenheid ten aanzien van de uitkomst van een concreet geding, enkel te laten leiden door objectieve argumenten op basis van de door de partijen opgeworpen middelen en de toe te passen rechtsnormen.¹⁴⁴ Dit rechtsbeginsel verzet zich tegen enige blijk van persoonlijke benadering via eigen belang, vooroordelen, druk van buiten de rechtszaal... en zodoende tegen de overgave aan willekeur.¹⁴⁵ Deze waarborgvereiste kent twee verschillende aspecten. Enerzijds subjectieve onpartijdigheid, die betrekking heeft op de persoon van de magistraat zoals inmenging van eigen belang, vooroordelen... Enkel procespartijen kunnen dit middel opwerpen. Anderzijds objectieve onpartijdigheid die kadert in functiecumulatie als magistraat waarbij vooringenomenheid zou kunnen blijken wanneer de rechter reeds in een andere hoedanigheid van dezelfde zaak kennisnam. Deze onpartijdigheid dient ambtshalve door de rechter zelf te worden opgeworpen.¹⁴⁶

De strikte waarborging van de onafhankelijkheid en de onpartijdigheid van de rechter is zodanig fundamenteel voor het vertrouwen van de rechtzoekende in het gerecht, dat zelfs de minste schijn van een gebrek aan deze vereisten niet kan worden getolereerd.¹⁴⁷ Het gerechtelijk wetboek voorziet daarom in de mogelijkheid voor de rechtzoekende om de rechter te wraken en voor de rechter om zich te verschonen indien deze aspecten van de rechten van verdediging in het gedrang komen.¹⁴⁸ De straftoemetingvrijheid wordt in deze zin sterk omlijnd door de onafhankelijkheids- en onpartijdigheidsvereiste.

¹⁴² A. OOMS, "De rechterlijke onpartijdigheid is niet steeds wat ze lijkt. Een analyse over de grens tussen objectieve en subjectieve onpartijdigheid", *CDPK* 2010, vol.4, 499-524.

¹⁴³ *Ibid.*, 500.

¹⁴⁴ J. VANDE LANOTTE, G. GOEDERTIER, *Handboek Belgisch Publiek Recht*, Brugge, Die Keure, 2010, 894.

¹⁴⁵ P. VAN ORSHOVEN, "De onafhankelijkheid van de rechter naar Belgisch recht", in P. VAN ORSHOVEN, L.F.M. VERHEY, K. WAGNER, *De onafhankelijkheid van de rechter*, Deventer, Tjeenk Willink, 1987, 79; Cass. 14 februari, 2001, A.G. 2001, 92.

¹⁴⁶ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen/Apeldoorn, Maklu, 2009, 631.

¹⁴⁷ A. OOMS, "De rechterlijke onpartijdigheid is niet steeds wat ze lijkt. Een analyse over de grens tussen objectieve en subjectieve onpartijdigheid", *CDPK* 2010, vol. 4, 499.

¹⁴⁸ Artikel 828 tot 842 Ger. W.; A. OOMS, "De rechterlijke onpartijdigheid is niet steeds wat ze lijkt. Een historische en prospectieve analyse over de grens tussen objectieve en subjectieve onpartijdigheid", *CDPK* 2010, vol. 4, 501-502.

ii. Procedureverloop

Met betrekking tot de procedurele aspecten van de rechten van verdediging vereist artikel 6 van het EVRM een berechting binnen een redelijke termijn. De behandeling van een rechtszaak mag niet zodanig lang aanslepen dat de onzekerheid van de beschuldigde tijdens het onderzoek en de vervolging een disproportionele tijdsduur aanneemt.¹⁴⁹ Deze processuele waarborg vrijwaart de menselijke waardigheid door de psychologische balast die ontstaat naar aanleiding van een ingestelde strafvordering zoveel als mogelijk te beperken en behartigt zo voornamelijk het belang en het welzijn van de verdachte.¹⁵⁰ Een berechting binnen een redelijke termijn komt daarnaast, meer in het algemeen belang, de rechtszekerheid en de goede rechtsbedeling ten goede, alsook de effectiviteit en de geloofwaardigheid van justitie.¹⁵¹ Laattijdig vonnissen brengt verder moeilijkheden met zich mee zoals de verworping van bewijsmateriaal en de afname van het maatschappelijk signaal dat een straf kan belichamen.¹⁵²

De redelijke termijn laat zich niet vatten in een vast aantal maanden of jaren maar vormt een concrete termijn die slechts in het licht van de feiten en omstandigheden van het proces kan worden beoordeeld.¹⁵³ Ook al kan de billijk geachte duur verschillen naargelang de voorliggende zaak, het begin- en het eindpunt van de termijn staan vast. De redelijke termijn vangt aan op het moment van op de hoogte stelling van de beschuldigde van hetgeen hem of haar ten laste is gelegd en eindigt bij het in kracht van gewijsde treden van de definitieve beslissing.¹⁵⁴ De beoordeling van het al dan niet redelijke karakter van de termijn vormt dus een feitenkwestie te beslechten door de rechter, dit aan de hand van niet-limitatieve criteria opgesteld door het Europese Hof voor de Rechten van de Mens.¹⁵⁵ De complexiteit van de zaak, het belang van de zaak en de houding van zowel de verdachte als de gerechtelijke autoriteiten vormen de hoofzakelijke toetsstenen.

Door de rechter de verplichting op te leggen om binnen een redelijke termijn te berechten wordt zijn straftoemettingsvrijheid enigszins beperkt. Indien de duur van de strafvervolgung echter alle redelijkheid

¹⁴⁹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen/Apeldoorn, Maklu, 2009, 701.

¹⁵⁰ L. DECLERCQ, "De redelijke termijn of de onredelijke vertraging in strafzaken: artikel 6, lid 1, van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Rede uitgesproken op de plechtige openingszitting van het hof van beroep te Gent op 1 september 1988", *RW* 1988-89, 380; Gent 25 juni 1987, nr. 60176.

¹⁵¹ J. MEESE, "De aanvang van de redelijke termijn bij voortgezette misdrijven: het Hof van Cassatie op zoek naar nieuwe veroordelingen in Straatsburg?", noot onder Cass. 21 maart 2006, *NC* 2006, 320.

¹⁵² J. MEESE, *Overschrijding van de redelijke termijn*, Gent, Larcier, 2008, 4.

¹⁵³ E. BLEEKER, *De beoordelingsvrijheid van de rechter: een echte vrijheid?*, Masterproef Rechten UGent, 2013, <https://lib.ugent.be/nl/catalog/rug01:002060717>, 20.

¹⁵⁴ T. VANDER BEKEN en A. BALCAEN, "Dossiervoering voor de rechter: beperkingen op de discretionaire bevoegdheid van de rechter bij de straftoemeting", *IRCP* 2009, 12.

¹⁵⁵ L. DECLERCQ, "De redelijke termijn of de onredelijke vertraging in strafzaken: artikel 6, lid 1, van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Rede uitgesproken op de plechtige openingszitting van het hof van beroep te Gent op 1 september 1988", *RW* 1988-89, 382.

overschrijdt resulteert dit in een verdere afbreuk van deze rechterlijke vrijheid. Als gevolg van een dergelijk exces voorziet artikel 21ter V.T.Sv¹⁵⁶ namelijk in de toemeting van een straf lager dan de wettelijke minimumstraf of een veroordeling bij eenvoudige schuldigverklaring.

Een andere vereiste die de rechten van verdediging stellen aan een proces betreft het eerlijk verloop ervan. Eerlijke procesvoering behelst de wapengelijkheid die dient te heersen tussen de partijen en de waarborging van een behoorlijke bewijsvoering.¹⁵⁷ In die zin vormt dit principe een louter procedurele beperking en geen wezenlijke beperking voor de rechterlijke straftoemingsvrijheid. De wijze waarop de beschuldigde zich verdedigt kan in geen geval een grond vormen inzake de strafbepaling.¹⁵⁸ In geval van interpretatie van de eerlijke procesvoering in die zin dat het artikel 6 EVRM volledig dekt en dus de onpartijdigheid en onafhankelijkheid van de rechter, de motiveringsplicht en de redelijke termijn omsluit, vormt deze vereiste een reële beteugeling van de appreciatiemarge van de straftoemeter.¹⁵⁹

iii. Motiveringsverplichting

De motiveringsverplichting tracht als wettelijke interventie de straftoemingsvrijheid van de rechter behoorlijk aan banden te leggen. Artikel 149 van de Grondwet dwingt de rechter om zijn beslissingen met redenen te omkleden en zo het gevaar van willekeur te beperken.¹⁶⁰ Het betaamt de straftoemeter volgens art. 195 Sv. zijn discretionaire bevoegdheid correct aan te wenden en ter controle hiervan dient het beschikkend gedeelte van de uitspraak het hoe en waarom van de toegemeten strafsoort en strafmaat te bevatten, dit op een gedetailleerde en geïndividualiseerde wijze.¹⁶¹ De rechter dient de redenen aan te geven waarom hij de gekozen straf meer geschikt acht dan de andere mogelijk toemeetbare straffen.¹⁶²

Een onderbouwd vonnis legt de onderliggende beweegredenen van een uitgesproken straf bloot voor de veroordeelde en de maatschappij.¹⁶³ Dergelijke staving garandeert individualisering van de straf en

¹⁵⁶ Art. 21ter Wet houdende de voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering.

¹⁵⁷ B. DE SMET, J. LATHOUWERS en K. RIMANQUE, "Recht op eerlijk proces – artikel 6 § 1" in J. VANDE LANOTTE en Y. HAECK (eds.), *Handboek EVRM*, I, Antwerpen, Intersentia, 2004, nr. 126, 444.

¹⁵⁸ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen/Apeldoorn, Maklu, 2009, 694 -717.

¹⁵⁹ E. BLEEKER, *De beoordelingsvrijheid van de rechter: een echte vrijheid?*, Masterproef Rechten UGent, 2013, <https://lib.ugent.be/nl/catalog/rug01:002060717>, 20-21.

¹⁶⁰ Art. 149 Gw.

¹⁶¹ Art. 195 Sv.

¹⁶² T. VANDER BEKEN en A. BALCAEN, "Dossiervoering door de rechter: beperkingen op de discretionaire bevoegdheid van de rechter bij de straftoemeting", *IRCP* 2009, 23.

¹⁶³ ECRM, *Taxquet v. Belgium*, 2009, 16; E. TEERLINCK, "De relatie tussen strafeis en vonnis: een empirisch onderzoek in de rechtbank van eerste aanleg te Gent", Masterproef rechten UGent, 2014, <https://lib.ugent.be/nl/catalog/rug01:002138633>, 54.

enige bezinning door de rechter.¹⁶⁴ De motiveringsverplichting belichaamt de verantwoording die het tegenbeeld vormt van de grote beslissingsvrijheid die de straftoemeter is geboden.¹⁶⁵ De beslissingsmacht van de rechter valt in de huidige democratische rechtsstaat niet louter meer te rechtvaardigen door autoriteit.¹⁶⁶

Daar waar de wet ruimte voor een vrije beoordeling creëert, dient de rechter te motiveren.¹⁶⁷ De wetgever laat het aan de rechtspreker over om deze grenzen van de motiveringsverplichting af te tasten, dit onder toezicht van het Hof van Cassatie.¹⁶⁸ Wat de inhoud van de verplichting betreft is de wet niet veeleisend en gelast ze geen motiveringsstijl.¹⁶⁹ Het stipuleren van een aantal in acht te nemen aspecten ter staving brengt het risico voort dat motivering zal verflauwen tot stereotypes en standaardformules.¹⁷⁰ Daarnaast is de controle die wordt uitgevoerd door het Hof van Cassatie gering en beperkt tot een marginale toetsing van nauwkeurigheid, ondubbelzinnigheid en niet-tegenstrijdigheid.¹⁷¹ Een oordeel over de gepastheid van de straf wordt niet geuit door dit hoogste hof.¹⁷² Het inhoudelijk verzorgen van de motivering van een uitspraak vormt zodoende de verantwoordelijkheid van enkel de rechter.¹⁷³ In welke mate de motiveringsplicht een wettelijke beperking van de straftoemetersvrijheid belichaamt, hangt af van hoe de rechter deze verplichting concreet invult. Het is vaak zo dat de straftoemeter zich in eerste instantie buigt over de strafmaat en de strafsoort, om in tweede instantie de bijhorende motivering daarop af te stemmen.¹⁷⁴

E. Invloed van de strafrechtsketen

Om het concept van de straftoemeting volledig te omvatten dient men naast het wettelijk straftoemeterskader, ook rekening te houden met de wijze waarop de straftoemetersbeslissing is ingebed in het geheel van de strafrechtspleging.¹⁷⁵ De strafrechtsketen is opgebouwd uit verschillende

¹⁶⁴ L. DUPONT, "De motivering van de straftoemeting", in A. DE NAUW, J. D'HAENENS en M. STORME (red.), *Actuele problemen van strafrecht. XIVe Postuniversitaire cyclus Willy Delva 1987-1988*, Antwerpen, Kluwer, 1988, 510.

¹⁶⁵ E. TEERLINCK, *De relatie tussen strafeis en vonnis: een empirisch onderzoek in de rechtbank van eerste aanleg te Gent*, Masterproef rechten UGent, 2014, <https://lib.ugent.be/nl/catalog/rug01:002138633>, 54.

¹⁶⁶ P. TRAEEST, "De innerlijke overtuiging van de rechter en de motiveringsverplichting" in F. VERBRUGGEN, R. VERSTRAETEN, D. VAN DAELE en B. SPRIET (eds.), *Strafrecht als roeping. Liber amicorum Lieven Dupont*, I, Leuven, Universitaire Pers, 2005, 567.

¹⁶⁷ Cass. 27 november 1996, AR P.96.0556.F.

¹⁶⁸ Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp in verband met de motivering van straffen, tot wijziging van artikel 195 van het Wetboek van Strafvordering en van artikel 207 van de Rechtspleging bij de Landsmacht, *Parl.St.Kamer* 1982-83, nr.668/1,7.

¹⁶⁹ J. ROZIE en C. VAN DEUREN, "De motivering van de straf en strafmaat: een onderzoek naar de toepassing ervan in de praktijk. Komt de huidige motiveringspraktijk tegemoet aan de door de strafwetgever vooropgestelde doelstellingen?", *NC* 2012, (131) 139.

¹⁷⁰ J. ROZIE, "Op zoek naar meer eenvormigheid in de straftoemeting: van maatpak naar confectiepak", *RW* 2005-06, 1485.

¹⁷¹ S. RAATS, "De motiveringsverplichting als waarborg tegen rechterlijke willekeur?", *NC* 2011, 233

¹⁷² T. VANDER BEKEN en A. BALCAEN, "Dossiervoering door de rechter: beperkingen op de discretionaire bevoegdheid van de rechter bij de straftoemeting", *IRCP* 2009, 24.

¹⁷³ E. TEERLINCK, *De relatie tussen strafeis en vonnis: een empirisch onderzoek in de rechtbank van eerste aanleg te Gent*, Masterproef rechten UGent, 2014, <https://lib.ugent.be/nl/catalog/rug01:002138633>, 54.

¹⁷⁴ J. DENIS, "La motivation des peines", *RDP* 1997, 1037.

¹⁷⁵ S. RAATS, *Consistente straftoemeting*, Morsel, Intersentia, 2016, 16.

schakels, namelijk wetgeving, opsporing, vervolging, straftoemeting en strafuitvoering. Alle onderdelen functioneren volledig autonoom, maar daarom niet geïsoleerd van elkaar. Sinds het strafrecht niet meer als ultimum remedium wordt aangewend, streeft het strafbeleid naar een ketenbeheer waarin alle actoren op één lijn zitten. De verschillende echelons stemmen hun beleid af op diezelfde doelstelling en hebben zo onvermijdelijk invloed op elkaar.¹⁷⁶ De organisatie van de strafrechtspleging stuurt de discretionaire bevoegdheid van de rechter en omgekeerd.¹⁷⁷ De uitkomst van de ene schakel in de strafrechtsketen vormt namelijk het vertrekpunt van een andere schakel.¹⁷⁸

Beslissingen die voortvloeien uit eerdere fasen van de strafrechtspleging bieden de rechter enige houvast. Het zwaartepunt van de Belgische strafprocedure, namelijk het strafdossier, behelst de verzameling van alle vaststellingen uit de voorgaande schakels en vormt de belangrijkste richtsnoer in de straftoemeting.¹⁷⁹ Het vooronderzoek, de regeling van de rechtspleging, de maatregelen die wel of niet zijn genomen door de onderzoeksgerechten, de houding van de procespartijen in voorgaande fasen van de strafrechtsketen... beïnvloeden de straftoemeting onrechtstreeks, het laatstgenoemde zelfs rechtstreeks.¹⁸⁰ Daarnaast vormt de strafeis ook een belangrijk aanknopingspunt voor de rechter.¹⁸¹ De straftoemeting maakt het voorwerp uit van het debat ter terechtzitting. De gevoerde pleidooien vigeren als leidraad voor het strafoordeel van de rechter die via deze wijze op de hoogte is van de gefundeerde mening van het openbaar ministerie en de betrokken partijen.¹⁸² De procespartijen onderstrepen elk verschillende elementen uit het strafrechtelijk dossier om een in hun ogen gunstige beslissing van de rechter te bewerkstelligen.¹⁸³

In dezelfde mate dat een rechter kan terugblikken naar vorige fasen uit de strafrechtsketen kan hij ook vooruitblikken naar de volgende fase. De straftoemeter kan met zijn toemetingsbeslissing anticiperen op de strafuitvoering zodoende dat de beslissingen die genomen zullen worden in de strafuitvoeringsfase onrechtstreeks de straftoemeting beïnvloeden. Hoewel het duidelijk is dat deze fase een rol kan spelen bij de straftoemeting, resulteert het in de motivering van het vonnis verwijzen naar het uitvoeringsbeleid in tuchtrechtelijke vervolging. De huidige tendens dat bepaalde vrijheidsberovende straffen geen uitvoering vinden resulteert in de toemeting van zwaardere straffen

¹⁷⁶ L. COORMAN, *Hoe sterk is de strafrechtsketen? Het verschil tussen theorie en praktijk*, Masterproef Rechten UGent, 2014, https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/163/183/RUG01-002163183_2014_0001_AC.pdf, 9.

¹⁷⁷ S. RAATS, *Consistente straftoemeting*, Morsel, Intersentia, 2016, 22

¹⁷⁸ C. VIGOUR, "Justice: l'introduction d'une rationalité managériale comme euphémisation des enjeux politiques", *Déviance et société* 2002, 431; S. RAATS, *Consistente straftoemeting*, Morsel, Intersentia, 2016, 22.

¹⁷⁹ F. VANHAMME, *La rationalité de la peine. Enquête au tribunal correctionnel*, Brussel, Bruylant, 2009, 91.

¹⁸⁰ S. RAATS, *Consistente straftoemeting*, Morsel, Intersentia, 2016, 22.

¹⁸¹ *Ibid.*, 25

¹⁸² *Ibid.*, 15-16.

¹⁸³ *Ibid.*, 22.

door de rechter die wil verzekeren dat de veroordeelde tenminste een zekere tijd in detentie verblijft.¹⁸⁴ Juridisch kan echter niets worden ingebracht tegen het in rekening brengen van de strafuitvoering wanneer dit anticiperen niet expliciet in de motivering wordt opgenomen.¹⁸⁵

F. Wettelijke strafdeterminanten

Het wettelijk kader tekent voor de rechter de lijnen waarin deze haar vrijheid kan exploiteren. De keuze voor het type en de zwaarte van de straf wordt gestuurd door wettelijke strafdeterminanten. De ernst van de feiten en het gerechtelijk verleden van de dader zijn de meest toonaangevende indicatoren voor het uiteindelijke vonnis.¹⁸⁶ Het strafwetboek voorziet een driedelige indeling van straffen volgens zwaarwichtigheid en streeft zo de evenredigheid tussen de straf en de ernst van het misdrijf na.¹⁸⁷ De bepalingen inzake wettelijke herhaling schrijven strafverzwaring voor in functie van de gerechtelijke antecedenten van de dader.¹⁸⁸

a. De ernst van het misdrijf

Wegens het nauwe verband tussen de straftoemeting en de misdrijfskenmerken van de feiten vormt de ernst van het misdrijf wellicht de belangrijkste strafdeterminant, zowel wat de strafsoort als de strafzwaarte betreft.¹⁸⁹ Het proportionaliteitsbeginsel omhelst deze indicator en schrijft voor dat straffen in verhouding moeten staan tot de ernst van het misdrijf. De gewichtigheid van de gepleegde strafbare feiten belichaamt de wettelijke strafbedreiging.¹⁹⁰ Tal van factoren zoals de waarde van ontvreemde voorwerpen, de omvang van de berokken lichamelijke, morele of materiële schade, het gebruik van agressie, het opzet, het bloedverwantschap tussen dader en slachtoffer, de omstandigheden waarin de strafbare feiten zich voltrokken... geven gewicht aan het misdrijf.¹⁹¹ De rechter neemt deze aspecten naar eigen weloverwogen kennis in acht en oordeelt zo over de ernst van de feiten.¹⁹² De ernst bepaalt in belangrijke mate welk wapen de rechter uit het straffenarsenaal hanteert ter bestraffing van het misdrijf, waar de strafzwaarte zich binnen de minima- en maximumgrenzen situeert en in welke mate eventuele modaliteiten deze grenzen uithollen. De misdrijfspecifieke bestraffingslimieten rijzen naarmate de ernst van het misdrijf intensifieert.¹⁹³

¹⁸⁴ J. ROZIE en C. VAN DEUREN, "De motivering van de straf en strafmaat: een onderzoek naar de toepassing ervan in de praktijk. Komt de huidige motiveringspraktijk tegemoet aan de door de strafwetgever vooropgestelde doelstellingen?", *NC* 2012, 144-145.

¹⁸⁵ *Ibid.*, 145-146.

¹⁸⁶ S. RAATS, *Consistente straftoemeting*, Morsel, Intersentia, 2016, 645; K. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk. Een penologisch onderzoek naar straftoemeting*, Brussel, VUBPress, 2000, 37-38.

¹⁸⁷ Art. 1 juncto art. 7 Sw.

¹⁸⁸ Art. 54-57, 57bis Sw.

¹⁸⁹ K. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk. Een penologisch onderzoek naar straftoemeting*, Brussel, VUB-Press, 2000, 37-38.

¹⁹⁰ M. BORGERS, "Het wettelijk sanctiestelsel en de straftoemetingsvrijheid van de rechter", *T. Strafr.* 2005, 98.

¹⁹¹ K. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk. Een penologisch onderzoek naar straftoemeting*, Brussel, VUB-Press, 2000, 33.

¹⁹² L. HUYBRECHTS, "Plaats en rol van de strafrechter in de strafrechtsbedeling", *Panopticon* 2001, 76.

¹⁹³ S. RAATS, *Consistente bestaffing*, Morsel, Intersentia, 2016, 183.

De raming van de ernst van het misdrijf geeft aanleiding tot interpretatie aangezien de betekenis van het begrip ernst niet eenduidig is beschreven. De wetgever reikt verder ook geen algemene graadmeter aan ter vertaling van de misdrijfkenmerken naar een concrete strafmaat. Dit gebrek aan omkadering ontdoet deze wettelijke strafdeterminant deels van zijn objectiviteit en biedt de rechter zo een grote beoordelingsvrijheid om de ernst van het misdrijf in te vullen.¹⁹⁴ De juridische kwalificatie van de handeling en de koppeling van de straf aan deze juridische omschrijving is doordrongen van enige subjectiviteit.¹⁹⁵ De inschatting van de gewichtigheid van dezelfde misdrijven kan sterk uiteenlopen en dit resulteert zo in het toemeten van straffen die weinig overeenstemming vertonen. Ongeacht het feit dat de ernst van het misdrijf als een eerder objectief legaal criteria wordt gehanteerd, wakkert deze strafdeterminant de dispariteitsdiscussie ook verder aan.¹⁹⁶

b. Het gerechtelijk verleden van de dader

Naast de ernst van het misdrijf profileert ook het gerechtelijk verleden zich als een dominante wettelijke factor.¹⁹⁷ De gerechtelijke antecedenten beïnvloeden de straftoemeting op verschillende wijzen. Enerzijds vormt het strafrechtelijk verleden van de dader een beduidende strafverzwarende factor.¹⁹⁸ De staat van herhaling kan uitmonden in het uitspreken van een zwaardere straf door de rechter.²²³ Wettelijke herhaling veronderstelt het plegen van een nieuw misdrijf na een veroordeling, dat is kracht van gewijsde is getreden, voor een ander misdrijf. De opeenvolgende misdrijven dienen niet hetzelfde type inbreuk te betreffen. Artikels 54 tot 56 van het Strafwetboek voorziet een strafverzwaring voor het plegen van een misdaad of een wanbedrijf na een veroordeling met een criminele straf, alsook voor het plegen van een wanbedrijf na een correctionele straf.¹⁹⁹ Als de voorwaarden van het herhalingsregime zijn vervuld, kan of moet de rechter een straf opleggen die de wettelijke maximumgrens overschrijdt.²⁰⁰ In beginsel betreft de strafverzwaring in dit kader een facultatief gegeven voor de rechter behalve wanneer een persoon na een veroordeling tot een criminele straf een misdaad begaat die strafbaar is gesteld met een vrijheidbeneming van vijftien tot twintig jaar.²⁰¹ In dergelijke gevallen ontnemt de

¹⁹⁴ K. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk. Een penologisch onderzoek naar straftoemeting*, Brussel, VUBPress, 2000, 38; E. CLAES, "Rechtszekerheid, rechtsvinding en toeval in het strafrecht", *RW* 2002, nr. 30, 1052.

¹⁹⁵ CH.J. ENSCHEDE, H.C.M. MOOR en A.H.J. SWART, *Strafvorming*, Arnhem, Gouda Quint, 1975, 82; S. RAATS, "De motiveringsverplichting als waarborg tegen rechterlijke willekeur?", *NC* 2011, 230.

¹⁹⁶ G. KANNEGIETER, *Ongelijkheid in de straftoemeting: de invloed van de sociale positie van de verdachte op strafrechtelijke beslissingen*, Groningen, Wolters-Noordhoff, 1994, 241.

¹⁹⁷ K. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk. Een penologisch onderzoek naar straftoemeting*, Brussel, VUB-Press, 2000, 39.

¹⁹⁸ J. VAN KERCKVOORDE, "Straftoemeting bij winkeldiefstal", *Panopticon* 1981, 343.

¹⁹⁹ Art. 54-57, 57bis Sw.

²⁰⁰ S. RAATS, *Consistente straftoemeting*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 18.

²⁰¹ F. VANHAMME en K. BEYENS, "La recherche en sentencing: un survol contextualisé", *Déviante et Société* 2007, 199.

wetgever de toemetingvrijheid van de rechter door hem te verplichten de straf te verzwaren en de minimumstraf op te trekken tot zeventien jaar.²⁰²

Anderzijds wordt de afwezigheid van een gerechtelijk verleden courant als een verzachtende omstandigheid aangenomen.²⁰³ Verder drukt het gerechtelijk verleden van de beklaagde ook zijn stempel op de toekenning van bestraffingsmodaliteiten. Uitstel en opschorting, al dan niet gekoppeld aan probatievoorwaarden, vergen de vervulling van bepaalde wettelijke voorwaarden. De wet stelt maximumgrenzen voorop die de voorheen opgelegde straf niet mag overtreffen en limiteert de zwaarwichtigheid van de nieuw gepleegde feiten. Enkel wanneer de verdachte nog niet werd veroordeeld tot een vrijheidsstraf van meer dan zes maanden en het nieuwe misdrijf niet resulteert in een straf van meer dan vijf jaar vrijheidsbeneming kan de modaliteit van opschorting aan een straf worden verbonden.²⁰⁴ Uitstel kan slechts worden toegemeten bij afwezigheid van een eerdere veroordeling tot een vrijheidsstraf van meer dan twaalf maanden en bij de onmogelijkheid om een gevangenisstraf van meer dan vijf jaar op te leggen in het kader van de nieuwe feiten.²⁰⁵ Wat probatie-uitstel betreft, loopt de uiterste duur van de voorheen opgelegde vrijheidsstraf op tot drie jaar. De wetgever tracht de toekenning door de rechter van deze modaliteiten in die zin te sturen dat deze gunsten enkel toepassing vinden met betrekking tot beklaagden met een gering strafrechtelijk verleden en bij vervolging van minder ernstige misdrijven.²⁰⁶

Gerechtigde antecedenten brengen als wettelijke strafdeterminant beperkingen met zich mee ten aanzien van de straftoemetingvrijheid van de rechter. De effecten die het strafrechtelijk verleden naast deze geschetste wettelijke gevallen sorteert, worden in het hoofdstuk over de buitenwettelijke factoren verder uiteengezet.

²⁰² Art. 54, lid 3 Sw.

²⁰³ K. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk*, Brussel, VUBPress, 2000, 30.

²⁰⁴ Art. 3 -7 Wet betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, BS 17 juli 1964; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*, Antwerpen, Maklu, 2017, 405.

²⁰⁵ Art. 8, Wet betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, BS 17 juli 1964.

²⁰⁶ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2011, 491.

G. Tussentijdse conclusie

Aanvankelijk leek het straffenarsenaal, met als keuzemogelijkheden de vrijheidsberovende straf en de geldboete, niet de meest betekenisvolle impact te hebben op de straftoemingsvrijheid van de rechter. Deels gevoed door een nood aan alternatieve straffen werd dit keuzeaantal door de invoering van de werkstraf, de straf onder elektronisch toezicht en de autonome probatiestraf uitgebreid tot vijf hoofdstraffen.²⁰⁷ Naast deze verruiming kende ook het aantal bijzondere straffen een beduidende groei. Verder bracht de introductie van de strafmodaliteiten nog meer diversifiëring met zich mee. Het inzetten op alternatieven mag echter niet voor zorgen dat het hele sanctiepalet wordt ontdaan van haar logica. Waar de hoofdstraffen coherent zijn opgesomd in artikel 7 en 7bis van het strafwetboek, zijn de bijkomende straffen verspreid over de eerste twee boeken van het Strafwetboek en meerdere complementaire wetten.²⁰⁸ Het bestraffingssysteem dat zijn onderlinge samenhang door deze complexe wetgevingsinflatie dreigt te verliezen lijkt op een inconsistente wijze de straftoemingsvrijheid van de rechter te beïnvloeden. Enerzijds reikt de wetgever strikt afgelijnde antwoorden aan in zijn wetteksten maar anderzijds biedt deze door vragen onbeantwoord te laten ook vaak alle vrijheid aan de rechter. De wetgever laat een discretionaire bevoegdheid aan de rechter om straffen te bepalen door bijzonder weinig aanknopingspunten aan te reiken. Hoewel het Belgische strafrecht een systeem van wettelijke minimum- en maximumstraffen kent, liggen deze ver uit elkaar en kan de rechter in een aantal gevallen afwijken van deze grenzen.²⁰⁹ Algemene rechtsbeginselen die trachten de appreciatiemarge van de rechter te beknotten worden door hedendaagse tendensen onderuitgehaald. Waar het gerechtelijk verleden als wettelijke strafdeterminant de rechter tracht te sturen en zijn beoordelingsvrijheid enigszins tracht te beperken laat het gebrek aan enige omkadering omtrent de ernst van het misdrijf de rechter al te vrij. Straftoemingsrichtlijnen of andere oriëntatiehulpmiddelen om de rechtspraak consistent te maken zijn onbestaand waardoor de rechter een ruime beoordelingsvrijheid heeft bij het bepalen van een passende straf.²¹⁰

²⁰⁷ F. DERUYCK en P. WAETERINCKX, "Tien jaar strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon (1999-2009). Verleden en heden van de rechtspersoon in het strafrecht vanuit juridisch en praktisch oogpunt" in *C.B.R. Jaarboek 2009-2010*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 1-92.

²⁰⁸ S. RAATS, *Consistente straftoemeting*, Morsel, Intersentia, 2016, 17.

²⁰⁹ S. RAATS, *Consistente straftoemeting*, Morsel, Intersentia, 2016, 115.

²¹⁰ T. VANDER BEKEN en A. BALCAEN, "Dossiervoering door de rechter: beperkingen op de discretionaire bevoegdheid van de rechter bij de straftoemeting", *IRCP* 2009, 4; J. ROZIE, "Op zoek naar meer eenvormigheid in de straftoemeting: van maatpak naar confectiepak", *RW* 2006, nr. 38, 1481.

3.2.3 Buitenwettelijke factoren

De straftoemeting worden naast wettelijke of juridisch relevante factoren ook beïnvloed door buitenrechtelijke factoren zoals leeftijd, geslacht, sociale status van zowel de rechter als de beklaagde, publieke opinie, media... Dergelijke factoren kunnen niet objectief worden getoetst en zorgen voor een schijn van willekeur. De strafwet bepaalt de straf in abstracto maar het is aan de strafrechter om deze straf te concretiseren. Een rechterlijk oordeel is niet langer slechts de onafwendbare en logische resultante is van de relevante wetsbepalingen.²¹¹ De wetgever is geen meester van zijn eigen wetten. Zodra wetten zijn geformaliseerd banen ze hun eigen weg in functie van de rechterlijke praktijk. Het toemeten van een straf suggereert een precisie die in realiteit niet bestaat.²¹² Het rechterlijk toemeten van een straf ontspint niet in een sociaal-maatschappelijk vacuüm waardoor allerlei factoren het besluitvormingsproces van de straftoemeting binnensluipen.²¹³

A. Persoon van de dader

De tendens van individualisering van de straf werkt aandacht van de rechter voor de persoon van de dader en eventueel achterliggende problematieken in de hand. Het positivisme en het sociaal verweer legden de basis voor deze tendens en lieten het verworden tot een onmisbaar instrument in het streven naar een reductionistisch straftoemetingsbeleid.²¹⁴ Diverse aspecten van de persoon van de dader kunnen in acht worden genomen. Het dossier schetst als eerste bron de persoon van de dader voor de rechter. De zitting vormt een tweede moment waarop de rechter het beeld van de verdachte kan verscherpen, dit echter enkel wanneer de verdachte geen verstek laat.²¹⁵ Als onvoldoende informatie te putten valt uit het dossier kan de rechter zich verder laten inlichten door justitieassistenten over de sociale achtergrond van de dader en de haalbaarheid van een gemeenschapsgerichte straf aan de hand van sociale voorlichtingsverslagen. Deze maatschappelijke rapporten bieden rechters achtergrondinformatie over de dader met het oog op een adequate geïndividualiseerde straftoemeting.²¹⁶ De persoon van de dader wordt wegens de geringe omvang van het dossier en de beperkte tijd op zitting vaak gereduceerd tot het aantal kenmerken waar de straftoemeter aan informatie over beschikt. Ongeacht het niet mogen laten uitschijnen van enige partijdigheid, neemt de rechter al dan niet bewust of onbewust zekere buitenwettelijke factoren inherent aan de delinquent in

²¹¹ B. VAN DEN BERGH, "Recht zkt zekerheid» voor vaste relatie", *RW* 2010, nr. 9, 353.

²¹² K. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk: Een penologisch onderzoek naar straftoemeting*, Brussel, VUB-Press, 2000, 32.

²¹³ S. RAATS, *Consistente straftoemeting*, Morsel, Intersentia, 2016, 14.

²¹⁴ K. BEYENS, V. SCHEIRS, "Sociale voorlichtingsrapporten in het kader van straftoemeting: tussen brugfunctie en professioneel strijdtoneel", *Panopticon* 2010, vol.2, 19.

²¹⁵ K. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk. Een penologisch onderzoek naar straftoemeting*, Brussel, VUB-Press, 2000, 39.

²¹⁶ K. BEYENS, V. SCHEIRS, *Sociale voorlichtingsrapporten in het kader van straftoemeting: tussen brugfunctie en professioneel strijdtoneel*, *Panopticon*, 2010, 2, 6.

acht.²¹⁷ Het oog kunnen hebben voor bepaalde elementen impliceert uiteraard in eerste instantie dat de rechter over deze informatie dient te beschikken. Niet elk dossier is doordrongen van informatie met betrekking tot de persoon en de situatie van de dader.

a. Gerechtig verleden

Het gerechtelijk verleden van de dader speelt niet alleen als legale factor een belangrijke rol in de straftoemeting. Ook als buitenwettelijke factor heeft deze factor enige betekenis. Het strafblad van de dader vormt een gewichtige informatiebron voor de beoordeling van de persoon van de dader, dit los van het feit of er sprake is van wettelijke herhaling.²¹⁸ De invloed van gerechtelijke antecedenten vertaalt zich in het opleggen van een zwaardere straf bij recidivisten omdat de voorgaande straf kennelijk zijn effect miste.²¹⁹ Een strafrechtelijk verleden verhoogt vooral het risico op de toemeting van een effectieve gevangenisstraf en verkleint de kans op niet-vrijheidsbenemende alternatieven.²²⁰ Recidive vormt onder meer een veruiterlijking van de ondoeltreffendheid van de reeds toegemeten maatregel of straf en de onaangepastheid van het reclasseringstoezicht.²²¹ De rechter dient een adequate straf toe te meten die de dader ertoe brengt niet meer te vervallen in de misdaad. Het recidiverisico van de dader is in theorie een belangrijke straftoemingsfactor. Wanneer strafdoelen zoals individuele preventie, resocialisatie, beveiliging en algemene afschrikking wegens de recidive niet zijn bereikt, lijkt de straftoemeter naar meer repressieve middelen te grijpen aangezien de dader de geboden kansen vergooit.²²² Voorts is het gebrek aan een gerechtelijk verleden evenzeer een sturend element voor de straftoemingsbeslissing in die zin dat de rechter meer gewillig naar gunstmaatregelen of zelfs niet-bestrafing zal neigen. Een blanco strafblad kan aldus door de rechter als een verzachtende omstandigheid worden gehanteerd.

b. Leeftijd

De mate waarin het ontbreken van gerechtelijke veroordelingen relevant is, hangt ook deels samen met de leeftijd van de dader. Het onberispelijk verleden op strafrechtelijk vlak van een oudere persoon zal meer gewicht hebben dan voor een jongvolwassene voor wie het geen kunst is om diens strafverleden

²¹⁷ K. BEYENS, "De kunst van het rechtspreken", in L. DUPONT en F. LUTSEBAUT (ed.), *Herstelrecht tussen toekomst en verleden: Liber Americum Tony Peters*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2001, 64.

²¹⁸ K. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk. Een penologisch onderzoek naar straftoemeting*, Brussel, VUB-Press, 2000, 40.

²¹⁹ CH.J. ENSCHEDE, H.C.M. MOOR en A.H.J. SWART, *Strafvorming*, Arnhem, Gouda Quint, 1975, 77.

²²⁰ J. VAN KERCKVOORDE, "Straftoemeting bij winkeldiefstal", *Panopticon* 1981, 346-349; K. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk. Een penologisch onderzoek naar straftoemeting*, Brussel, VUB-Press, 2000, 40.

²²¹ CH.J. ENSCHEDE, H.C.M. MOOR en A.H.J. SWART, *Strafvorming*, Arnhem, Gouda Quint, 1975, 77.

²²² S.G.C. VAN WINGERDEN, "Krijgt Hij Nog Een Kans, of Rekenen We Af? Rechters over De Rol Van Het Recidiverisico Bij De Straftoemeting", *NJB* 2013, vol. 88 (34), 2315-3320.

blanco te houden.²²³ Niettemin vormt een jeugdige leeftijd op zich, dit om hen nog alle kansen te bieden, soms voldoende grond voor het gunnen van rehabilitatiemaatregelen.²²⁴ Empirisch onderzoek toont aan dat de leeftijd van de verdachte samenhangt met de straftoemeting maar vormt evenwel een eerder ambigue en non-lineaire factor. De jongste en oudste volwassenen worden over het algemeen het lichtst bestraft, terwijl de tussenliggende leeftijdscategorie de zwaarste straffen toegemeten krijgt.²²⁵ Dit houdt ook deels verband met het feit dat deze uiterste leeftijdsgroepen van daders als minder bedreigend voor de samenleving worden gezien.²²⁶

c. Sociale positie

De sociale positie van de dader laat ook enige invloed na op de straftoemeter. Een maatschappelijk goed geïntegreerd milieu doet de kans op een vrijheidsbeneming afnemen en nodigt meer uit tot het verbinden van modaliteiten zoals uitstel of opschorting aan de straf.²²⁷ In onderzoek is reeds aangetoond dat een onstabiele woonsituatie vaker resulteert in de toemeting van de vrijheidsstraf, dit evenwel dikwijls van kortere duur dan in geval van een stabiele woonsituatie.²²⁸ Sociale bindingen kunnen mogelijks mensen ervan weerhouden delicten te plegen of er in te hervallen. Een gezin vormt een bron van stabiliteit waardoor alternatieve straffen of modaliteiten meer voor de hand liggen. Ouderlijke controle wordt daarbij wat jongeren betreft beschouwd als een recidiveverminderende factor. Daarentegen wordt eender welke vorm van sociale binding met anderen zoals onder meer foute vrienden als herhalingsverhogend opgevat.²²⁹ Uit eerder onderzoek is gebleken dat dergelijke banden correleren met zwaardere straftoemeting, in die mate dat zowel de kans op vrijheidsbeneming als de duur van de opgelegde sanctie oploopt.²³⁰ Daarenboven kan een lagere sociale positie ook net meer tolerantie opwekken. Vanuit dit oogpunt zal de rechter eerder aan de minder bevoorrechte verdachte de gunsten der straftoemeting toekennen dan aan degene die op sociaal vlak alle kansen heeft gekregen.

²²³ Ibid., 2315-3320.

²²⁴ H. FRANSEN, "Verzachtende omstandigheden", in X., *Postal Memorialis. Lexicon strafrecht, strafvordering en bijzondere strafwetten*, Mechelen, Kluwer, 2016, 184/17.

²²⁵ S.G.C. VAN WINGERDEN, H.T. WERMINK, "Een normatieve kijk op de rol van daderkenmerken bij straftoemetingsbeslissingen", *TREMA* 2015, vol. 38, 9-10.

²²⁶ D. STEFFENSMEIER, J. H. KRAMER and J. T. ULMER, "Age differences in sentencing", *Justice Quarterly* 1995, vol. 12, 701-719.

²²⁷ J. VAN KERCKVOORDE, "Straftoemeting bij winkeldiefstal", *Panopticon* 1981, 348.

²²⁸ S.G.C. VAN WINGERDEN, M. MOERINGS, J.A. VAN WILSEM, *Recidiverisico en straftoemeting*, Den Haag, Raad voor de rechtspraak, 2011, 1-183.

²²⁹ S.G.C. VAN WINGERDEN, H.T. WERMINK, "Een normatieve kijk op de rol van daderkenmerken bij straftoemetingsbeslissingen", *TREMA* 2015, vol. 38, 10.

²³⁰ S.G.C. VAN WINGERDEN, J.A. VAN WILSEM and B.D. JOHNSON, "Offender's personal circumstances and punishment. Toward a more refined model for the explanation of sentencing disparities", *Justice Quarterly* 2014, 100-133.

Eveneens in het kader van de sociale positie van de dader vormt het hebben van werk een indicatie van stabiliteit en integratie. Wanneer de beklaagde werk heeft, wordt het recidiverisico kleiner geacht. Onderzoek naar de invloed van de arbeidspositie van de verdachte legde het bij bepaalde straffen structureel anders straffen van een werkloze ten aanzien van een werkhebbende bloot.²³¹ Een gevangenisstraf voor een werkende wordt als zwaarder ervaren dan voor een werkloze, er simplistischerwijze van uitgaande dat deze meer te verliezen heeft.²³² In geval van minder ernstige strafbare feiten zal de rechter sneller geneigd zijn de werkende verdachte een straf op te leggen die combineerbaar is met zijn of haar job. Zo wordt de werkhebbende door de straftoemeter eerder uit de gevangenis gehouden door middel van uitstel, opschorting of een alternatieve straf.²³³ Het plegen van vergelijkbare feiten maar dit door een werkloze gaat vaker ten koste van diens vrijheid.²³⁴ De arbeidspositie van de beklaagde heeft onmiskenbaar een effect op de straftoemeting, dit echter niet altijd op een consistente wijze.²³⁵ Met betrekking tot de werkhebbende dringt zich een verdere opdeling op. Onderzoek toont aan dat de beklaagde met een lagere beroepsstatus minder snel van zijn vrijheid zal worden benomen dan een dader die gezien zijn hogere beroepspositie grotere sociale verplichtingen en verantwoordelijkheden heeft.²³⁶

d. Problematieken

Om in een degelijke mate te individualiseren en te resocialiseren is het aannemelijk dat de rechter ook oog heeft voor eventuele achterliggende problematieken van de dader. Praktische bezwaren zoals gezondheidproblemen van de dader die resulteren in detentieongeschiktheid kunnen de rechter doen afzien van een onvoorwaardelijke vrijheidsbeneming.²³⁷ Ook de psychische gesteldheid heeft ook een invloed op de straftoemeting en op de verwijtbaarheid van de dader. Wanneer de dader niet of deels toerekeningsvatbaar wordt geacht kan de rechter een maatregel van terbeschikkingstelling toemeten. Als psychische problemen niet in deze mate afbreuk doen aan de verantwoordelijkheid van de dader neemt dit niet weg dat de rechter toch oog kan hebben voor de geestesgesteldheid van de beklaagde.²³⁸

²³¹ G. KANNEGIETER, *Ongelijkheid in straftoemeting. De invloed van de sociale positie van de verdachte op strafrechtelijke beslissingen*, Groningen, Wolters Noordhoff 1994, 18-19.

²³² K. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk. Een penologisch onderzoek naar straftoemeting*, Brussel, VUBPress, 2000, 40.

²³³ *Ibid.*, 40.

²³⁴ G. K. SCHOEP, *Straftoemetingsrecht en strafvorming*, Deventer, Kluwer, 2008, 19.

²³⁵ G. KANNEGIETER, *Ongelijkheid in straftoemeting. De invloed van de sociale positie van de verdachte op strafrechtelijke beslissingen*, Groningen, Wolters Noordhoff 1994, 18-19.

²³⁶ L. WHEELER, R. KOESTNER and R. E. DRIVER, "Related attributes in the choice of comparison others: It's there, but it isn't all there is", *Journal of Experimental Social Psychology*, 1982, vol. 18, 489-500.

²³⁷ S.G.C. VAN WINGERDEN, H.T. WERMINK, "Een normatieve kijk op de rol van daderkenmerken bij straftoemetingsbeslissingen", *TREMA* 2015, vol. 38, 14; H. WERMINK, S. VAN WINGERDEN, P. NIEUWBEERTA, J. VAN WILSEM, "Etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting", *Research Memoranda/Raad voor de rechtspraak* 2015, vol. 10, 25.

²³⁸ H. WERMINK, S. VAN WINGERDEN, P. NIEUWBEERTA, J. VAN WILSEM, "Etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting", *Research Memoranda/Raad voor de rechtspraak* 2015, vol. 10, 25.

Om met dit daderkenmerk rekening te houden dient deze problematiek ten eerste tot het kenvermogen van de rechter te behoren. Hoewel de samenhang tussen psychische problemen en een straf niet vaak het onderwerp zijn van empirisch straftoemingsonderzoek blijkt dat problemen wat betreft het emotionele welzijn van de verdachte leiden tot lichtere bestraffing door middel van werkstraffen of kortere en voorwaardelijke vrijheidsbeneming.²³⁹ Eerder onderzoek verschaft evenmin een eenduidig beeld omtrent de relatie tussen straftoemeting en overmatig alcohol- of drugsgebruik maar het is een gegeven mee die de rechter mee kan nemen in zijn toemetingsbeslissing waarbij de dader als probatievoorwaarde richting hulpverlening kan worden gestuurd.²⁴⁰ Agressie is als verzwarende omstandigheid bepalend voor de omvang van de schade en ernst van het misdrijf maar kan eveneens, wanneer mogelijks sprake is van een problematiek, als daderkenmerk in acht worden genomen.²⁴¹

e. Geslacht

De mate waarin het geslacht een invloed heeft op de straftoemingspraktijk van de rechter is reeds veelvuldig het onderwerp geweest van allerlei onderzoek maar de resultaten zijn daarom niet meer consistent.²⁴² De ongelijke aanwezigheid van mannen en vrouwen in de gevangenis betreft een dergelijk systematische vaststelling dat het geslacht als buitenwettelijke straf-determinant naar voren treedt. Verschillende redenen voor dit verschil bieden zich aan. De ondervertegenwoordiging van het vrouwelijke geslacht in de gevangenis wordt vaak aangeduid als gevolg van de geringere ernst van het gepleegde misdrijf of een minder zwaar gerechtelijk verleden.²⁴³ Toch blijft ook na controle van de gerechtelijke achtergrond en de ernst van het misdrijf de preferentiële behandeling van vrouwen stand houden, zowel wat de strafsoort als de strafduur betreft.²⁴⁴ De maatschappelijke rol en de sociale verwachtingen gekoppeld aan het geslacht van de dader verschillen. Vanuit het stereotype en traditionele beeld van de vrouw en voornamelijk haar betrokkenheid in familieverband zouden vrouwen meer kunnen rekenen op inschikkelijkheid van de straftoemeter.²⁴⁵ Vrouwen die voor de rechtbank dienen te verschijnen overtreden echter naast de wettelijke regels ook deze van hen verwachte sociale normen. Dit zogenaamd vrouwonwaardig gedrag zou dan weer leiden tot een strengere behandeling. Niettemin worden vrouwen eerder als hulpeloze slachtoffers van omstandigheden worden aanzien en

²³⁹ S.G.C. VAN WINGERDEN, H.T. WERMINK, "Een normatieve kijk op de rol van daderkenmerken bij straftoemingsbeslissingen", *TREMA* 2015, vol. 38, 11.

²⁴⁰ *Ibid.*, 10.

²⁴¹ K. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk. Een penologisch onderzoek naar straftoemeting*, Brussel, VUB-Press, 2000, 33.

²⁴² *Ibid.*, 42.

²⁴³ L. GELSTHORPE, A. MORRIS. "Women's Imprisonment in England and Wales: A Penal Paradox." *Criminal Justice* 2002, no. 3, 2.

²⁴⁴ S.G.C. VAN WINGERDEN, H.T. WERMINK, "Een normatieve kijk op de rol van daderkenmerken bij straftoemingsbeslissingen", *TREMA* 2015, vol. 38, 9.

²⁴⁵ C. KRUTTSCHNITT, "Respectable Women and the Law", *The sociological quarterly* 1982, vol. 23, issue 2, 221-234.

worden hun criminele daden sneller gepathologiseerd.²⁴⁶ Het besluiten tot niet-toerekeningsvatbaarheid en het doorverwijzen naar de psychiatrie of dienstverlening komt meer voor bij vrouwen.²⁴⁷ Uit dit alles kan worden geconcludeerd dat een specifieke beeldvorming bij magistraten heerst ten aanzien van mannen en vrouwen, die vaak aanleiding geeft tot structureel verschillende strafvormen.²⁴⁸

f. Nationaliteit

Het aandeel gedetineerden met een niet-Belgische nationaliteit in de totale gevangenispopulatie is beduidend groot. Menig onderzoek is reeds gevoerd met betrekking tot de etnisch gerelateerde verschillen doorheen de volledige strafketen. De vraag stelt zich evenzeer in welke mate deze verhouding veroorzaakt wordt door enige selectiviteit in de straftoemeting.²⁴⁹ De rechter is eerder geneigd alternatieve straffen op te leggen aan autochtonen. In die zin hebben vreemdelingen minder kans op de toemeting van een straf met uitstel of opschorting en hangt een effectieve vrijheidsbeneming sneller boven hun hoofd. Daarnaast blijkt uit onderzoek dat de gevangenisstraf toegemeten aan daders met een allochtone herkomst ook substantieel langer is.²⁵⁰ Vanwege het groter risico op vluchtgevaar wordt verder ook sneller toepassing gemaakt van voorlopige hechtenis.²⁵¹ Uit onderzoek blijkt dat de oververtegenwoordiging van etnische minderheden onder arrestanten, veroordeelden en gedetineerden niet of slechts deels wordt gecreëerd door het loutere criminaliteitspatroon.²⁵² Allochtonen vervullen vaak strafdeterminanten die relevant zijn op het vlak van straftoemeting zoals het terecht staan voor zwaardere delicten en het hebben van een lijvig strafblad, dit aangevuld met eventuele stereotiepe beelden van onder andere de etniciteit van de dader.²⁵³ Een bescheiden inkomen, een laag opleidingsniveau en een gezinsloos bestaan werken vaak een zwakkere maatschappelijke binding in de hand. Wanneer tal van andere sociaal-demografische kenmerken in acht worden gehouden, blijken de etnisch gerelateerde verschillen geringer te zijn, hoewel niet helemaal verdwenen.²⁵⁴

²⁴⁶ K. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk. Een penologisch onderzoek naar straftoemeting*, Brussel, VUB-Press, 2000, 43-44.

²⁴⁷ S. SNACKEN, "Vrouwencriminaliteit: een literatuuroverzicht", *Panopticon* 1989, 10 (4), 85-393.

²⁴⁸ K. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk. Een penologisch onderzoek naar straftoemeting*, Brussel, VUB-Press, 2000, 46.

²⁴⁹ K. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk. Een penologisch onderzoek naar straftoemeting*, Brussel, VUB-Press, 2000, 50-51.

²⁵⁰ H. WERMINK, S. VAN WINGERDEN, P. NIEUWBEERTA, J. VAN WILSEM, "Etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting", *Raad voor de rechtspraak* 2015, vol. 10, 11.

²⁵¹ K. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk. Een penologisch onderzoek naar straftoemeting*, Brussel, VUB-Press, 2000, 50-51.

²⁵² H. WERMINK, S. VAN WINGERDEN, P. NIEUWBEERTA, J. VAN WILSEM, "Etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting", *Raad voor de rechtspraak* 2015, vol. 10, 11.

²⁵³ *Ibid.*, 8.

²⁵⁴ S.G.C. VAN WINGERDEN, H.T. WERMINK, "Een normatieve kijk op de rol van daderkenmerken bij straftoemetingsbeslissingen", *TREMA* 2015, vol. 38, 6.

g. Tussentijdse conclusie

De aangevoerde buitenwettelijke factoren blijken enige invloed na te laten op de straf die uiteindelijk toemeting vindt, dit zowel wat haar soort en duur betreft. De rechter neemt al deze determinanten elementen mee in beraad om een zo effectief mogelijke straf op te leggen, dit echter voor zover de magistraat zicht heeft op deze elementen. Elke factor legt enig gewicht in de schaal maar het is moeilijk de vinger te leggen op de concrete draagwijdte van de verschillende persoonlijke en situationele eigenschappen van de persoon van de dader. De gewichtigheid van een bepaalde component van de beklaagde zal variëren naargelang het individu, de omstandigheden, de feiten... De uitwerking van de buitenwettelijke factoren zwakt echter af naarmate de ernst van het misdrijf toeneemt. Resocialisatie en individualisatie van straffen vereisen als het ware dat de hoedanigheid van de dader ten volle in acht wordt genomen. Maar wanneer de feiten een bepaald niveau van zwaarwichtigheid overstijgen vervallen deze strafdoelen vaak in vergelding, waar er minder aandacht is voor de persoon van de beklaagde. Volgens de retributivistische theorie is het gerechtvaardigd om vanwege bepaalde omstandigheden van de dader een andere straf op te leggen, zolang de strafzwaarte maar hetzelfde is.²⁵⁵ In geval van ernstige misdrijven lijkt een onbeschreven strafblad de enige factor die de strafmaat kan temperen.²⁵⁶ De rechter tracht als het ware risicofactoren van recidive na te sporen om zodoende een doeltreffende straf toe te meten die de dader er zal van weerhouden nog te vervallen in criminaliteit. Een dakloze, werkloze, arme, vrijgezelle, drugsverslaafde man met een procriminele houding geeft blijk van eigenschappen waaraan een hoog recidiverisico is verbonden. Zonder het individu eenvoudigweg af te rekenen op basis van groepskenmerken, betreffen het factoren die de rechter kunnen sturen in zijn straftoematingsbeslissing.²⁵⁷

²⁵⁵ H. WERMINK, S. VAN WINGERDEN, P. NIEUWBEERTA, J.VAN WILSEM, "Etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting", *Research Memoranda/Raad voor de rechtspraak* 2015, vol. 10, 25.

²⁵⁶ R. VANREUSEL, *De straftoemeting in de praktijk een kwalitatief onderzoek in het ressort Gent*, Masterproef Rechten UGent, 2009, https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/391/633/RUG01-001391633_2010_0001_AC.pdf, 115.

²⁵⁷ S.G.C. VAN WINGERDEN, H.T. WERMINK, "Een normatieve kijk op de rol van daderkenmerken bij straftoematingsbeslissingen", *TREMA* 2015, vol. 38, 16.

B. Persoon van de rechter

Straftoemeting is geen exacte wetenschap, maar een menswetenschap afhankelijk van de inzichten van de individuele rechter. De rechterlijke macht is geëquipeerd met mensen met een hoge intelligentie, een brede juridische vakkennis en een aanzienlijk inlevingsvermogen, maar men vergeet soms dat achter die toga ook een mens van vlees en bloed schuilgaat met alle gevolgen van dien.²⁵⁸ De persoon van de rechter heeft een bijzondere invloed op de straftoemeting, hoe professioneel en integer de rechter ook is. Een talrijk magistratenkorps lijkt per definitie het risico op divergentie in de straftoemeting te verhogen.²⁵⁹ Ongeacht de onmiskenbare invloed van de subjectieve opvatting van de straftoemeter zal deze nooit als zodanig kunnen worden opgenomen in de strafmotivering.²⁶⁰

Het feit dat een Belgische rechter geen uitspraak mag doen bij wege van algemene en als regel geldende beschikking mondt uit in een rechtssysteem zonder precedentenwerking.²⁶¹ Wegens het gebrek aan een formeel bindende kracht van de rechtspraak is de straftoemeter niet gebonden om uitspraken van hogere rechters of van zichzelf na te volgen.²⁶² Binnen het kader van de wet staat het de rechter als het ware vrij om een eigen rechtspreken en een eigen beleid te vormen. De wettelijke vrijheid die de rechter is geboden creëert ruimte voor verschillende legaal verdedigbare antwoorden op eenzelfde juridisch vraagstuk. De straftoemeter benut deze interpretatiemarge en kiest op gemotiveerde wijze een van de mogelijke oplossingen.²⁶³ Vaak zal dan ook een bepaalde lijn kunnen worden getrokken in de aanpak door een rechter, welke zijn visie op het straffen *an sich* belichaamt. Rechters streven naar intra-rechterlijke consistentie, namelijk een continuïteit in hun eigen vonnissen waaruit een beleidslijn kan voortvloeien.

De rechter kan niet voorbij aan zijn eigen persoon en zijn oordeel wordt gestuurd door tal van aspecten zoals leeftijd, karakter, milieu, afkomst, opleiding, religieuze overtuiging, politieke voorkeur...²⁶⁴ Op die manier vinden persoonlijke drijfveren uitwerking in het straftoemetingsproces. Conclusies van onderzoeken omtrent de invloed van deze factoren blijkt vaak tegenstrijdig en weinig consistent.²⁶⁵

²⁵⁸ J. ROZIE, "Op zoek naar meer eenvormigheid in de straftoemeting: van maatpak naar confectiepak", *RW* 2005-06, 1481.

²⁵⁹ G.K. SCHOEP en P.M. SCHUYT, *Instrumenten ter ondersteuning van de rechter bij de straftoemeting. Een onderzoek naar de (potentiële) effectiviteit van de Databank Consistente Straftoemeting en de oriëntatiepunten voor de straftoemeting*, Nijmegen, Wolf Legal Publishers, 2005, 1-2.

²⁶⁰ P. M. SCHUYT, *Verantwoorde straftoemeting*, Doctoraatscriptie Rechten Radboud Universiteit Nijmegen, 2009, <https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/74854/74854.pdf?sequence=1>, 80.

²⁶¹ Art. 6 Ger. W.

²⁶² B. VAN DEN BERGH, "Recht zkt zekerheid» voor vaste relatie", *RW*, 30 oktober 2010, nr. 9, 354.

²⁶³ *Ibid.*, 353.

²⁶⁴ M. I. VELDT, *Het EVRM en de onpartijdige strafrechter*, Deventer: Gouda Quint, 1997, 34.

²⁶⁵ S. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk*, Brussel, VUBpress, 2000, 57.

Oudere rechters zouden vaak strenger straffen, maar dit niet op onveranderlijke wijze.²⁶⁶ Eerder dan de leeftijd zouden vorige beroepservaringen een invloed hebben op het vonnisspreken van de rechter.²⁶⁷ Een voormalig parketmagistraat heeft als straftoemeter de neiging punitiever op te treden, eerder tot vrijheidsbeneming over te gaan en langere probatietermijnen op te leggen.²⁶⁸ Onderzoek staft dat werkhebbenden en werklozen voor dezelfde feiten vaak structureel anders worden bestraft, wat het gevolg zou kunnen zijn van de afstand tussen de belevingswereld van de werkhebbende rechter uit een vaak bovengemiddeld milieu en de realiteit waarin de werkloze dader van een eerder lagere sociale klasse zich bevindt.²⁶⁹ Gezien de ouderdom van deze onderzoeksresultaten en de democratisering van het onderwijs is de huidige hoedanigheid van deze afstand en de actuele impact ervan echter moeilijk in te schatten.²⁷⁰ Niettemin ervaart de magistraat de kloof tussen zichzelf en de beklaagde niet als een probleem bij de straftoemeting.²⁷¹ Onderzoek naar de invloed van het geslacht van de rechter bracht geen objectieve en consistente resultaten met zich mee. Eerder suggestief werd gesteld dat vrouwen strenger zouden straffen.²⁷² Analyse van de impact van bepaalde geloofsovertuiging leidt evenmin tot stelselmatige resultaten.²⁷³ De enige factor waar een consistente lijn in te trekken valt, zou de politieke voorkeur betreffen.²⁷⁴ Dergelijke stellingen volgen vooral uit onderzoek in Amerika waar de rechters, in tegenstelling tot in België, politiek worden verkozen.²⁷⁵ Belgische rechters worden ter versterking van hun onafhankelijkheid voor het leven benoemd waardoor politieke overtuigingen mogelijkerwijze minder doorslaggevend of relevant zijn.²⁷⁶ Persoonlijkheidskenmerken betreffen evenveel een aspect waar de rechter zich moeilijk van kan losmaken. Veel verder dan het stellen dat autoritaire magistraten een strenger straftoemetingsbeleid hanteren dan minder rigide personen komt men niet.²⁷⁷ De impact van individuele karakteristieken is dermate complex dat pogingen tot het hechten van een voorspellende waarde aan dergelijke aspecten niet of zeer moeilijk kan worden onderbouwd.²⁷⁸ Er

²⁶⁶ M. A. MYERS, S. M. TALARICO, *The Social Contexts of Criminal Sentencing*, New York, Springer-Verlag, 1987, 100 -107.

²⁶⁷ H. GOMMER, M. MEULEMAN, "De afhankelijke en belangeloze rechter", *Recht der Werkelijkheid* 2007, Vol. 1, p.7-25.

²⁶⁸ J.J. VAN DER KAADEN, "Straftoemetingsfactoren, de rechtsgelijkheid in de straftoemeting", *JV* 1977, nr. 2, 25; S. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk*, Brussel, VUBpress, 2000, 60.

²⁶⁹ H. GOMMER, M. MEULEMAN, "De afhankelijke en belangeloze rechter", *Recht der Werkelijkheid* 2007, vol. 1, 7-25.

²⁷⁰ S. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk*, Brussel, VUBpress, 2000, 60.

²⁷¹ S. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk*, Brussel, VUBpress, 2000, 58.

²⁷² M. A. MYERS, S. M. TALARICO, *The Social Contexts of Criminal Sentencing*, New York, Springer-Verlag, 1987,100 -107.

²⁷³ J. GOETHALS, "De rechter berecht: straftoemeting en persoonlijkheid", *Panopticon* 1984, 46.

²⁷⁴ S. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk*, Brussel, VUBpress, 2000, 57.

²⁷⁵ J. GOETHALS, "De rechter berecht: straftoemeting en persoonlijkheid", *Panopticon* 1984, 44.

²⁷⁶ W. DE PAUW, *Justitie onder invloed. Belgen en vreemdelingen voor de correctionele rechtbank in Brussel: 28 jaar straftoemeting in drugzaken*, Brussel, VUBpress, 2009, 79-80.

²⁷⁷ J. GOETHALS, "De rechter berecht: straftoemeting en persoonlijkheid", *Panopticon* 1984, vol. 5, 1: 44-55; W. DE PAUW, *Justitie onder invloed. Belgen en vreemdelingen voor de correctionele rechtbank in Brussel: 28 jaar straftoemeting in drugzaken*, Brussel, VUBpress, 2009, 75.

²⁷⁸ H. GOMMER, M. MEULEMAN, "De afhankelijke en belangeloze rechter", *Recht der Werkelijkheid* 2007, vol. 1, 7-25.

bestaan indicaties dat rechters als beroepsbeoefenaars bepaalde typerende denkwijzen cultiveren. Niettemin blijven uitspraken van verschillende rechter onderling niet uitwisselbaar.²⁷⁹

De rechter beschikt bij het toemeten van een straf slechts over beperkte tijd, middelen en informatie. Daarom durft de magistraat weleens terug te vallen op ervaringsregels, stereotypen en vooroordelen bij het uitwerken van een beslissing.²⁸⁰ Deze vormen van cognitieve informatieselectie vereenvoudigen de complexe sociale werkelijkheid en zijn over het algemeen een handig hulpmiddel om situaties snel in te schatten.²⁸¹ Stereotypes worden gevoed door persoonlijke ervaringen van de rechter, alsook door omgevingsfactoren.²⁸² Dergelijke vooronderstellingen op grond van kenmerken zoals ras, geslacht, aantrekkelijkheid, leeftijd en sociale klasse laten het individu verworden tot zijn subgroep. Stigmatisering wordt problematisch wanneer de rechter, als dan niet onbewust, zich daarbij niet op beschikbare kennis baseert.²⁸³ Een vonnis van 3 februari 2016 van de correctionele rechtbank in Gent deed de vraag reizen of rechters zich op stereotiepe opvattingen, *in casu* over daders en slachtoffers van seksueel geweld, kunnen baseren bij hun oordeel over de straftoemeting. De argumenten van de drie rechters in deze verkrachtingszaak waren uiterst merkwaardig te noemen en bleven niet vrij van kritiek. Wanneer stereotypes gewicht krijgen in onze rechtbanken riskeren die immers tot onjuiste of onrechtvaardige oordelen bij te dragen.²⁸⁴ In welke mate deze vooronderstellingen doorwerking hebben op de straftoemeting is nagenoeg onduidelijk.

De visie van de rechter op strafdoelen, strafsoorten en strafinvulling zijn gevoed door diverse aspecten eigen aan de persoon van de magistraat en spelen een considerabele rol bij de straftoemeting. De mate waarin een bepaalde straftoemeting vindt, kan sterk afhangen van de kennis en de perceptie die heerst bij de rechter omtrent dit sanctiemiddel. De straftoemeter is immers de eindgebruiker van de middelen die het wettelijk straffenarsenaal aanbiedt.²⁸⁵ Verder worden afhankelijk van de personaliteit van de magistraat bepaalde daderkenmerken of facetten van het misdrijf meer of net minder in acht genomen.²⁸⁶ Een rechter die geneigd is om werkomstandigheden in acht te nemen zal misschien minder snel een effectief rijverbod opleggen aan een dader die de auto nodig heeft voor professionele doeleinden. Niettemin kan een andere rechter evenwel van de overtuiging zijn dat net die persoon die

²⁷⁹ Ibid., 7-25.

²⁸⁰ L. STEVENS, "Stereotiepe opvattingen horen niet thuis in een rechtbank", *Juristenkrant* 2016, alf. 325, 11.

²⁸¹ K. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk*, Brussel, VUBPress, 2000, 65; W. DE PAUW, *Justitie onder invloed: Belgen en vreemdelingen voor de correctionele rechtbank in Brussel: 28 jaar straftoemeting in drugszaken*, Brussel, VUBPress, 2009, 83.

²⁸² S.G.C. VAN WINGERTEN, "De focal concerns theorie. Ontoetsbare straftoemetingstheorie?", *Panopticon* 2015, 298.

²⁸³ L. STEVENS, "Stereotiepe opvattingen horen niet thuis in een rechtbank", *Juristenkrant* 2016, 10 -11.

²⁸⁴ Ibid., 10 -11.

²⁸⁵ R. VANREUSEL, *De straftoemeting in de praktijk een kwalitatief onderzoek in het ressort Gent*, Masterproef Rechten UGent, 2009, https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/391/633/RUG01-001391633_2010_0001_AC.pdf, 4.

²⁸⁶ K. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk*, Brussel, VUBpress, 2000, 66.

dermate veel op de baan is een grote verantwoordelijkheid heeft en wel een effectief verval van het recht tot sturen zal gelasten.²⁸⁷ Iedere rechter heeft bepaalde opvattingen over de wijze waarop hij of zij als beroepsbeoefenaar de dagdagelijkse taken dient te vervullen. Het straftoemeten betreft als dusdanig een soort innerlijke toets aan welke straf beantwoordt aan de redelijkheid.²⁸⁸

C. Vordering van het openbaar ministerie

In het kader van het straftoemetingsgebeuren betreft de confrontatie van de rechter met de strafeis van het openbaar ministerie een constante en steeds wederkerende factor.²⁸⁹ De parketmagistraat waakt over het verloop van de strafprocedure en stelt onder andere de strafvordering in ter terechtzitting.²⁹⁰ Het openbaar ministerie is daarbij wettelijk verplicht aanwezig te zijn in de strafrechtbank, dit op iedere rechtszitting waar de zaak wordt behandeld of gevonnist.²⁹¹ Deze verplichting behelst geen louter passieve aanwezigheid daar van de parketmagistraat verwacht wordt dat hij of zij de functie van bezieler en waakhond van de strafvordering op zich neemt.²⁹² De vraag stelt zich in welke mate de rechter op de zitting wordt beïnvloed door de vordering van deze strafrechtsactor.

De strafeis lijkt zich te profileren als een valabel vertrekpunt voor de straftoemeting.²⁹³ De procureur is een actor in het strafrechtsgebeuren die een juridische opleiding heeft volmaakt. Ter formulering van de strafvordering zal de openbare aanklager steunen op de wettelijke regels der straftoemeting en het beleid, dit de specificiteit van het dossier in acht nemend. Het openbaar ministerie behartigt haar vorderingstaak niet op willekeurige wijze en streeft in zekere zin een bepaald strafbeleid na. De strafeis vormt op deze manier een goede benadering van de meest geschikte straf voor het voorliggende misdrijf.²⁹⁴ De parketmagistraat en de rechter lezen immers hetzelfde dossier en hebben hetzelfde straffenarsenaal ter beschikking. Uit onderzoek blijkt echter dat het openbaar ministerie zich vaak beperkt tot het formeel vorderen van de toepassing van de strafwet en weinig precieze eisen stelt.²⁹⁵ Een concrete vordering zou eerder de uitzondering zijn waardoor de rechter soms weinig steun vindt bij deze actor voor het vormen van zijn straftoemetingsbeslissing.²⁹⁶

²⁸⁷ P.C. VAN DUYNÉ, I.R.A. VERWOERD, "Gelet op de persoon van de rechter. Een observatie-onderzoek naar het strafrechtelijk beslissen in de raadkamer", *Jv* 1985, nr. 58, 21.

²⁸⁸ P.C. VAN DUYNÉ, "Een psychologische benadering van verschillen in straftoemeting: een inleidend artikel", *Jv* 1980, nr. 10, 28.

²⁸⁹ S. RAATS, "De beïnvloedbare strafrechter : een empirisch onderzoek naar het ankereffect van de strafeis van het openbaar ministerie", *RW* 30 maart 2013, nr. 31, 1202.

²⁹⁰ R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen, Maklu, 2012, 58.

²⁹¹ Art. 190, 210 en 211 Sv.

²⁹² R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen, Maklu, 2012, 58; J. ROZIE, "Tegenspraak in de bestrafing", *NC* 2014, nr. 2, 103.

²⁹³ S. RAATS, "De beïnvloedbare strafrechter : een empirisch onderzoek naar het ankereffect van de strafeis van het openbaar ministerie", *RW* 30 maart 2013, nr. 31, 1203.

²⁹⁴ *Ibid.*, 1203.

²⁹⁵ E. PEETERS, "Een straftoemetingsonderzoek bij de correctionele rechter", *Panopticon* 1988, 39-62.

²⁹⁶ S. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk. Een penologisch onderzoek naar straftoemeting*, Brussel, VUBPress, 2000, 68.

Verder dient de rechter voldoende kritisch te zijn ten aanzien van de strafeis. De parketmagistraat is evengoed een mens van vlees en bloed en fouten in de vorderingen zijn daarom niet onbestaand. In geval van disharmonie over een geschikte sanctie is het uiteindelijk aan de rechter om de volgens hem of haar rechtvaardige straf toe te meten.²⁹⁷ De zittende magistraat neemt louter kennis van de vordering van de staande magistraat zonder erdoor gebonden te zijn. De rechter kan een andere strafsoort opleggen en de geëiste strafmaat overtreffen of ondergraven. Niettemin is de toegemeten straf vaak gerelateerd aan de straf geëist door de parketmagistraat.²⁹⁸ Deze benadering van de verhouding tussen de strafvordering en de straftoemeting treedt in menig publicaties naar voor.²⁹⁹ Uit opinieonderzoek vloeit voort dat vele rechters gewag maken van het rekening houden met de strafvordering van het openbaar ministerie in het kader van de strafoplegging.³⁰⁰ De strafeis met haar verankerende werking stuurt de rechter in zekere zin in zijn straftoemetingsbeslissing maar de mate waarin kan variëren. De vervolgingsprioriteiten gesteld door het openbaar ministerie vormen zo ook de strafoplegging. Het is niet onlogisch dat de rechter ter verwerking van informatie uit complexe en onvolledige dossiers oog heeft voor een onderbouwde en meer dan louter formele vordering van het parket.³⁰¹ Het is echter moeilijk om de vinger te leggen op de werkelijke impact van deze strafeis.

D. Pleidooi van de advocaat

Naast het openbaar ministerie doorkruist ook de advocaat het straftoemetingsproces van de rechter. Op de rechtszitting wordt de straftoemeter geconfronteerd met het pleidooi van de advocaat, tenzij de beklaagde zichzelf vertegenwoordigt. Hoewel uit onderzoek gevoerd in de jaren 2000 bleek dat de magistraat het nut van het pleidooi van de advocaat in twijfel trekt, brengen recentere studies uit 2010 aan dat bijstand door een advocaat resulteert in gunstigere straftoemeting ten aanzien van de vertegenwoordigde dader.³⁰²

²⁹⁷ S. RAATS, "De beïnvloedbare strafrechter : een empirisch onderzoek naar het ankereffect van de strafeis van het openbaar ministerie", *RW* 30 maart 2013, nr. 31, 1203.

²⁹⁸ *Ibid.*, 1203.

²⁹⁹ L. HUYBRECHTS, M. TRAEEST, "Het strafrechtelijk sanctiestelsel en de straftoemeting door de rechter in België", *T.Strafr.* 2004, 56.

³⁰⁰ A. MONSIEURS, M. VANDERHALLEN en J. ROZIE, "Consistente bestrafing: utopie of realiteit? De houding van magistraten tegenover consistentie in de strafvordering en de straftoemeting doorgelicht", *RW* 2009, nr. 10, 97.

³⁰¹ S. RAATS, "De beïnvloedbare strafrechter. Een empirisch onderzoek naar het ankereffect van de strafeis van het openbaar ministerie", *RW* 2012-13, 1202.

³⁰² K. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk*, Brussel, VUBpress, 2000, 70-71; B. ASSINK, M.J.M. DEKKERS, P.L.E.R. KEPPELLE en N. PEPELS, *Het beslisgedrag van rechters nader bekeken. Een empirisch onderzoek naar het beslisgedrag van de rechter op de politierechterzittingen in Nederland*, Bachelorproef Universiteit Maastricht, 2010, <https://openjournals.maastrichtuniversity.nl/index.php/Marble/article/view/116>, 56-57.

De magistraat en de advocaat vervullen in beginsel elk hun eigen onafhankelijk functie, de strafrechter spreekt recht en de raadsman staat in voor de verdediging van zijn cliënt.³⁰³ Niettegenstaande dat de tussenkomst van de advocaat in sommige aangelegenheden strikt gezien niet is vereist, wekt hij of zij vaak de bijzondere aandacht voor een aantal sanctiemogelijkheden en strafverzachtende rechtsfiguren.³⁰⁴ Zoals reeds aangehaald beschikt de rechter over een ruim arsenaal aan bestraffingsmogelijkheden. De advocaat heeft de juridische kennis om dit kluwen aan sancties te ontwarren voor zijn cliënt. Verder vereisen een aantal strafsoorten en modaliteiten een akkoord van de beklagde en dus in eerste instantie ook zijn kennis van de draagwijdte ervan.³⁰⁵ Indien een werkstraf wordt gevorderd, verzocht of overwogen dient de beklagde voldoende op de hoogte te zijn van de inhoud van deze straf zodat de instemming met voldoende voorkennis wordt gegeven. De advocaat bekleedt daarbij een niet te onderschatten rol.³⁰⁶

Het strafdossier is de voornaamste bron van informatie voor de magistraat, maar de advocaat kan bijkomend nuttige gegevens verstrekken over de persoon van de beklagde en zijn situatie. In tegenstelling tot het openbaar ministerie kan de advocaat nieuwe informatie aanbrenge om de strafrechter te overtuigen tot milde bestraffing. De advocaat in strafrechtelijke zaken kan daarbij putten uit een waaier aan mogelijkheden zoals verzachtende omstandigheden, strafverminderende verschoningsgronden...³⁰⁷ Initiatief van de advocaat is daarbij in vele gevallen een noodzakelijke voorwaarde. De strafrechter is bij de toemeting van een geldboete verplicht om de precaire financiële toestand van de beklagde in acht te nemen, dit echter voor zover dit is onderbouwd aan de hand van schriftelijke stukken.³⁰⁸ Ook met betrekking tot de sociale situatie van de dader kan de advocaat elementen aanvoeren.³⁰⁹ Een advocaat die zijn cliënt kent en zowel sociaal als juridisch bekwaam is om de problematiek van zijn cliënt waarheidsgetrouw te schetsen zal zijn taak als juridische ontmiijner ten volle kunnen vervullen.³¹⁰ Waar het pleiten tegen het dossier de rechter mateloos kan ergeren, daar kan een weloverwogen straftoematingsvoorstel van de advocaat de straftoematingsbeslissing van de magistraat enigszins sturen.

³⁰³ J. ROZIE, "Over de niet te miskennen rol van de advocaat tijdens de bestraffingsfase" in *Recente ontwikkelingen in het arbeids-, economisch, straf- en familierecht*, Mortsel, Intersentia, 2009, 190.

³⁰⁴ *Ibid.*, 193.

³⁰⁵ J. ROZIE, "Tegenspraak in de bestraffing", *NC* 2014, nr. 2, 106-107.

³⁰⁶ J. ROZIE, "Over de niet te miskennen rol van de advocaat tijdens de bestraffingsfase" in *Recente ontwikkelingen in het arbeids-, economisch, straf- en familierecht*, Mortsel, Intersentia, 2009, 192.

³⁰⁷ Verslag namens de Commissie voor de justitie bij het wetsvoorstel tot wijziging van het Strafwetboek en tot invoering van de dienstverlening en de opleiding als gevangenisvervangende strafen, *Parl.St.* Kamer 2000-01, nr. 550-0549/011, 72; J. ROZIE, "Tegenspraak in de bestraffing", *NC* 2014, nr. 2, 106-107.

³⁰⁸ J. ROZIE, "Tegenspraak in de bestraffing", *NC* 2014, nr. 2, 106-107.

³⁰⁹ J. ROZIE, "Over de niet te miskennen rol van de advocaat tijdens de bestraffingsfase" in *Recente ontwikkelingen in het arbeids-, economisch, straf- en familierecht*, Mortsel, Intersentia, 2009, 193.

³¹⁰ J. ROZIE, "Tegenspraak in de bestraffing", *NC* 2014, nr. 2, 117.

E. Slachtoffer

Het strafrecht vormt een onderdeel van de rechtstak van het publiek recht. Vanuit deze indeling betreft een misdrijf een inbreuk op het algemeen maatschappelijk belang. Dergelijke belangen worden door het openbaar ministerie als vertegenwoordiger van de gemeenschap verdedigd.³¹¹ Deze klemtoon ontdoet het slachtoffer van enige betekenis in het bestraffingssysteem.³¹² Aandacht voor het slachtoffer vanuit victimologische en criminologische hoek creëerden evenwel een kader voor het slachtoffer.³¹³ De huidige strafrechtelijk procedure in België is uitgerust met verschillende mogelijkheden tot betrokkenheid voor het slachtoffer, dit wat de fase van het onderzoek en de strafuitvoering betreft. Op het vlak van de straftoemeting valt participatie van het slachtoffer uit de boot.³¹⁴ De terechtzitting verloopt als volgt, het openbaar ministerie vordert een straf, de verdediging biedt zijn weerwoord en de rechter meet binnen de wettelijke grenzen de uiteindelijke straf in zijn soort en maat toe.³¹⁵ Op dit rechtstoneel is er geen plaats voor het slachtoffer als actor in de straftoemeting.

Ongeacht het feit dat participatie van het slachtoffer met betrekking tot de straftoemeting niet aan de orde is, sluit dit enige indirecte invloed niet uit. Uit alsmaar meer bepalingen van het Strafwetboek blijkt dat de wetgever impliciet aandacht wenst te creëren voor het slachtoffer.³¹⁶ Zo zijn er artikelen die de draagwijdte van het misdrijf laten variëren afhankelijk van de consequenties van de feiten voor het slachtoffer en de persoon van het slachtoffer.³¹⁷ Bepaalde misdrijven die zwaarwichtige gevolgen met zich meebrengen voor de benadeelde resulteren in een hogere minimum- en maximumstraf, dit onder meer in het kader van gijzeling en slagen en verwondingen.³¹⁸ Naarmate de periode van ongeschiktheid tot het verrichten van persoonlijke arbeid ten gevolge van het misdrijf toeneemt en er zelfs sprake is van zware verminking of disfunctie van organen, klimmen de wettelijke strafgrenzen waarbinnen de rechter zich kan bewegen beduidend op. Bij de toemeting van een werkstraf wordt van de rechter eveneens bijzondere aandacht gevraagd voor de belangen van het slachtoffer.³¹⁹ Ook via strafverminderende verschoningsgronden en verzachtende omstandigheden dringt enige aandacht

³¹¹ J. MONBALLYU, *Zes eeuwen strafrecht, De geschiedenis van het Belgisch strafrecht (1400-2000)*, Leuven, Acco, 2006, 60; R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen, Maklu, 1999, 35 en 45.

³¹² K. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk: een penologisch onderzoek naar stratoemeting*, Brussel, VUBpress, 2000, 219

³¹³ J.J.M VAN DIJK, "Het victimologische perspectief in verleden, heden en toekomst", *TvCr* 1997, 292.

³¹⁴ L. VERHAERT, "Het slachtoffer en de straftoemeting", *NC* 2013, nr. 0, 57-58.

³¹⁵ C. VAN DEN WYNGAERT en S. VANDROMME, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht: in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2006, 564-565; M. JOUTSEN, "Victim participation in proceedings and sentencing in Europe", *International Review of Victimology* 1994, vol. 3, (57) 59.

³¹⁶ C. VANDHOUT, W. CALEWAERT, *Belgisch strafrecht*, Antwerpen, Story-Scientia, 1976, 817.

³¹⁷ L. VERHAERT, "Het slachtoffer en de straftoemeting", *NC* 2013, nr. 0, 59.

³¹⁸ Art. 393 e.v. Sw.; art. 347bis §4 Sw.

³¹⁹ Art. 37ter § 3 Sw.; T. VANDER BEKEN en A. BALCAEN, *Het slachtoffer en de strafrechtsbedeling: berekende flirt of ware liefde? Update in de Criminologie*, Mechelen, Kluwer, 2006, 90.

voor het slachtoffer zich op.³²⁰ Uitlokking legt als een van de strafverminderende verschoningsgronden de verhouding tussen de dader en het slachtoffer bloot.³²¹ Verder kan de wil van de dader om het slachtoffer te vergoeden als verzachtende omstandigheid in aanmerking worden genomen.³²² Deze intenties beïnvloeden de straftoemeting ook in die zin dat het vergoeden van het slachtoffer mogelijk als een probatievoorwaarde kan worden opgelegd. Dergelijke elementen verbonden aan het slachtoffer dragen echter voornamelijk bij tot het kwalificeren van de ernst van het misdrijf. Deze mate van aandacht voor het slachtoffer, voorzien door de wetgever, heeft weinig te maken met de straftoemeting door de strafrechter *sensu stricto*, niettemin sluipen deze factoren het beslissingsproces van de straftoemeter binnen.³²³

Dergelijke vragen van aandacht voor het slachtoffer vallen te rijmen met de herstelgedachte die het strafrechtsdenken sinds de jaren zeventig tracht te tekenen. Het remediëren van de relatie tussen de dader en zowel het slachtoffer als de maatschappij ligt daarbij aan de grondslag.³²⁴ De rechter dient in die zin een straf toe te meten die het herstel van deze verhoudingen niet verhindert.³²⁵ Het belang van het slachtoffer wordt volgens dit gedachtengoed niet vertaald in het genieten van schadevergoeding, welke via een rechtstreekse dagvaarding kan worden verkrijgen. Het slachtoffer kan immers, dit los van de straftoemetingsbesluitvorming, deelnemen aan het proces aan de hand van burgerlijke partijstelling. Het belang van het slachtoffer belichaamt dan wel de toekenning van een schadevergoeding naar aanleiding van de strafrechtelijke feiten.³²⁶ Het zich burgerlijk partij stellen louter om een strafrechtelijke veroordeling van de dader te bewerkstelligen is evenwel onontvankelijk.³²⁷ Het slachtoffer dient zich bij dergelijke deelname aan het proces te distantiëren van het aspect van de straftoemeting.

³²⁰ L. VERHAERT, "Het slachtoffer en de straftoemeting", *NC* 2013, nr. 0, 59-60.

³²¹ Art. 411 - 412 Sw.

³²² Art. 79 - 85 Sw.

³²³ T. VANDER BEKEN en A. BALCAEN, "Het slachtoffer en de strafrechtsbedeling: berekende flirt of ware liefde?" in A. BALCAEN *et al.* (eds.), *Het slachtoffer van criminaliteit: tussen perceptie en realiteit?*, Gent, Kluwer, 2006, (81) 89; M. JOUTSEN, "Victim participation in proceedings and sentencing in Europe", *International Review of Victimology* 1994, vol. 3, (57) 61.

³²⁴ L. HUYBRECHTS en M. TRAEEST, "Het strafrechtelijk sanctiestelsel en de straftoemeting door de rechter in België", *T. Straf.* 2004, nr. 6, 39-40.

³²⁵ T. VANDER BEKEN en A. BALCAEN, "Dossiervoering voor de rechter: beperkingen op de discretionaire bevoegdheid van de rechter bij de straftoemeting", *IRCP* 2009, 8.

³²⁶ T. VANDER BEKEN, A. BALCAEN, "Het slachtoffer en de strafrechtsbedeling: berekende flirt of ware liefde?" in A. BALCAEN e.a., *Update in de criminologie, Het slachtoffer van criminaliteit: tussen perceptie en realiteit?*, Mechelen, Kluwer, 2006, 90.

³²⁷ Cass. 27 maart 2001, *RW* 2001-02, 698.

Ongeacht het feit dat slachtofferparticipatie inzake straftoemeting ontbreekt in het huidige bestraffingssysteem blijkt het slachtoffer vaak een belangrijk referentiepunt.³²⁸ Diverse aspecten eigen aan het slachtoffer zoals onder meer de gedragen gevolgen van het misdrijf spelen een betekenisvolle rol in de straftoemingspraktijk.³²⁹

F. Publieke opinie

Straftoemeting kan op veel belangstelling rekenen vanwege de bevolking waardoor de publieke opinie een lijvige en veelzijdige gedaante krijgt. De visie van de bevolking op de strafoplegging door de rechter hangt nauw samen met de verwachtingen en de opvattingen die heersen omtrent straffen in het algemeen.³³⁰ Uit onderzoek omtrent de publieke opinie over de straftoemeting kan worden geconcludeerd dat de bevolking vindt dat de rechter te mild straft. Een dergelijke kloof tussen de straffen die rechters toemeten en de straffen die burgers voor ogen hebben creëert een gevoel van onbehagen.³³¹ Deze publieke onvrede wordt geprojecteerd op het strafrecht waardoor de autoriteit van het vonnis van de strafrechter afzwakt. Prangende vragen, en zelfs verwijten, of de straftoemeter wel voldoende voeling heeft met wat er op maatschappelijk vlak speelt en zich voldoende naar de samenleving oriënteert rijzen al te vaak.³³² In welke mate raken de opinies over de toegemeten straffen de individuele rechter?

De punitiviteitskloof is gevoed door het bestaan van sterk uiteenlopende opvattingen tussen de samenleving en de rechter over rechtvaardig en effectief straffen.³³³ Niettemin blijkt uit ander onderzoek dat burgers minder punitief optreden naarmate meer specifieke informatie van de strafzaak beschikbaar is.³³⁴ De bevolking lijkt ook minder streng te straffen indien ze meer kennis hebben van het straffenarsenaal en de gevolgen van de straf.³³⁵ Dergelijke onderzoeksresultaten waren het sterkst aanwezig bij de lager en gemiddeld opgeleiden.³³⁶ Magistraten schijnen uit te gaan van de gedachte dat

³²⁸ M. JOUTSEN, "Victim participation in proceedings and sentencing in Europe", *International Review of Victimology* 1994, vol. 3, 61.

³²⁹ L. VERHAERT, "Het slachtoffer en de straftoemeting", *NC* 2013, nr. 0, 93.

³³⁰ S. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk*, Brussel, VUBpress, 79-80.

³³¹ M. VAN DER MADEN, M. MALSCH en J. DE KEIJSER, "Waarom wil de burger toch steeds dat rechters zwaarder straffen?", *Trema* 2017, nr. 5, 181.

³³² J.W. DE KEIJSER, H.G. VAN DE BUNT, H. ELFFERS, "Strafrechters over maatschappelijke druk, responsiviteit en de kloof tussen rechter en samenleving" in *Het maatschappelijk oordeel van de rechter; de wisselwerking tussen rechter en samenleving*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2004, 21.

³³³ *Ibid.*, 29.

³³⁴ J.W. DE KEIJSER, P. VAN KOPPEN en H. ELFFERS, *Op de stoel van de rechter. Oordeelt het publiek net zo als de strafrechter?*, Den Haag, Raad voor de Rechtspraak 2006, 43-44; K. HENDRICKX, "Beter geïnformeerde burger straft milder", *Juristenkrant* 2017, nr. 355, 4.

³³⁵ S. RAATS, *Consistente straftoemeting*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 98; J. DE KEIJSER, P. VAN KOPPEN en H. ELFFERS, *Op de stoel van de rechter. Oordeelt het publiek net zo als de strafrechter?*, Den Haag, Raad voor de Rechtspraak 2006, 43-44; K. HENDRICKX, "Beter geïnformeerde burger straft milder", *Juristenkrant* 2017, nr. 355, 4.

³³⁶ M. VAN DER MADEN, M. MALSCH EN J. DE KEIJSER, "Waarom wil de burger toch steeds dat rechters zwaarder straffen?", *Trema* 2017, nr. 5, 182.

de bevolking weinig begrijpt van de praktijk van het rechtspreken. Een geïnformeerde burger zou volgens hen wel vaker aansluiting vinden bij de visie van de rechter.³³⁷ De straftoemeter neigt te denken dat zijn visie in overeenstemming is met de verwachtingen van de significante ander.³³⁸ Niettemin is het voor de rechter bijzonder moeilijk om de publieke opinie op een accurate wijze te percipiëren. Deze opinie is immers een opeenhoping van tal van verschillende meningen en opvattingen.³³⁹ De relatie tussen de rechters en de bevolking lijkt te worden getekend door een wederzijdse onwetendheid. De bevolking houdt bepaalde denkbeelden na over de straftoemetingspraktijk die niet altijd stroken met de werkelijkheid. De sensatiegerichte mediaberichtgeving en de stereotype daderbeelden die het daarmee bij de bevolking oproept creëren vaak weinig representatieve opvattingen.³⁴⁰ De inschatting van de publieke opinie door de rechter is evenmin altijd juist.³⁴¹ Hoewel de kloof niet volledig te dichten valt, zou meer informatie en motivering in vonnissen bevorderlijk zijn. De rechter dient zijn vonnissen en de desbetreffende juridische context te verhelderen voor het publiek.³⁴²

De rechter vormt een orgaan van de gemeenschap, wat betekent dat de visie van de samenleving op een bepaalde manier een plaats dient te krijgen in de straftoemetingspraktijk.³⁴³ Aangezien de wet niet volledig tegemoet kan komen aan de dynamieken van de samenleving draagt de rechter daaromtrent een eigen verantwoordelijkheid.³⁴⁴ De straftoemeting impliceert voor de rechter enerzijds het rekening houden met de heersende visie van de maatschappij en anderzijds de grenzen van de appreciatiemarge respecteren.³⁴⁵ De rechterlijke vrijheid inzake straftoemeting is in bepaalde mate maatschappelijke gebonden.³⁴⁶ Maar welke mate is geoorloofd? Dient de rechter in een ivoren toren te leven omdat een bepaalde graad van publieke inmenging de rechterlijke onafhankelijk aantast? Of dient rechter rekening te houden met wat er op maatschappelijk vlak leeft om geen wereldvreemdheid te kunnen worden verweten? Het rechtspreken vereist de dag van vandaag een bijzondere evenwichtskunst, enerzijds dient de rechter zich te immuniseren tegen maatschappelijke druk, maar anderzijds mag de magistraat

³³⁷ S. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk*, Brussel, VUBPress, 2000, 83.

³³⁸ *Ibid.*, 83.

³³⁹ S. RAATS, *Consistente bestraffing*, Mortsel, Intersentia, 2016, 86.

³⁴⁰ M. VAN DER MADEN, M. MALSCH en J. DE KEIJSER, "Waarom wil de burger toch steeds dat rechters zwaarder straffen?", *Trema* 2017, nr. 5, 181.

³⁴¹ S. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk*, Brussel, VUBPress, 83.

³⁴² J.W. DE KEIJSER, H.G. VAN DE BUNT, H. ELFFERS, "Strafrechters over maatschappelijke druk, responsiviteit en de kloof tussen rechter en samenleving" in *Het maatschappelijk oordeel van de rechter; de wisselwerking tussen rechter en samenleving*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2004, 22.

³⁴³ *Ibid.*, 21.

³⁴⁴ R.C. HARTENDORP, H. WAGENAAR, "De praktische rechter: De opmerkelijke relevantie van Paul Scholten voor een eigentijdse rechtsvindings-theorie", *R&R* 2004, vol. 1, 61.

³⁴⁵ P. SCHOLTEN, *Mr. C. Asser's handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht: Algemeen deel*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1931/1947, 128.

³⁴⁶ H.G. VAN DE BUNT, J. DE KEIJSER, H. ELFFERS, "Responsieve rechters", *Rechtstreeks* 2004, vol. 2, 7 - 33.

niet blind zijn voor maatschappelijke ontwikkelingen.³⁴⁷ De straftoemeter dient af te wegen in welke mate hij of zij met de toegemeten straf tegemoet wenst te komen aan wat hij of zij als de vraag van de publieke opinie beschouwt.³⁴⁸ De praktijk der straftoemeting dient zich te alliiëren met de geldende waardepatronen van de maatschappij, dit echter zonder er door gedomineerd te worden. De huidige tendens in de publieke opinie lijkt de rechter te vragen meer rekening te houden met de maatschappelijke werkelijkheid en zich niet te verschuilen achter de sacraliteit van het ambt.³⁴⁹ De uitdijende democratisering en mediatisering lijken stilaan de traditie van het rechterlijk afstand bewaren van de publieke massa te willen doorbreken.³⁵⁰

Het rechtspreken vindt plaats in een sociale en maatschappelijke context waardoor de rechter vanzelfsprekend onderhevig is aan invloed van de samenleving, waar hij of zij ook zelf deel van uitmaakt.³⁵² Het is moeilijk de vinger te leggen op de mate waarin de rechter zich effectief laat leiden door de opvatting die heerst bij het publiek omtrent bepaalde criminaliteitsvraagstukken.³⁵³ Belgisch onderzoek naar dit thema resulteerde in uiteenlopende resultaten.³⁵⁴ De rechter functioneert in dezelfde samenleving als alle burgers die samen de publieke opinie vormen en kan zich daarom niet ten volle afschermen. Het in acht nemen van de publieke opinie werd gerechtvaardigd door de stelling dat justitie in naam van de samenleving optreedt.³⁵⁵ Het zoeken naar de balans tussen het beginsel van rechterlijke onafhankelijkheid en de noodzaak om maatschappelijke waardepatronen in acht te nemen bij het opleggen van een straf raakt de discussie over de legitimiteit van de straftoemeting.³⁵⁶ Het tonen van maatschappelijke betrokkenheid is in elk geval niet hetzelfde als toegeven aan maatschappelijke druk.³⁵⁷

³⁴⁷ J.W. DE KEIJSER, H.G. VAN DE BUNT, H. ELFFERS, "Strafrechters over maatschappelijke druk, responsiviteit en de kloof tussen rechter en samenleving" in *Het maatschappelijk oordeel van de rechter; de wisselwerking tussen rechter en samenleving*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2004, 22.

³⁴⁸ S. RAATS, *Consistente bestraffing*, Mortsel, Intersentia, 2016, 86.

³⁴⁹ J.W. DE KEIJSER, H.G. VAN DE BUNT, H. ELFFERS, "Strafrechters over maatschappelijke druk, responsiviteit en de kloof tussen rechter en samenleving" in *Het maatschappelijk oordeel van de rechter; de wisselwerking tussen rechter en samenleving*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2004, 22.

³⁵⁰ D. DE BRUYN, *De magistratuur aan het woord: een verkennend onderzoek naar de opvattingen van magistraten over hun functioneren in justitie en samenleving*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 297.

³⁵¹ S. RAATS, *Consistente bestraffing*, Mortsel, Intersentia, 2016, 86.

³⁵² H.G. BUNT, J. DE KEIJSER, H. ELFFERS, "Responsieve rechters", *Rechtstreeks* 2004, vol. 2, 8.

³⁵³ S. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk*, Brussel, VUBPress, 82.

³⁵⁴ D. DE BRUYN, *De magistratuur aan het woord: een verkennend onderzoek naar de opvattingen van magistraten over hun functioneren in justitie en samenleving*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 297.

³⁵⁵ K. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk*, Brussel, VUBPress, 2000, 81-83; D. DE BRUYN, *De magistratuur aan het woord: een verkennend onderzoek naar de opvattingen van magistraten over hun functioneren in justitie en samenleving*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 185-197 en 270.

³⁵⁶ S. RAATS, *Consistente bestraffing*, Mortsel, Intersentia, 84.

³⁵⁷ J.W. DE KEIJSER, H.G. VAN DE BUNT, H. ELFFERS, "Strafrechters over maatschappelijke druk, responsiviteit en de kloof tussen rechter en samenleving" in *Het maatschappelijk oordeel van de rechter; de wisselwerking tussen rechter en samenleving*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2004, 35.

G. Media

Nauw verbonden met de publieke opinie is de media. Desondanks de zittingen van de rechtbank publiek zijn vormt de berichtgeving door de media de grootste informatiebron voor het gros van de bevolking. De pers heeft zo heel wat pap te brokken in de vorming van de publieke opinie met betrekking tot de straftoemeting. Niettemin stelt zich de vraag of de media naast deze indirecte invloed via de publieke opinie ook op directe wijze een stempel nalaat op de straftoemetingsbeslissing van de rechter. De media-aandacht voor strafzaken is immers sterk toegenomen en de pers laat het niet na om openlijk kritiek te leveren op het functioneren van de rechter.³⁵⁸

De media lijkt in de huidige rechtsstaat de taak van de publieke tribune in de rechtszitting te willen overnemen. Zij besparen de samenleving als het ware de moeite om zich naar de rechtbank te moeten begeven om een beeld te krijgen van de straftoemeting door de rechter.³⁵⁹ Het behartigen van dit maatschappelijk belang vereist nauwgezette en accurate berichtgeving. Het bereik van de journalistiek is immers groot. De toegenomen aandacht van de pers voor bepaalde strafbare feiten zoals zinloos geweld kan echter verkeerdelijk het idee scheppen bij de bevolking dat deze misdrijven meer voorkomen. Dergelijke feiten worden daardoor vaak als ernstiger ervaren en versterken zo de publieke vraag naar zwaardere bestrafing.³⁶⁰ Hoewel de media de nobele taak op zich tracht te nemen om de openbaarheid van het rechtspreken te bevorderen lijkt ze soms te vervallen in het louter opkrikken van de verkoopcijfers.³⁶¹ Criminaliteit verkoopt en het is daarom niet verwonderlijk dat strafzaken graag sensatiegericht in de schijnwerpers worden geplaatst.³⁶² De media licht immers slechts een tipje van de spreekwoordelijke sluier die de gevonniste strafzaken omsluit en heeft daarbij de weinig subtiele voorkeur voor ophefmakende zaken.³⁶³ Dergelijke stemmingsmakerij blijkt de strafrechter allerminst te bevallen. Het weinige berichtgeven over het tal van zaken die een bevredigende berechting vinden wekt een negatief beeld over de rechter en de straftoemeting.³⁶⁴ Belgisch onderzoek concludeert dat de magistraat de media eerder negatief gezind is.³⁶⁵ De journalistieke berichtgeving is weinig accuraat of volledig en laat zo op het vlak van kwaliteit de wensen over.

³⁵⁸ H.G. VAN DE BUNT, J. DE KEIJSER, H. ELFFERS, "Rechters en de media: Een knelkoppeling", *Rechtstreeks* 2004, nr. 2, 11.

³⁵⁹ L. STEVENS, "Strafzaken in het nieuws: over ontsporende media en de verantwoordelijkheid van het Openbaar Ministerie", *NJB* 2010, afl. 11, 660.

³⁶⁰ P. M. SCHUYT, *Verantwoorde straftoemeting*, Doctoraatscriptie Rechten Radboud Universiteit Nijmegen, 2009, <https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/74854/74854.pdf?sequence=1>, 42.

³⁶¹ L. STEVENS, "Strafzaken in het nieuws: over ontsporende media en de verantwoordelijkheid van het Openbaar Ministerie", *NJB* 2010, afl. 11, 660.

³⁶² *Ibid.*, 660.

³⁶³ M. VAN DER MADEN, M. MALSCH en J. DE KEIJSER, "Waarom wil de burger toch steeds dat rechters zwaarder straffen?", *Trema* 2017, nr. 5, 181.

³⁶⁴ H.G. VAN DE BUNT, J. DE KEIJSER, H. ELFFERS, "Rechters en de media: Een knelkoppeling", *Rechtstreeks* 2004, nr. 2, 11.

³⁶⁵ D. DE BRUYN, *De magistraat aan het woord*, Antwerpen, Maklu, 2006, 181.

Magistraten onderstrepen het onvermogen van de journalist om helder en foutloos te beschrijven hoe het rechterlijke vonnis luidt en welke overwegingen er aan ten grondslag liggen.³⁶⁶ Een betekenisvol verband tussen de media en het straftoemeten in de praktijk kon niet worden aangetoond.³⁶⁷ Niettemin blijkt uit een grootschalige Europese studie onder meer dat zeventien procent van 291 deelnemende Belgische rechters vindt dat rechtszaken beïnvloed worden door de media.³⁶⁸ Het valt ook niet te ontkennen dat externe factoren zoals de media en de publieke opinie al meermaals een invloed hebben gehad op de straftoemeting.³⁶⁹ Desalniettemin hoeft een dergelijke invloed niet steeds negatief te zijn. Kwaliteitsvol journalistenwerk is evengoed al een meerwaarde gebleken, onder meer door het aan het licht brengen van bepaalde feiten in de zaak Jonathan Jacob.³⁷⁰ Toch beschouwt de Hoge Raad van Justitie niet corruptie of politieke beïnvloeding, maar wel de werking van de media als het grootste gevaar voor de onafhankelijkheid van de rechter.³⁷¹ Het concreet inschatten van dit gevaar en de effectieve beïnvloeding van de media op de straftoemetingsbeslissing van de rechter is echter moeilijk aan te tonen.

H. Politieke invloed

In het kader van de scheiding der machten kende de wet de taak van het rechtspreken exclusief toe aan de onafhankelijk rechter.³⁷² Elke macht controleert en beperkt de andere machten. De uitvoerende en de wetgevende macht dienen zich niet in te mengen met de straftoemeting maar beïnvloeden de rechterlijke macht bij het uitvoeren van hun eigen taken.³⁷³ De wetgevende macht creëert wetten en overhandigt dit wettelijke kader aan de rechterlijke macht ter exploitatie.³⁷⁴ Het gevoerde politieke beleid heeft zo een duidelijke impact op de straftoemetingsmogelijkheden van de rechter. De uitvoerende macht is bevoegd voor de benoeming van de rechter en deels voor de uitvoering van de door de magistraat toegemeten straf.³⁷⁵ De invloed die deze machten uitoefenen op de rechterlijke macht is wettelijk geregeld. De vraag stelt zich in welke mate de rechter op andere dan deze wijze beïnvloed wordt door de politiek.

³⁶⁶ H.G. VAN DE BUNT, J. DE KEIJSER, H. ELFFERS, "Rechters en de media: Een knelkoppeling", *Rechtstreeks* 2004, nr. 2, 11.

³⁶⁷ K. BEYENS, *Straffen als sociale praktijk. Een penologisch onderzoek naar straftoemeting*, Brussel, VUBPress, 2000, 437.

³⁶⁸ European Network of Councils for the Judiciary, "Independence and Accountability of the Prosecution: ENCJ Report 2014-2016", (http://www.csm1909.ro/csm/linkuri/15_02_2017__86412_ro.pdf).

³⁶⁹ Ibid.

³⁷⁰ M. VANDERSMISSEN, "Hoe onafhankelijk zijn onze rechters?", Knack 14 oktober 2015, <https://www.knack.be/nieuws/belgie/hoe-onafhankelijk-zijn-onze-rechters/article-longread-616991.html>.

³⁷¹ European Network of Councils for the Judiciary, "Independence and Accountability of the Prosecution: ENCJ Report 2014-2016", (http://www.csm1909.ro/csm/linkuri/15_02_2017__86412_ro.pdf); M. VANDERSMISSEN, "Hoe onafhankelijk zijn onze rechters?", Knack 14 oktober 2015, <https://www.knack.be/nieuws/belgie/hoe-onafhankelijk-zijn-onze-rechters/article-longread-616991.html>.

³⁷² Art. 39 en 40 Gw.

³⁷³ G. GOEDERTIER e.a., *Belgisch publiekrecht*, Brugge, die Keure / la Chartre, 2015, 177-181.

³⁷⁴ Art. 36 Gw.

³⁷⁵ Art. 40 en 151 Gw.

Externe druk op de straftoemeter is vaak het voorwerp van discussie. Uit een Europese studie vloeide voort dat slechts 36 procent van de 291 geïnterviewde Belgische rechters de bevorderingen van magistraten volkomen objectief achtten. Op de vraag of de benoemingen door de uitvoerende macht gebeuren op basis van andere criteria dan kennis en ervaring antwoordde 23 procent bevestigend.³⁷⁶ Dergelijke resultaten geven blijk van een indirecte politieke invloed op de straftoemeting, namelijk wie als straftoemeter wordt aangesteld. Uit datzelfde onderzoek blijkt dat drie procent alle geïnterviewde rechters al ongeoorloofde druk, zoals omkoping of bedreiging voelde.³⁷⁷ Of deze concrete druk vanwege de politiek uitgaat, is niet bewezen maar evenmin ondenkbaar.³⁷⁸ Daarbij valt te denken aan politici die onder meer commentaar leveren op strafzaken die reeds behandeld of nog hangende zijn.³⁷⁹ De voorzitter van de Nederlandstalige advies- en onderzoekscommissie van de Hoge Raad voor Justitie geeft aan dat een rondje “justitie-bashen” niets nieuw meer onder de zon is. De politicus uit al graag eens zijn ongenoegen over een straftoematingsbeslissing. Kritiek kan terecht zijn en kan aansporen om het beter te doen maar dat mag niet ten koste gaan van de grote principes van de Verlichting zoals de trias politica, het vermoeden van onschuld en het recht op een eerlijk proces.³⁸⁰ Ten aanzien van de opmerkingen van politici over hangende strafzaken en rechterlijke beslissingen zijn een tal van bezwaren te noemen.³⁸¹ Deze grieven zijn nauw verbonden met rechten uit het EVRM zoals de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de rechter, het legaliteitsbeginsel, het gelijkheidsbeginsel, de onschuldpresumptie, het respect voor het privé-leven, het tegensprekelijk debat, het gezag van de rechter en het vertrouwen van de burger in de rechtspraak.³⁸² Sommigen bepleiten enige terughoudendheid van de politicus, anderen achten de rechter onafhankelijk en professioneel genoeg om deze uitlatingen naast zich neer te leggen.³⁸³ Ongeacht of de politici invloed op de rechter wensen uit te oefenen of eenvoudigweg hun stem willen laten horen blijft de vraag hoe onbevangen de rechter is voor dergelijke uitlatingen. Of de opmerkingen van politici daadwerkelijk inwerking hebben op het rechterlijk oordeel is een zodanig subjectief gegeven dat het haast onmogelijk te bepalen is.³⁸⁴

³⁷⁶ M. VANDERSMISSEN, “Hoe onafhankelijk zijn onze rechters?”, Knack 14 oktober 2015, <https://www.knack.be/nieuws/belgie/hoe-onafhankelijk-zijn-onze-rechters/article-longread-616991.html>.

³⁷⁷ European Network of Councils for the Judiciary, “Independence and Accountability of the Prosecution: ENCI Report 2014-2016”, (http://www.csm1909.ro/csm/linkuri/15_02_2017__86412_ro.pdf).

³⁷⁸ M. VANDERSMISSEN, “Hoe onafhankelijk zijn onze rechters?”, Knack 14 oktober 2015, <https://www.knack.be/nieuws/belgie/hoe-onafhankelijk-zijn-onze-rechters/article-longread-616991.html>.

³⁷⁹ C.A.H. KROES, “Uitlatingen van politici over lopende strafzaken: beïnvloeding van het rechterlijk oordeel?”, *NJB* 2014, vol.1, 4.

³⁸⁰ J. ROOSENS, “Als politici zich niet kunnen neerleggen bij beslissingen van rechters, waarom zouden burgers dat dan nog doen?”, *VRTNWS* 6 maart 2019, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/03/06/carnaval-moet-veilig-en-plezant-blijven/>.

³⁸¹ C. A. H. KROES, “Uitlatingen van politici over lopende strafzaken: beïnvloeding van het rechterlijk oordeel?”, *NJB* 2014, vol.1, 12.

³⁸² M. SCHELFAUT, ‘Een sub judice rule of een gedragscode voor politici?’, *TREMA* 2006, 338-343.

³⁸³ C. A. H. KROES, “Uitlatingen van politici over lopende strafzaken: beïnvloeding van het rechterlijk oordeel?”, *NJB* 2014, vol.1, 4-5.

³⁸⁴ *Ibid.*, 5.

I. Tussentijdse conclusie

De juridische beoordeling van een strafzaak is geen zuivere vertaling van een toepasselijke wettelijke rechtsregel meer.³⁸⁵ Straftoemeting wordt getekend door een interactie van juridische, institutionele en informeel sociale en cognitieve processen.³⁸⁶ Ongeacht het feit dat de straftoemeting een fundamenteel onderdeel is van de strafrechtspraktijk, is weinig bekend over de wijze waarop de rechter tot zijn concrete straftoemetingsbeslissing komt.³⁸⁷ Diverse buitenwettelijke factoren zoals juridische, dader-, slachtoffer- en delictskenmerken blijken allemaal inwerking te hebben op de straftoemeting. Het recidiverisico van de dader, in te schatten aan de hand van tal van elementen verbonden aan zijn individu, zal naar voor treden als een toonaangevende indicator op basis van het gevoerde onderzoek. Sociaal demografische factoren van de dader tekenen zo in belangrijke mate de straf die uiteindelijk wordt opgelegd.³⁸⁸ Rekening houden met dergelijke factoren gebeurt onder het mom van de individualisering en de resocialisatie. Bij afschrikking en repressie is daar minder ruimte voor.³⁸⁹ Welk strafdoel de rechter voor ogen heeft of wenst na te streven is in grote mate een individuele keuze van de straftoemeter. De persoon van de rechter laat ook duidelijk een stempel na op de toegemeten straf. Inconsistentie in de straftoemetingspraktijk lijkt zo een bijna onvermijdelijk gevolg aangezien de wetgever het nalaat straftoemetingsrichtsnoeren aan te reiken ter ondersteuning van de rechter.³⁹⁰

Verder blijkt het rechtspreken door de straftoemeter gestuurd te worden door de interactie met de verschillende procesactoren.³⁹¹ Rechtsbedeling betreft immers geen geïsoleerde bezigheid aangezien naast de dader, ook het slachtoffer, het openbaar ministerie en de advocaat hun stem kunnen laten horen. De impact van de strafeis van het parket of het pleidooi van de advocaat varieert echter. Gezien de rechter niet langer de loutere spreekbuis van de wet is, impliceert dit het in dialoog staan met de samenleving. Het is zo onvermijdelijk dat het rechterlijk gezag in een moderne maatschappij af en toe in het gedrang komt door onder meer de publieke opinie, de media of zelfs de politiek.³⁹²

³⁸⁵ B. VAN DEN BERGH, "Recht zkt zekerheid» voor vaste relatie", *RW*, 30 oktober 2010, nr. 9, 353.

³⁸⁶ K. BEYENS, F. VANHAMME, "Onderzoek naar rechtspreken als sociale praktijk", *Tijdschrift voor Criminologie* 2008, afl. 50(4), 350-360.

³⁸⁷ P. NIEUWBEERTA, S. VAN WINGERDEN, "Straftoemeting bij moordenaars. De invloed van dader-, slachtoffer- en delictkenmerken", *Straftoemetingsbulletin* 2010, afl. 1, 11-21.

³⁸⁸ S.G.C. VAN WINGERDEN, H.T. WERMINK, "Een normatieve kijk op de rol van daderkenmerken bij straftoemetingsbeslissingen", *TREMA* 2015, vol. 38, 10.

³⁸⁹ *Ibid.*, 15-16.

³⁹⁰ J. ROZIE, "Op zoek naar meer eenvormigheid in de straftoemeting: van maatpak naar confectiepak", *RW* 2005-2006 - nr. 38 - 20 mei 2006, 1481.

³⁹¹ J. ROZIE, "Over de niet te miskennen rol van de advocaat tijdens de bestraffingsfase" in *Recente ontwikkelingen in het arbeids-, economisch, straf- en familierecht*, Mortsel, Intersentia, 2009, 190.

³⁹² J.W. DE KEIJSER, H.G. VAN DE BUNT, H. ELFFERS, "Strafrechters over maatschappelijke druk, responsiviteit en de kloof tussen rechter en samenleving" in *Het maatschappelijk oordeel van de rechter; de wisselwerking tussen rechter en samenleving*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2004, 22.

4. Straftoemingsonderzoek

4.1 Methode

Na in een literatuurstudie allerlei wettelijke en buitenwettelijke factoren die de straftoemeting trachten te beïnvloeden in theorie te beschrijven en daarbij gevoerd onderzoek te betrekken, volgt de verwerking van de resultaten van dit straftoemingsonderzoek. Meer specifiek een kwalitatief onderzoek aan de hand van diepte-interviews met als doelgroep de strafrechter. Dit met als doel de beoefenaar van de straftoemeting te laten uitspreken over de invloed van diverse factoren die het straftoemingsproces doorkruisen. Aan de hand van dergelijke interviews kan grondig worden ingegaan op de specifiek bepaalde thema's en kan het straftoemingsproces diepgaand worden doorgrond. De interviews brachten dan ook breedvoerige betogen met zich mee over diverse aspecten van de straftoemeting. De vrije en open aanpak van de diepte-interviews bracht niettemin met zich mee dat geen enkel interview op exact dezelfde wijze verliep en dat niet elke rechter elk thema even uitgebreid belichtte. Er is geen intentie om aan rechtsvergelijking te doen, noch een concrete oplossing te vinden door het probleem van de dispariteit en evenmin om het strafrechtssysteem te bekritisieren. De focus ligt op het in kaart brengen van de verschillende visies van de strafrechter met betrekking tot mogelijk beïnvloedende factoren. Wie daarbij beter aan het woord laten dan de individuen die de straftoemingspraktijk dagelijks beoefenen. Als er iemand inzicht zou hebben op de impact van allerlei factoren dan zal hij of zij het wel zijn. Met de strafrechter wordt hier zowel de vonnisrechter en als de feitenrechter bedoeld. Dit betekent dat de onderzoeksrechter, die een speciale plaats inneemt in de strafrechtsketen, evenals de cassatierechter niet zullen worden besproken. Meer specifiek zullen rechters van zowel de politierechtbank als de correctionele kamer van de rechtbank van eerste aanleg het woord worden gegeven. De beperking van het onderzoek tot deze twee rechters steunt op de intentie om enkel rechters te bereiken die in eerste aanleg vonnissen. Deze keuze brengt met zich mee dat de strafoplegging in hoger beroep niet geanalyseerd wordt en dat dit onderzoek slechts een deel van sluiert licht met betrekking tot de straftoemeting door de rechter in de ruime zin. Verder houden we rekening met het feit dat sommige elementen ook eerder onbewust meespelen. Niettemin werd in de interviews getracht dergelijke rechterlijke instinctmatigheid bloot te leggen en werd getracht de antwoorden van de straftoemeter in die zin kritisch te interpreteren. De keuze voor een kwalitatief onderzoek lag voor hand aangezien de straftoemingsvrijheid en haar beïnvloedende factoren zich moeilijk door cijfers laten bevatten.³⁹³ Het bereiken van een grote onderzoekspopulatie bleek daarnaast ook bijzonder moeilijk.

³⁹³ W. DE PAUW, *Justitie onder invloed: Belgen en vreemdelingen voor de correctionele rechtbank in Brussel: 28 jaar straftoemeting in drugszaken*, Brussel, VUBPress, 2009, 340-341.

Het onderzoek ving in december aan met het versturen van in totaal 28 mails naar algemene e-mailadressen van de rechtbank of de griffie. Indien de mailadressen onvindbaar bleken werd telefonisch contact opgenomen. Het merendeel van de mails bleef onbeantwoord en enkelen antwoorden afwijzend. Uiteindelijk waren acht rechters, verspreid over Vlaanderen en Brussel, bereid om een interview af te leggen. Drie rechters daarvan zijn vrouw, vijf rechters zijn man, deze allemaal van diverse leeftijden en met diverse jaren ervaring, lopend van één tot dertig jaar. Drie rechters zetelen in de politierechtbank, de andere vijf in de correctionele kamer van de rechtbank van eerste aanleg. Deze vijf rechters vonnissen in zaken van diverse materies zoals onder meer financiële misdrijven, sociale misdrijven, milieumisdrijven, economische misdrijven, faillissementszaken, zedenzaken, gewelddelicten... Het vastleggen van een afspraak met de rechter verliep bijzonder vlot. Het eerste interview vond plaats op 19 februari en het laatste op 21 maart. Het interview nam telkens aanvang met de vraag of het interview mocht worden opgenomen met een spraakrecorder. Deze vraag werd telkens bevestigend beantwoord. De privacy van de rechter werd telkens gegarandeerd en de interviews werden geanonimiseerd verwerkt. Deze garanties werden ingebouwd met als doel de rechter zo vrij en ongeremd mogelijk te laten spreken. Het interview werd voorbereid aan de hand van tal van open vragen. Naargelang het gesprek een bepaalde richting uitging kwamen de subonderzoeksvragen telkens in een andere volgorde aan bod.³⁹⁴ Een open en vrij gesprek voeren met de rechter zonder zijn antwoord te willen sturen of afremmen sloot mijns inziens niet aan bij een vast keurslijf qua volgorde van de vragen. De interviews duurden tussen de vijfentwintig tot negentig minuten. In totaal werden zeven interviews afgenomen, waarvan één plaatsvond met twee rechters tegelijk. Drie rechters vroegen expliciet om het onderzoek nadien door te sturen wegens hun interesse voor de mening van de andere straftoemeters, en dit verzoek werd dan ook ingewilligd.

Het merendeel van de interviews werden onmiddellijk na het gesprek getranscribeerd, een minderheid op een later tijdstip. De interviews werden stuk voor stuk opnieuw gelezen en geïnterpreteerd. Per thema werden alle corresponderende visies van de rechters verzameld, geselecteerd en vergeleken. Elke reeks van meningen werd beschrijvend en aan de hand van aanhalingen in een samenhangende tekst gegoten waarbij telkens verwezen wordt naar de bijhorende rechter. De referenties naar het aansluitende interview gebeuren aan de hand van codes, met name PR voor de politierechters en CR voor de correctionele rechters, dit genummerd in volgorde waarin het interview plaatsvond.³⁹⁵ De verschillende visies van de straftoemeter vinden zo uiteenzetting op thematische wijze. Ter weergave

³⁹⁴ Bijlage 1: vragenlijst

³⁹⁵ Bijlage 2: legende

van de antwoorden van de straftoemeters wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van citaten. Dergelijke quotatie legt de nuances in het taalgebruik van de rechter bloot.

4.2 Onderzoek

De thematische beschrijving van de resultaten van het onderzoek vangt aan met de impact van het dossier, welke ook het startpunt en de grondslag is van elke straftoemetingsbeslissing. Daarna volgt een uiteenzetting van de impact van diverse wettelijke factoren zoals het strafdoel, het straffenarsenaal en de minimum- en de maximumstraf. Verder komt de wettelijke strafdeterminant van het gerechtelijk verleden aan bod. De ernst van het misdrijf als wettelijk element in de straftoemeting komt doorheen het hele onderzoek naar boven. Vervolgens treden de bevindingen omtrent de impact van de buitenwettelijke factoren naar voor. De draagwijdte van de persoon van zowel de dader, als de rechter worden omschreven. Ook de invloed van de andere strafrechtsactoren zoals de burgerlijke partij, het openbaar ministerie en de advocaat worden besproken. Daarnaast vindt ook de mogelijke impact van de media en de publieke opinie een plaats in dit onderzoek. Ten slotte worden enige woorden gewijd aan de invloed van de strafuitvoering.

4.2.1 Impact van het dossier

De straftoemeting start volgens alle rechters met de feiten en de achtergrond van de persoon. Deze achtergrond bevat in eerste instantie het strafverleden en in tweede instantie andere aspecten van de persoon. Elke rechter wil weten welk vlees hij in de kuip heeft en gaat na of er elementen zijn die onder meer iets bijleren over de sociale situatie van de persoon. De feiten en voorgaande strafrechtelijke veroordelingen blijken duidelijk uit de dossiers maar over de persoon van de dader zijn volgens alle rechters vaak problematisch weinig gegevens te vinden. En dit wordt er volgens een van de politierechters niet beter op.³⁹⁶ Deze magistraat verwijst daarbij naar het inlichtingenbulletin dat om redenen van besparingen niet langer in het strafdossier wordt gevoegd. In belangrijke zaken vraagt het parket aan de justitieassistenten om al op voorhand een verslag te maken of neemt de wijkagent deze taak op zich. Uit dergelijke maatschappelijke enquêtes of een beknopte voorlichtingsrapporten kan als rechter informatie geput worden.³⁹⁷ Zo is de rechter niet enkel aangewezen op hetgeen er in het dossier zit. Soms bevat het politioneel verhoor gegevens over de sociale situatie en het inkomen van de beklaagde. Maar vaak beschikken de rechters over zeer weinig informatie. Een andere politierechter treedt deze stelling bij door te onderstrepen dat er quasi niets aan informatie in het strafdossier te

³⁹⁶ PR1

³⁹⁷ CR1

vinden is over de beklaagde.³⁹⁸ Ook de correctionele rechters in zedenzaken erkennen dit en verwijzen verder naar de geringe omvang van de psychologische testreeksen die worden afgenomen door de psychiater ingeval van een mogelijke problematiek.³⁹⁹ Dat ene gesprek met de psychiater staat in schril contrast met het gedurende meerdere weken in een psychisch centrum opnemen van de beklaagde ter observatie, zoals in Nederland.

De hoeveelheid persoonlijke informatie neemt steeds meer af en privacy wordt daarbij vaak als middel in de strijd geworpen, iets absurd volgens een van de politierechters.⁴⁰⁰ Wegens dit gebrek aan gegevens gaan enkele rechters bij de voorbereiding van de dossiers uit van een standaardsituatie.⁴⁰¹ Naargelang de omstandigheden die niet blijken uit het dossier en de elementen die op zitting naar voren worden gebracht kan dat niettemin nog wijzigen. Het zich vastklampen aan die voorbereiding die geen rekening houdt met deze gegevens zou de straftoemeting niet ten goede komen. Dit duidt op het belang van de zitting en de interacties tussen alle strafprocesactoren.

“Daarbij komt nog dat mensen niet meer persoonlijk moeten verschijnen, dus ze mogen zich laten vertegenwoordigen. Wat weet je dan nog?”⁴⁰²

Door de verplichte verschijning af te schaffen werkt de wetgever volgens deze politierechter een steeds meer gestandaardiseerd beleid in de hand. Individualiseren wordt zonder al deze informatie bijzonder moeilijk. Wegens het gebrek aan gegevens in de dossiers profileert de zitting zich als een belangrijke bijkomende bron van informatie. Daarbij zijn de rechters grotendeels afhankelijk van de beklaagde en zijn advocaat, die uit eerste hand informatie kunnen geven. Een van de correctionele rechters onderstreept dat bijkomende informatie kan worden gevoegd. Maar dat is helaas niet mogelijk in alle zaken omdat daar gewoon te weinig capaciteit voor is.

“Het justitiehuis heeft ook maar een aantal, een beperkt aantal mensen. Dus je moet er ergens rekening mee houden dat we niet in elk dossier een rapport gaan kunnen laten opstellen, wat jammer is.”⁴⁰³

³⁹⁸ PR2

³⁹⁹ CR3, CR4

⁴⁰⁰ PR1

⁴⁰¹ PR1, PR2, CR2, CR5

⁴⁰² PR1

⁴⁰³ CR1

Zo'n rapport zou er op een bepaalde manier voor zorgen dat de rechter over objectieve informatie beschikt. De justitieassistent heeft tijd om de dingen al eens te bekijken. Deze rechter van de rechtbank van eerste aanleg beklemtoont daarbij dat de advocaat, alsook de beklaagde, kan zeggen wat hij wil. Dat is geen garantie op eerlijkheid. Deze magistraat acht zichzelf echter wel bekwaam genoeg om daar kritisch mee om te gaan. Ongeacht het belang van de zitting, zowel voor de beklaagde als voor de rechter, zijn er veel verstekken. Een fenomeen dat door alle rechters wordt onderstreept. Op zo'n moment heeft de rechter quasi nul informatie. Met een naam in een dossier en een strafregister kan de rechter niet echt individualiseren. Veel maatregelen vragen immers de toestemming van de beklaagde en uitstel verlenen is bijzonder moeilijk als mensen er niet zijn om hun situatie wat toe te lichten.

*"Een alternatief zou ik niet snel opleggen als ik de persoon zelf niet gezien heb, want die werkstraffen kunnen oplopen in uren en als die daar niet voor gemotiveerd is dan... is dat een beetje nutteloos werk."*⁴⁰⁴

Een van de rechters in economische en financiële zaken beklemtoont het feit dat er veel extramenselijke factoren zijn die niet aan het dossier kleven.⁴⁰⁵ Dergelijke elementen komen op zitting naar boven en spelen uiteraard mee bij de straftoemetingbeslissing. Ongeacht het feit dat het gebrek aan informatie de straftoemeting soms geen evidentie maakt, hamert deze magistraat op het essentiële aspect van het strafdossier.

*"Dat zijn factoren die uiteraard meespelen. Maar het belangrijkste is in eerste instantie natuurlijk het dossier. Op basis van het dossier ga je beslissen."*⁴⁰⁶

4.2.2 Impact van de strafdoelen

Elke rechter lijkt een bepaalde visie te hebben over de verhouding tussen bepaalde strafdoelen zoals repressie en rehabilitatie. Niettemin bepalen diverse factoren eigen aan de persoon van de beklaagde deels het strafdoel dat de rechter nastreeft.

"Als iemand voor de eerste keer bij jou komt, met een blanco strafregister, dan komt bijvoorbeeld de resocialisatie uiteraard meer op de voorgrond dan bij iemand die daar voor de tiende keer

⁴⁰⁴ PR2

⁴⁰⁵ CR2

⁴⁰⁶ CR2

staat en bij wie dat maatregelen nooit gewerkt hebben. Op dat vlak, op dat moment speelt ook het repressieve. Het maatschappelijk signaal speelt dan wel een stuk."⁴⁰⁷

Het is de bedoeling dat de personen die de feiten gepleegd hebben in de toekomst niet meer gaan hervallen in dezelfde of andere misdrijven. Een van de politierechters stelt vaak dezelfde mensen te zien terugkeren en geeft aan het vaak te kunnen voorspellen.⁴⁰⁸ Het zou natuurlijk een gemakkelijksoplossing zijn om dan een zware straf op te leggen, een zware geldboete en een zwaar rijverbod, maar de vraag stelt zich of dat wel effectief is. Hoewel leedtoevoeging altijd een deel van het strafdoel uitmaakt, betreft de verkeersveiligheid en bewustmaking meer specifiek in verkeerszaken ook een belangrijk na te streven doel. Bij de toemeting van de straf is het van belang dat de eigenlijke dader gestraft wordt, en niet zijn direct omgeving.

*"Rijverbod of boete? Wie straf je ermee? Het gezin. In plaats van een rijverbod en een geldboete te gaan opleggen, we gaan die man verplichten om op cursus te gaan. In plaats van naar de voetbal te gaan, dat hij dan een keer zijn zaterdag gaan spenderen en een keer een dag verlof nemen en nog een keer, twee keer drie uur 's avonds, een twintigtal uur gaan spenderen. Of een werkstraf laten uitvoeren, of gecombineerd."*⁴⁰⁹

Ook bij de rechters in economisch en financiële zaken treedt het beschermen van de maatschappij naar voren.⁴¹⁰ De samenleving moet beschermd worden tegen de aanwezigheid in de economie van mensen die valse facturen opmaken, die er niet voor terugdeinzen om als ze failliet dreigen te gaan om nog wat geld in eigen zakken te steken ten nadele van de schuldeisers, die manifest oneerlijk zijn in hun gedrag naar hun handelspartners... Aan de hand van beroepsverboden trachten de rechters te voorkomen dat dergelijke mensen nog als bedrijfsleider deelnemen aan het economisch verkeer. Bescherming van de maatschappij gaat hand in hand met voorkomen van recidive. In het kader van douanezaken geeft een van de rechters aan de hoge boetes bij voorkeur met uitstel uit te spreken in plaats van via verzachtende omstandigheden de minimumstaf te ondergraven.⁴¹¹ Uitstel gaat immers gepaard met een waarschuwing en is volgens deze magistraat in die zin sterk herhalingsvermijndend.

⁴⁰⁷ PR1

⁴⁰⁸ PR2

⁴⁰⁹ PR1

⁴¹⁰ CR2, CR5

⁴¹¹ CR5

Daarnaast is het toemeten van een zware geldboete aan iemand die geen inkomen heeft weinig effectief. Het heeft evenmin zin om een geldboete van 1600 euro te gaan opleggen aan een persoon van 17 jaar die met een opgefokte bromfiets heeft gereden. Uiteindelijk zijn het de ouders die daarvoor moeten opdraaien. Verder merkt een van politierechters op dat de opgelegde rijverboden quasi niet worden nageleefd.

“Op een zitting van zestig zaken staan er toch altijd een tiental van mensen die gewoon een rijbewijs zelfs niet kunnen inleveren. En dan heb je nog degene die wel inleveren maar die gewoon toch nog altijd verder rijden. Wij zien dat hier ook met de rijverboden dat dat zo weinig gecontroleerd wordt door de politie. Dat dat nog altijd niet gestroomlijnd kan verlopen en dat dan veel mensen daarvan tussen geraken, dat is zeer frustrerend dan wel.”⁴¹²

Een andere politierechter erkent evenzeer dit probleem en wil de efficiëntie van opgelegde maatregelen opdrijven door effectieve verhoging van de pakkans van middelgebruik achter het stuur, snellere opvolging en gecontroleerd nazicht.⁴¹³ Het immobiliseren van voertuigen treedt, specifiek voor de verkeersveiligheid, volgens deze magistraat als meest passende straf naar voren. Verder zet deze rechter, naast een van de rechters in economische zaken, de rol van de korte gevangenisstraf in de verf.⁴¹⁴ Een dergelijke straf, dit louter voor punitieve doeleinden, fungeert als een wake-up call maar is de rechter zo goed als ontnomen.

4.2.3 Impact van het straffenarsenaal

Een van de politierechters belicht het belang van de alternatieve straffen in het kader van het gehele straffenarsenaal.⁴¹⁵ Waar de klassieke straffen voornamelijk deels leedtoevoeging beogen kan volgens deze magistraat met de gemeenschapsgerichte straffen beter gestreefd worden naar passende en effectieve straffen die voorkomen en bewustmaken. Dit koppelt de keuze voor een bepaald wapen uit het straffenarsenaal aan het beoogde strafdoel en de opvattingen van de rechter over effectieve sancties.

“Ik geef een werkstraf in functie van het misdrijf. Als iemand sluikestort, wel laat het maar een keer honderd uur de weg gaan opruimen. Daar gaat het hem een beetje over.”⁴¹⁶

⁴¹² PR2

⁴¹³ PR3

⁴¹⁴ CR5

⁴¹⁵ PR1

⁴¹⁶ PR1

Deze rechter onderstreept niettemin dat dergelijke misdrijfgerelateerde straffen niet altijd haalbaar zijn en wordt daarin bijgetreden door een andere politierechter. Deze magistraat beklemtoont het belang van de realistische invulling van een sanctie zoals de werkstraf. De theorie lijkt deze straf al te graag te willen verbinden aan het misdrijf maar dergelijke intenties zijn in de praktijk vaak niet werkbaar.

“Dat klinkt wat mij betreft mooi maar dat is niet realistisch eigenlijk. Ik heb bijvoorbeeld contact gehad met het revalidatiecentrum... En die mensen willen dat niet, en ik vind dat bijzonder realistisch. Als ik door een dronkaard omver zou gereden zijn, moet die mij geen drie toertjes rond de vijver rijden.”⁴¹⁷

Een rechter van de rechtbank van eerste aanleg in West-Vlaanderen stelt dat er rechters zijn die echt overtuigd zijn van het belang van de gevangenisstraf als resocialiserende maatregelen als deze straf nuttige invulling zou vinden. Dergelijke rechters vinden dat alternatieve straffen te veel afleiden van de essentie, namelijk dat op een misdrijf een sanctie en maatschappelijk afkeuring moet volgen.

“Nu goed, dat gezegd zijnde, in een ideale wereld waar die gevangenisstraf wel anders wordt ingevuld zou dat zo zijn, en dan nog... Maar zoals het nu is, is het eigenlijk geen zinvolle, zeker geen zinvolle maatregel.”⁴¹⁸

Dezelfde rechter stelt dat de meerderheid van de magistraten de gevangenisstraf ziet als een allerlaatste middel om in de strijd te gooien. In die zin zal getracht worden eerst alternatieve straffen te benutten. De meerwaarde van een alternatieve straf hangt volgens een andere politierechter af van dossier tot dossier. Als rechter dien je uiteindelijk een passende straf te geven waardoor individualisering naar voren treedt. Aan de hand van de factoren verbonden aan de persoon van de beklaagde en zijn sociale situatie tracht de magistraat een toekomstgerichte straf op te leggen. Het heeft ook ten aanzien van de maatschappij geen zin dat de dader geen enkel toekomstperspectief meer geboden wordt, ongeacht het feit dat zwaardere bestraffing de tendens lijkt. Door iemand zonder enige nuttige tijdsinvulling even uit de maatschappij te nemen wordt enkel de realiteit gecreëerd dat die beklaagde nog weinig aan de bak zal kunnen. Om een doelmatige straf te bekomen geven sommige rechters aan voldoende te kunnen putten uit het straffenarsenaal en creatief te kunnen zijn met allerlei modaliteiten.⁴¹⁹

⁴¹⁷ PR3

⁴¹⁸ CR1

⁴¹⁹ CR1, PR2

Verder houdt de keuze voor een bepaalde strafsoort ook verband met de materie waarin het misdrijf kadert. De rechter die zetelt in zaken van het bijzonder strafrecht beschikt over een bijkomend arsenaal aan straffen met onder meer het beroepsverbod, de verbeurdverklaring, een cursus bedrijfsbeheer...⁴²⁰ Ongeacht het feit dat vrijheidsbeneming voor financiële misdrijven minder snel wordt uitgevoerd, stellen beide rechters in economische en financiële zaken dat het straffenarsenaal voldoende mogelijkheden biedt. Een van deze rechters geeft aan zich zelden gelimiteerd te voelen door het wettelijk kader waarbinnen gewerkt dient te worden.

“Langs de andere kant kun je dat wel geven als signaal. Dus als je bijvoorbeeld een gevangenisstraf geeft, of met een deel met uitstel, gekoppeld aan een geldboete, gekoppeld aan een beroepsverbod. En dan nog eens een publicatie. Zeker in faillissementsmisdrijven, dat weegt wel. Ook al moeten ze niet effectief naar de gevangenis, dat zal wel in de toekomst hen verhinderen om nog, zeker om nog deel te nemen aan het economisch verkeer, dus dat is een zware sanctie natuurlijk.”⁴²¹

Niettemin vindt de vrijheidsbeneming wel uitvoering in zware fraudezaken of corruptie. Deze rechter duidt verder aan dat het elektronisch toezicht nauwelijks wordt gevraagd in de kamer waarin hij zetelt, en zo ook weinig toemeting vindt. De werkstraf kan echter wel relevant zijn maar wordt evenmin vaak verzocht. Een van de rechters in financiële zaken geeft daarbij aan dat wanneer een werkstraf wordt gevraagd als geen uitstel meer genoten kan worden en louter gepoogd wordt om straffeloosheid te bekomen ze niet gewillig is om deze alternatieve straf toe te meten.⁴²²

Een van de politierechters onderstreept ook de politieke aansturing om de gevangenisstraf als een ultimum remedium aan te wenden.⁴²³ Deze magistraat stelt het op een zekere wijze niet akkoord te zijn met deze tendens. Een heel kortstondige vrijheidsberoving fungeert bij een aantal inbreuken door werkelijk hardleerse verkeersovertreders als de enige mogelijkheid voor een wake-up call. Een dergelijke straf lijkt deze rechter passend louter om haar punitieve aspect. Maar deze mogelijkheid wordt afgeblokt op het vlak van de strafuitvoering. Een andere politierechter onderstreept het te weinig uitvoeren van de vrijheidsbeneming, een straf dat volgens deze magistraat het ultieme middel is uit het straffenarsenaal.⁴²⁴ Niettemin tracht deze rechter via andere sancties de vrijheid van de beklaagde te raken.

⁴²⁰ CR2

⁴²¹ CR2

⁴²² CR5

⁴²³ PR3

⁴²⁴ PR1

“Uiteindelijk heb je ook andere vormen van vrijheidsbeneming, als ik iemand verplicht van twintig uur op cursus te gaan dan moet hij, is hij in die twintig uur niet vrij, hij moet zich nog verplaatsen, hij moet naar een begeleider, vooraf een intakegesprek... Dan is die, laat ons zeggen, gemiddeld zijn ze dertig uur kwijt in acht dagen.”⁴²⁵

Ongeacht dat het wettelijk sanctiearsenaal naast de vrijheidsbeneming, de geldboete en de werkstraf verder uitgedijd is, worden in verkeerszaken de autonome probatie en het elektronisch toezicht zo goed als niet toegemeten.⁴²⁶ Een van de politierechters schrijft de oorzaak van weinige toemeten van het elektronisch toezicht toe aan het ontbreken van adequate vervangende straf bij niet-uitvoering.

“Maar stel dat het zes maand elektronisch toezicht, je doet het niet, je krijgt zes maand gevangenisstraf, wat krijgt u dan nog... Dat wordt niet uitgevoerd. De stok achter de deur ontbreekt daar.”⁴²⁷

Verder vormen het rijverbod en daaraan eventueel verbonden veiligheidsmaatregelen, namelijk theoretische, praktische, medische en psychologische proeven, belangrijke sancties inzake het verkeersstrafrecht. De ontzetting uit het recht tot sturen is volgens een van de politierechters het meest essentiële en efficiënte straftoemetinginstrument in verkeerszaken, dit zowel naar gedragsvoeding, als naar voelbaarheid.⁴²⁸ Deze sanctie is bovendien inkomensonafhankelijk, in tegenstelling tot de geldboete waarbij de minimumstraf soms aan de hand van uitstel getemperd dient te worden in functie van de draagkracht van de beklaagde.⁴²⁹

De twee correctionele rechters in zedenzaken geven aan dat het elektronisch toezicht in het algemeen zo goed als zelden wordt uitgesproken. De magistraten onderstrepen de beperkte periode van één jaar voor de sanctie van het elektronisch toezicht. Daarenboven kan al vrij vlug, na een derde van de opgelegde straf, een verzoekschrift worden neergelegd om daar dan nog eens van af te wijken. Een dergelijke sanctie brengt ook praktische problemen met zich mee in de zin van waar deze straf kan worden uitgevoerd als het gaat om misbruik in de familiale kring. Ook de werkstraf vindt weinig toepassing in zedenzaken.

⁴²⁵ PR1

⁴²⁶ PR3

⁴²⁷ PR5

⁴²⁸ PR3

⁴²⁹ PR2, PR3

Voor verkrachting zijn de alternatieve hoofdstraffen uitgesloten door de wetgever. In die zin is het straffenarsenaal waarover de rechter beschikt beperkter. De rechters geven evenwel aan alternatieve straffen in dergelijke zaken nauwelijks toe te passen en nog niet op de situatie zijn gebotst waar ze het hadden willen toemeten. De modaliteit van het uitstel wordt door de ene rechter naar voor geschoven als een voldoende marge. Van uitstel onder probatievoorwaarden zoals begeleiding voor seksuele problematieken wordt dan ook vaak toepassing gemaakt, dit in tegenstelling tot autonome probatie wegens de korte maximale uitvoeringstermijn die deze sanctie vereist. Een dergelijke termijn is in vele gevallen niet haalbaar wegens praktische omstandigheden zoals een lange opstart, weinig entourage en de langdurige begeleiding die de problematiek van zedenfeiten vereist. Autonome probatie past volgens een van de rechters beter bij feiten van exhibitionisme. Opschorting werd verder ook niet vaak toegemeten.

“En het komt raar over bij de rechtbank als je voor zo’n zware feiten een opschorting gaat vragen. Dat iedereen voelt van dat is niet op zijn plaats hier. Voor zedenfeiten geven we ofwel effectieve straffen, ofwel straffen met uitstel en ...voor lichtere aanranding kan dat wel eens opschorting zijn, als er omstandigheden zijn.”⁴³⁰

4.2.4 Impact van de minimum- en maximumstraf

De minimum- en maximumstraffen zijn wettelijke beperkingen waarbinnen de rechter kan handelen. Er zijn met andere woorden een aantal vereisten waaraan moet worden voldaan om een bepaalde straf te kunnen toemeten. Een van de politierechters geeft aan dit als een belemmering te ervaren.

“Gisteren vroeg er iemand een elektronisch toezicht, ik kon het niet geven want de maximumstraf, maximumgevangenisstraf was meer dan één jaar, dus dat is een beperking. De wet beperkt ons om echt op maat te gaan werken.”⁴³¹

Een andere politierechter ervaart niet zozeer de maximumstraf als een belemmering maar wel de minimumstraf, omdat deze zo zwaar is geworden.

“De wetgever is zo streng geworden dat je al een keer moet gaan zoeken om niet nog strenger te zijn, om milder te zijn.”⁴³²

⁴³⁰ CR3

⁴³¹ PR1

⁴³² PR2

Aan de hand van uitstel trachten de politierechters, als het mogelijk is, de effectieve minimumgeldboete te matigen. In vele gevallen bedraagt die geldboete al snel een maandwedge van een doorsnee burger. Een van de politierechters kan zich niet van de indruk ontdoen dat de wetgeving merkelijk aanstuurt op verhoging van de geldboetes, iets wat geen alleenzalgmakend middel is.⁴³³

“De impact van dergelijke boetes op mensen hun leven is dan eigenlijk vaak veel te hoog naar verhouding van wat er eigenlijk maar gebeurd is.”⁴³⁴

“Ze zijn bijzonder hoog, die boetes zijn soms een beetje uitgedokterd door mensen die misschien allemaal rechterlijke of parlementaire wedde hebben.”⁴³⁵

Niettemin bestaan er dossiers waarin het de logica zelve is dat de rechter zeer zwaar doorspreekt. De nieuwe verzwaringsgronden, meer specifiek in verkeer, resulteren echter bij een snelheidsovertreding gevolgd door nog een zware overtreding minimaal in drie maanden rijverbod, in een medisch, psychologisch, theoretisch en praktisch examen, en in een geldboete van minimum vierduizend euro. Deze gekruiste herhalingsregeling geldt voor zware verkeersdelicten zoals overdreven snelheid, alcoholintoxicatie, rijden onder invloed van drugs, vluchtmisdrijf en niet-verzekering maar ook voor het rijden zonder L inzake de regels van het voorlopig rijbewijs. Ingeval van herhaling dient de rechter de veiligheidsmaatregelen op te leggen. Deze verplichting creëert volgens een van de politierechters misbruik van schaarse middelen, in de zin dat het afleggen van het theoretisch en praktisch rijexamen en het ondergaan van een medisch en psychologisch onderzoek in vele gevallen niet nodig is.⁴³⁶ Door de rechter zijn autonomie op dat vlak te ontnemen wordt volgens deze politierechter meer uitstel verleend. Zo wordt natuurlijk niet tegemoetgekomen aan wat de wetgever voor ogen had en wordt een spanningsveld gecreëerd tussen de wetgevende en de rechterlijke macht.

Op 1 juli 2018 trad ook de regeling van het verplicht alcoholslot in werking. In bepaalde gevallen kan de rechter daar nog van afwijken maar dat dient concreet gemotiveerd te worden. Iets wat niets steeds evident is wegens de vaak beperkte informatie over de individuele beklaagde. Deze regeling is niettemin bijzonder zwaar. Er hangt ook een zeer hoge kostprijs vast aan een dergelijk slot. Een van de politierechters geeft aan sedert de invoering van de verplichting altijd de niet-oplegging van het

⁴³³ PR3

⁴³⁴ PR2

⁴³⁵ PR3

⁴³⁶ PR3

alcoholslot te hebben gemotiveerd.⁴³⁷ Het verplichte alcoholslot en strafverzwaringen waardoor de minimumstraf de hoogte in gaat, lijkt zo de rechter als het ware te belemmeren om zijn taak te volbrengen binnen de grenzen van de proportionaliteit.

“Er gaat geen week voorbij dat er, en die straffen moeten verzwaaard worden en die straffen moeten verzwaaard worden, maar er wordt eigenlijk niet gekeken naar de praktijk van de straftoemeting, welke mogelijkheden zijn er nu al, en de verzwaring...”⁴³⁸

Deze politierechter koppelt dit optrekken van de minimumstraf aan de intentie van de politiek om een boodschap te geven aan de publieke opinie. Dat ene zwaar ongeluk met vluchtmisdrijf dat veel aandacht krijgt in de media leidt blijkbaar tot de reflex om de straffen voor vluchtmisdrijf op te trekken. Uiteindelijk is er volgens deze magistraat naar maximumbestrafing al zoveel mogelijk dat ze het nut er niet van inziet.

De twee correctionele rechters die voornamelijk zetelen in zedenzaken erkennen dat voor sommige misdrijven de minimumstraf zeer hoog is, dit vaak door het systeem van correctionalisering.

“Maar je moet maar eens kijken, slagen met een blijvende ongeschiktheid of een ongeschiktheid van meer dan vier maand, is minimum twee jaar als het niet met voorbedachten rade is. Terwijl bij verkrachting is uw minimumstraf veel lager als gevolg van uw correctionalisering.”⁴³⁹

Dit voorbeeld legt de onlogica bloot van het correctionaliseren van bepaalde misdrijven. Een van deze rechters drukt de hoop uit dat deze inconsistenties zullen verdwijnen met het nieuw strafwetboek. Deze magistraten stellen weinig te ervaren dat de maximumstraf te laag is, maar kunnen zich evenwel voorstellen dat specifiek voor verkrachting, wanneer er meerdere feiten gepleegd zijn maar er geen herhaling is en geen verzwarende omstandigheden naar voren treden, dat een straf van vijf jaar wel eens te weinig zou kunnen zijn. Niettemin zou de terbeschikkingstelling dit deels kunnen opvangen.

“Omdat er ook iets gestolen was, men heeft gezegd diefstal met geweld, dat men gebruik heeft moeten maken van diefstal met geweld om tot de hoogte van de strafmaat te komen die men

⁴³⁷ PR2

⁴³⁸ PR2

⁴³⁹ CR3

*wilde geven. Terwijl het eigenlijk vooral over de verkrachting ging. Dus ik kan me dat wel voorstellen dat...*⁴⁴⁰

Daarnaast vestigt een van de rechters in zedenzaken de aandacht op een, volgens zijn woorden, bijzonder gekke wet. Deze wet verbiedt het selecteren van zaad- of eicellen om de kans op een jongen of een meisje te verhogen en koppelt aan dergelijke geslachtsselectie een sanctie van minimaal één jaar en maximaal vijf jaar.

*“Ik zeg niet dat dat niet maatschappelijk storend is maar dat is een heel hoge minimumstraf ten aanzien van een hele hoop gecorrectionaliseerde misdaden. Je moet al serieuze misdrijven hebben voor dat je één jaar als minimumstraf hebt.”*⁴⁴¹

*“Ja, want de verkrachting is denk ik maar één maand tot vijf jaar. Dat is heel laag.”*⁴⁴²

*“En dat is natuurlijk raar. En daar is de logica soms helemaal zoek. Maar dat is het gevolg van die correctionalisering...”*⁴⁴³

Twee magistraten van de rechtbank van eerste aanleg die voornamelijk werkzaam zijn in het bijzonder strafrecht, meer specifiek economische en financiële zaken, verwijzen naar hoge minimumstraffen voor bepaalde vormen van fiscale fraude.

*“Bijvoorbeeld douanezaken is dikwijls maal vier of maal vijf tot de ontdoken rechten. Tabak bijvoorbeeld, die boetes lopen heel snel op. Het is soms met miljoenenboetes. Maar dat uitspreken is gewoon niet realistisch is sommige gevallen, dat is absurd. Ook in het sociaal strafrecht zijn de straffen bijzonder hoog.”*⁴⁴⁴

In dergelijke situaties stelt zich de vraag of dergelijke boetes wel uitvoerbaar zijn en hoe de rechter dit kan temperen. Men moet realistisch bezig blijven met bepaalde straffen. Iemand een dergelijk hoge boete opleggen betekent zoveel als overgaan tot een algemene verbeurdverklaring op al zijn goederen. Een van de rechters voelt zich enigszins gehinderd door dergelijke exponentiële en disproportionele boetes maar tracht te roeien met de riemen die ze heeft.⁴⁴⁵ Aan de hand van uitstel en verzachtende

⁴⁴⁰ CR3

⁴⁴¹ CR3

⁴⁴² CR4

⁴⁴³ CR3

⁴⁴⁴ CR2

⁴⁴⁵ CR5

omstandigheden zoals een blanco strafregister, spijt of voldoende schuldinzicht kan de straf verlicht worden. De geboden variatie is anderzijds natuurlijk nodig omdat iedere situatie verschillend is. Bij bedrijven kan je rekening gaan houden met de omzet en de winst van het bedrijf. Maar een individu kan met dergelijke boetes burgerlijk dood gemaakt worden. Er is daarbij geen leidraad die de rechter wat richting geeft.

“Ja, er is zo niets van, zó moet het, dit zijn de straffen voor die misdrijven.”⁴⁴⁶

Daarnaast voorziet de wetgever in witwaszaken een verplichte verbeurdverklaring. De rechter dient in het achterhoofd te houden dat naast de gewone straftoemeting deze verbeurdverklaring moet worden toegemeten. De wetgever tracht zo de beoordelingsvrijheid van de rechter enigszins in te perken.

“Je hebt wel veel aspecten waarvan de wetgever zegt, je moet dat dan doen, of bijvoorbeeld een beroepsverbod in die en die gevallen. En dit, in die gevallen.”⁴⁴⁷

De wetgever legt op die manier verschillende eerder strikte verplichtingen op aan de magistraat waardoor het strafrecht zijn coherentie verliest. Deze magistraat stipt de neiging aan van de wetgever om de rechter te willen zeggen welke straffen moeten worden uitgesproken. Hij beschouwt dit als iets gevaarlijk wanneer een soort van debat wordt gevoerd in een maatschappelijke context over een bepaalde straf maar niet in sfeer van de concrete zaken zelf en niet met de mensen die de dossiers effectief behandelen.

Ook in verkrachtingszaken heeft de wetgever de rechter de mogelijkheid ontnomen om een straf met opschorting uit te spreken. Dergelijke zaken zijn echter allesbehalve evident. Als een magistraat in een zedenzaak een straf met opschorting toemat dan zullen daar verdomd goede redenen voor bestaan. Door deze mogelijkheid af te nemen dwing de wetgever de rechter om te kiezen tussen twee uitersten, een effectieve veroordeling of de vrijspraak.

“En nu neem je die mogelijkheid af. Dus ik weet niet in wiens belang dat gaat zijn. Of dat in het belang van het slachtoffer gaat zijn, om te horen van eerste keer een vrijspraak...?”⁴⁴⁸

⁴⁴⁶ CR2

⁴⁴⁷ CR2

⁴⁴⁸ CR2

4.2.5 Impact van het strafrechtelijk verleden

Recidive speelt zeker een niet te onderschatten rol in de straftoemeting. Veel kan afhangen van het traject dat de beklaagde reeds heeft afgelegd. Enerzijds is er de wettelijke herhaling waarmee de wetgever aangeeft dat strengere bestraffing zich in zo'n situatie opdringt.⁴⁴⁹ Anderzijds speelt het strafrechtelijk verleden ook op een andere manier een rol in de straftoemeting. Een hele resem aan verstekveroordelingen getuigt deels van een maatschappelijk asociale ingesteldheid.

“Het zorgt ervoor dat wij toch iets meer gaan twijfelen aan de bereidwilligheid van die persoon om mee te werken aan de voorwaarden en ook aan het schuldinzicht van die persoon al dan niet. Dat speelt uiteraard mee als iemand zegt van: “Het spijt mij enorm en ik ga het nooit meer doen”, en vervolgens gebeurt het toch.”⁴⁵⁰

Straftoemeting draait volgens de rechters altijd om in hoeverre je de mensen nog een tweede kans gaat geven.⁴⁵¹ In hoeverre ga je als rechter niet onmiddellijk de ultieme straf opleggen. De ene politierechter gaat kijken naar wat de rechter van de eerste of voorgaande veroordeling heeft opgelegd en meet op basis daarvan bijna altijd een iets hogere straf toe.⁴⁵² Als de eerste rechter start met een bepaalde geldboete dan stelt deze magistraat, naar eigen mening, daar moeilijk onder te kunnen gaan. Dit om een signaal te geven. Niettemin heeft deze politierechter aan dat andere collega's daar anders mee omgaan. Wat nogmaals de impact van de eigenheid van de rechter onderstreept.

Een andere politierechter onderstreept dat het een kolossale denkfout is om te denken dat iemand die voor het eerst voor de rechtbank verschijnt voor de eerste keer in de fout ging.⁴⁵³ Een recente studie van het veiligheidsinstituut voor verkeer berekende op statische wijze dat men feitelijk vijfvijftig kilometer onder invloed dient te rijden om effectief één keer gepakt te worden. Een dergelijke lage pakkans impliceert volgens deze magistraat dat het waarschijnlijk niet de eerste keer is dat de beklaagde onder invloed achter het stuur kruipt. Deze politierechter is dan ook geen voorstander van het louter opleggen van veiligheidsmaatregelen of in zijn eigen woorden, een *“op de kosten van een door de gemeenschap georganiseerde pussy-maatregel”*.⁴⁵⁴ Deze magistraat stelt dan ook dat men niet moet inkrimpen wat de financiële maatregel betreft voor die zogenaamde eerste normovertreding.

⁴⁴⁹ CR1

⁴⁵⁰ CR1

⁴⁵¹ CR2

⁴⁵² PR1

⁴⁵³ PR3

⁴⁵⁴ PR3

Verkeersveelplegers vereisen het toepassen van een andere sanctiemodus. Niettemin stelt deze magistraat de beklaagde in eerste instantie toch een kans te willen geven via het verlenen van uitstel, als daar redenen toe zijn. Wanneer de beklaagde echter opnieuw op het rechtstoneel verschijnt voor dezelfde verkeersinbreuk dan kent de rechter geen gunsten meer toe en wordt het rijverbod geëffectueerd.

4.2.6 Impact van de persoon van de dader

“Als een beklaagde aanwezig is en de beklaagde geeft een bepaalde indruk, dan kan dat een invloed hebben. Je mag daar niet ongevoelig voor zijn. Ik denk, je moet beslissen in een totaalpakket want anders... Ja, neem een computer en steek er parameters in en het is gedaan hé. Ik vrees dat je dan met heel rare resultaten zult terechtkomen.”⁴⁵⁵

Bij de straftoemeting trachten de rechters het misdrijf te koppelen aan de persoon van de beklaagde. Om een passende en effectieve straf te kunnen toemeten dringt enige individualisering zich op. De rechter probeert informatie te putten uit het dossier en uit de zitting. Meerdere rechters geven aan hun aanvankelijke voorbereiding van het dossier aan te passen naargelang wat op de zitting wordt aangebracht. Op het moment dat de beklaagde voor de rechtbank verschijnt moet de rechter oordelen over een persoon. Ook al vormt het dossier de basis waarop wordt beslist, toch spelen er tal van extramenselijke factoren. Deze elementen komen vaak op zitting naar boven. De rechter tracht de beklaagde in de mate van het mogelijke in te schatten. De houding van de beklaagde kan veel zeggen over zijn schuldinzicht en het risico op recidive. Ongeacht de aan- of afwezigheid van dit besef bij de beklaagde kan de rechter op dat moment enkel straffen voor de feiten die zijn gepleegd.⁴⁵⁶ Een ervaringrijke politierechter stelt wel vaak te kunnen aanvoelen of de beklaagde nog eens op zijn rechtstoneel zal verschijnen.⁴⁵⁷ Niettemin kan de rechter ervoor kiezen om uitstel te koppelen aan de toegemeten straf. De persoonlijkheid van de beklaagde doet er op zo'n moment veel toe. Een houding zoals *“je m'en fou de la code de la route”* resulteert volgens een van de politierechters in het grijpen naar een andere sanctiemodus, en het vaker toemeten van de hoofdgevangenisstraf.⁴⁵⁸ Het feit of de dader een soort van oprechtheid kan betuigen kan relevant zijn. Een van de rechters in het bijzonder strafrecht is er zich echter wel van bewust dat dergelijke spijtbetuigenissen evengoed geacteerd kunnen zijn.⁴⁵⁹ Toch

⁴⁵⁵ CR2

⁴⁵⁶ CR2

⁴⁵⁷ PR1

⁴⁵⁸ PR3

⁴⁵⁹ CR2

betreft het iets dat deels kan meespelen in de straftoemeting. Kan de dader een consistent verhaal brengen dat strookt met de feiten en het dossier?

“Je kunt dikwijls al zien op basis van het dossier hoe dat het in elkaar zit. Je kunt niet in ene keer, iemand die gelinkt is aan een dossier van georganiseerde misdaad, die in ene keer de sukkel komt uithangen in de rechtszaal van... Ja, maar, ja... Ik heb... Ja, hij kan natuurlijk altijd het slachtoffer zijn. Hij kan onder druk worden gezet maar ja... Je hebt een arsenaal. Je moet het kunnen toepassen. Dat is het eigenlijk een beetje.”⁴⁶⁰

Deze rechter onderstreept de bijzonderheid van zijn kamer in de zin dat soms enig begrip kan worden opgebracht voor bepaalde situaties. De beklaagde is niettemin zwaar over de schreef gegaan maar andere factoren spelen eveneens.

“Bijvoorbeeld faillissementszaken, mensen die een zaak opgebouwd hebben de op het einde door allerlei sociaalrechtelijke verplichtingen, fiscaalrechtelijke verplichtingen, de markt gaat een beetje minder... en dan gaat het heel snel dat het water aan de lippen stijgt en dan nemen ze soms de verkeerde beslissingen. Alles stapelt zich op.”⁴⁶¹

Dikwijls leiden dergelijke situaties tot een frauduleus faillissement. Ook een laattijdige aangifte van faillissement betreft een misdrijf maar als de beklaagde zonder kwade inborst louter probeerde zijn bedrijf te redden dan stelt een van de financiële rechters toch anders met de strafmaat om te gaan en meer in te zetten op resocialisering dan repressie. Op zo'n moment beschikt de rechter over verschillende mogelijkheden in de straftoemeting. Enerzijds kijkt de magistraat naar de achtergrond van de beklaagde en anderzijds naar zijn geschiktheid als zaakvoerder van een vennootschap. De rechter tracht het arsenaal te benutten in functie van het verhinderen dat de beklaagde in de toekomst opnieuw dergelijke feiten pleegt, dit naargelang de zwaarwichtigheid van de feiten aan de hand van een verplichte opleiding, een beroepsverbod, een gevangenisstraf...

De sociale situatie van de persoon vormt een belangrijk gegeven volgens de geïnterviewde rechters. Men tracht de beklaagde te plaatsen in zijn context. Het is zowel aan de dader als aan zijn advocaat om elementen zoals het inkomen, bepaalde problematieken, de gezinssituatie... naar voren te brengen. Een gokverslaving kan onder meer zorgen voor de toemeting van een straf met probatievoorwaarden,

⁴⁶⁰ CR2

⁴⁶¹ CR2

indien er enige bereidheid en erkenning van het probleem is. Bepaalde zwaarwichtige geldboetes hebben geen zin wanneer de dader het niet kan betalen, het gezin er vooral onder zal leiden of het op de schouders van de ouders van de minderjarige dader terecht zal komen.⁴⁶² Dergelijke sancties zullen hun effect missen.

“Ik probeer ik toch zoveel mogelijk rekening te houden met de persoonlijke situatie van de beklagde, en ook te bekijken van wat is hier in dit geval nuttig.”⁴⁶³

Een straf dient nuttig te zijn en vooral de beklagde ertoe te brengen niet meer te hervallen in dergelijke misdrijven. De directe omgeving van de dader dient niet te lijden onder de toegemeten straf. Een van de rechters in financiële zaken stelt echter er zich niet toe te kunnen brengen anders te straffen afhankelijk van de gezinssituatie van de beklagde.

“Kun je nu zeggen ene met kinderen ga ik minder straffen, zus en zo, neen, omdat ze zich ook in de problemen brengen wetende dat ze kinderen hebben...”⁴⁶⁴

We kunnen vaststellen dat het schuldinzicht van de beklagde naar voor treedt als een fundamentele factor. Alle elementen verboden aan de persoon van de dader vormen mee het beeld dat de rechter schetst over dit inzicht. Een strafrechtelijk verleden en verstek laten getuigt van een eerder asociale ingesteldheid. Alle rechters trachten zo weinig mogelijk rekening te houden met het gedrag van de beklagde, zolang het niets te maken heeft met het schuldinzicht. De rechter peilt naar de inzichten en de houding van de dader tegenover de ernst van de feiten en de impact daarvan op het slachtoffer. De magistraat tracht afstand te nemen van het feit dat de beklagde vaak een moeilijke achtergrond heeft.

“Elementaire beleefdheid... Maar wat mij betreft ligt die lat eigenlijk zeer laag. Iedereen komt zich hier gedragen zoals hij is opgevoed. En ik ga niet straffen omwille van de opvoeding. Ik moet sanctioneren omwille van de inbreuken. Natuurlijk als er uit het gedrag blijkt dat er totaal geen schuldinzicht, als er foert-gedrag is, dan ja.”⁴⁶⁵

Over dat schuldinzicht zegt een van de rechters in zedenzaken dat niemand mag worden afgestraft op het feit dat een persoon geen schuldinzicht heeft. Desalniettemin dient een onderscheid te worden

⁴⁶² PR2, PR3

⁴⁶³ PR2

⁴⁶⁴ CR5

⁴⁶⁵ PR1

gemaakt tussen de situatie waarin het gebrek aan inzicht niet kan verweten worden aan de dader en de situatie waar iemand het licht van de zon ontkent. Het feit dat de dader bekent maar niet inziet wat zo ernstig aan het gepleegde misdrijf wordt wel in acht genomen.

“Je mag hem daar nooit op aanpakken en zeggen van je hebt geen schuldinzicht. Het is maar logisch dat hij zegt dat hij geen schuld heeft als hij zegt dat hij het niet gedaan heeft.”⁴⁶⁶

De rechters in zedenzaken geven aan via de probatievoorwaarden in te spelen op eventuele problematieken van de dader. Een dergelijke begeleiding wordt vaag door de rechter beschreven zodat de justitie-assistent deze naar eigen oordeel kan invullen. Ook op andere problematieken met onder meer drugs of alcohol kan worden ingespeeld via deze voorwaarden. Niettemin heeft het opleggen van therapie geen zin wanneer de dader de feiten ontkent of geen bereidheid toont. Dat zou een loutere verspilling van de capaciteit van de hulpverlening zijn.

“Als ze een klein beetje bekennen, als ze zeggen van, ja, ik heb dat gedaan maar... En dan een heel hoop excuses, het was mijn schuld niet, maar ik heb het wel gedaan... Dan heb je iets om mee te beginnen. En dan kunnen ze hopelijk misschien toch proberen van iets meer inzicht te krijgen in wat was mijn eigen rol in dat verhaal nu geweest en is het toch niet meer... Maar iemand zegt, dat is niet gebeurd, dat heeft geen zin.”⁴⁶⁷

In welke mate er ruimte is om bepaalde problematieken in acht te nemen laat een van de politierechters afhangen van het fenomeen van het misdrijf.⁴⁶⁸ Iemand die al meermaals veroordeeld is voor het rijden onder invloed en opnieuw dronken achter het stuur kruipt om zo een dodelijk verkeersongeval te veroorzaken, dat vereist een aangepaste reactie.

“Je kan ook niet zeggen van hij zat in een heel onaangename..., hij heeft wat dat betreft relationeel een heel moeilijke periode, hij had trachten te werken aan zijn alcoholproblematiek maar er zijn helaas een paar relapsen geweest”.⁴⁶⁹

Deze argumenten zijn in dergelijke gevallen allerminst gewichtig. De politierechter erkent dat een alcoholverslaving een weinig evidente en vaak levenslange problematiek is. De mogelijkheid tot terugval

⁴⁶⁶ CR3

⁴⁶⁷ CR3

⁴⁶⁸ PR3

⁴⁶⁹ PR3

valt niet uit te sluiten en daar dient een rechter rekening mee te houden. Niettemin blijft het op dat ogenblik een vrije keuze om met de wagen te gaan rijden. Men dient het verstand te krijgen om uit een voertuig te blijven en dat is iets wat volgens deze magistraat, ongeacht de problematiek, wel geïnduceerd moet kunnen worden.

De ene rechter in zedenzaken stelt heel erg rekening te houden met de leeftijd van de dader, in de zin dat ze jonge daders nog probeert een kans te geven.⁴⁷⁰ Daarnaast geven deze magistraten ook aan factoren zoals het strafregister, de omstandigheden en het kader, de houding na de feiten, of de dader begeleiding heeft gevolgd... in acht te nemen.

“Ook, onder andere, maar ook qua gedrag, is hij al begonnen met schadevergoeding te betalen, hoe stelt hij zich in de loop van het strafonderzoek op? Pas op, ze mogen zich verdedigen, ze hebben het recht om te zwijgen, dus je mag ze daar niet negatief op afrekenen.”⁴⁷¹”

“Maar je kunt iemand misschien wel belonen voor een positieve houding. Zonder dat je hem afstraft voor een negatieve houding. Het is misschien een subtiel verschil. Het ene mag zeker niet, maar ja... Je kunt maar rekening houden met het feit dat hij zijn excuses aanbiedt en oprecht lijkt en al schadevergoeding betaalt, als hij dat doet, iemand die dat niet doet daar kun je er ook geen rekening mee houden.”⁴⁷²

Ook het hebben van werk kan een impact hebben. Het is een afweging die de rechter in het geheel dient te maken. Niettemin vormt deze factor zeker niet altijd een bescherming.

“Er zijn er ook die ineens twee weken voor de zitting, werk gevonden hebben bij...”⁴⁷³

“... een dubieus bedrijf...”⁴⁷⁴

“Dat je denkt van...Ze moeten wel stukken neerleggen. Want zeggen dat de cliënt aan het werk is zonder stukken neer te leggen. Maar we houden daar wel rekening mee, zeker als het een vast contract is. Het is soms moeilijk, ze moeten soms lang interim werk doen voor ze ergens vast kunnen werken. Dat speelt mee.”⁴⁷⁵

⁴⁷⁰ CR4

⁴⁷¹ CR3

⁴⁷² CR3

⁴⁷³ CR3

⁴⁷⁴ CR4

⁴⁷⁵ CR3

4.2.7 Impact van de persoon van de rechter

Een van de rechters die zetelt in het bijzonder strafrecht ervaart de straftoemeting als de afweging van hoe de feiten zich qua ernst verhouden in het kader van alle soorten van fiscale fraude.⁴⁷⁶ De rechter vraagt zichzelf af hoe erg zij de feiten acht, of ze richting de maximumstraf neigt of er een eind van af wil blijven... Deze vragen tracht de rechter te beantwoorden in functie van hetgeen wat de wetgever beoogt. Deze redenering legt het belang van de ernst van de feiten bloot, alsook de opvatting van de rechter over de feiten. Als rechter blijf je natuurlijk altijd een persoon die een oordeel velst. Verschillen in de straftoemeting sluit de ene politierechter daarom niet uit.⁴⁷⁷ Volgens advocaten zou haar collega politierechter van dezelfde afdeling blijkbaar strenger zijn. De magistraat kan niet met zekerheid stellen of dat effectief waar is aangezien ze niet vergelijken. Ze beschouwt het eerder een verkeerde opvatting want als daar over gesproken wordt dan lijken ze toch volledig op dezelfde zijn te zitten. Bepaalde aspecten zullen niettemin wel meer invloed hebben bij de ene rechter dan bij de andere.

Een van de politierechters wijdt zijn meer handhavingsgerichtheid aan zijn professionele voorgeschiedenis, namelijk vijftien jaar ervaring als parketmagistraat.⁴⁷⁸ Een rechter van de rechtbank eerste aanleg ontkent evenmin de impact van de eigen persoon van de rechter.⁴⁷⁹ Enige invloed zal inderdaad zo zijn maar dat schijnt natuurlijk niet uit een vonnis. De ernst van de feiten houdt iets subjectief in zich. Het is iets moeilijk om in te schatten en verschillende rechters zullen ten aanzien van bepaalde misdrijven een andere visie hebben. Er heerst een verschil naar inschatting van de ernst van de feiten met betrekking tot verkeersmisdrijven en financiële misdrijven, welke door bepaalde magistraten als iets minder zwaarwichtig worden aanschouwd. De subjectieve invulling en persoonlijke opvattingen spelen daarbij dus wel een belangrijke rol. Ook de houding tegenover meer gemeenschapsgericht straffen is iets persoonlijks. Er zijn immers geen richtlijnen over.

“Je bent heel afhankelijk van de persoonlijkheid en de opvatting van de magistraat die voor je zit. De manier waarop je zelf tegenover bepaalde zaken staat, en als je drie collega’s hebt en die straffen verkeersmisdrijven enorm zwaar, dan ga je misschien zelf geneigd zijn om wat strenger te straffen. Maar het aanvoelen bij mensen in de praktijk is wel dat er wel verschillen zijn. Zelfs tussen afdelingen van dezelfde rechtbank en dat je voor verkeersmisdrijven beter niet in Dendermonde passeert”⁴⁸⁰

⁴⁷⁶ CR5

⁴⁷⁷ PR2

⁴⁷⁸ PR3

⁴⁷⁹ CR1

⁴⁸⁰ CR1

Een andere rechter van de rechtbank van eerste aanleg betwijfelt of de persoon van de rechter op zichtbare wijze verschillen op strafvlak veroorzaakt.

“Ik weet wel, je hebt er die, zo de serie dat daar eens over gevoerd is, strafpleiters. “Ja, en bij die rechter ga je dan veroordeeld worden en bij die niet. En bij die...” Dat is een beetje gratis om dat zo op die manier, ik denk niet dat dat echt zo is. Men focust zich meer op de uitzonderingen.”⁴⁸¹

Deze magistraat zetelt soms met drie rechters en heeft daarbij nooit het gevoel op een compleet andere lijn te zitten als de andere twee rechters. Hij stelt als rechter wel bepaalde klemtonen te kunnen leggen maar dat heeft niets te maken met de straftoemeting *an sich*. Een van de rechters in zedenzaken erkent evenzeer het neutraliserende effect van het zetelen met drie rechters.⁴⁸²

Een van de magistraten in verkeerszaken onderstreept ook het verschil in opvattingen die heerst onder de politierechters. Met betrekking tot de misdrijfgerelateerde invulling van bepaalde sancties stelt deze rechter zich niet te kunnen vinden in de aanpak van sommige collega's. Ter uitvoering van een werkstraf in een revalidatiecentrum werden daders aan de verkeersslachtoffers als vrijwilligers voorgesteld, dit om de mogelijke weerstand van de slachtoffers te omzeilen. Verder geeft deze politierechter aan absoluut geen voorstander te zijn van veiligheidsmaatregelen, dit in tegenstelling tot een specifieke collega die deze maatregelen ten volle benut.

4.2.8 Impact van de vordering van het openbaar ministerie

De impact van de strafeis van het openbaar ministerie betreft uiteraard het feit dat de rechter enkel gevat is voor de zaken waarvoor gevorderd wordt. Daarnaast geeft elk van de rechters aan dat de impact van de strafeis afhangt van de wijze waarop de parketmagistraat de vordering instelt. Er zijn twee verschillende soorten van aanpak. Enerzijds kan de parketmagistraat heel beperkt de formele toepassing van de strafwet eisen. Anderzijds kan de staande magistraat in plaats van te vervallen in tarifiering meedingen naar een gepaste en geïndividualiseerde straf door bijvoorbeeld in het debat te suggereren naar een alternatieve straf, naar probatievoorwaarden...

⁴⁸¹ CR2

⁴⁸² CR3

“Uiteraard, en ik denk in de praktijk als het openbaar ministerie zelf al probatievoorwaarden voorlegt, denk ik dat het in 99 procent van de gevallen ook zo wordt opgelegd. Dus het speelt uiteraard wel een zeer grote rol.”⁴⁸³

Deze rechter van de rechtbank van eerste aanleg neemt de vordering van het openbaar ministerie mee en erkent de sturende kracht van deze eis, zonder zich erdoor gebonden te voelen. Deze magistraat, en de twee correctionele rechters in zedenzaken achten zich perfect in staat om van de vordering van het parket af te wijken. Een van deze rechters beschouwt dit alles als een wisselwerking waar de vordering van het openbaar ministerie het beginpunt is maar lang niet altijd het eindpunt.⁴⁸⁴ Een van de politierechters geeft aan de vordering van het openbaar ministerie vaak te overroepen.⁴⁸⁵ Niettemin blijft het openbaar ministerie een belangrijke partij in het geschil. De rechter houdt bewust rekening met deze vordering, dit als een advies, als een leidraad.⁴⁸⁶ En ook impliciet, onbewust heeft het ook uiteraard een invloed. Een van de correctionele rechters beschouwt de vordering van het openbaar ministerie niet als de visie van één parketmagistraat maar deels als de vertegenwoordiging van het strandpunt van de maatschappij.⁴⁸⁷

“En ik ga zelden, heel zelden een hogere straf opleggen dan wat het openbaar ministerie heeft gevorderd. Als ik op voorhand een jaar in gedachten had en het openbaar ministerie vraagt acht maanden, dan ga ik dat waarschijnlijk naar acht maanden veranderen, omdat ik de stem van de maatschappij daarin...”⁴⁸⁸

Dit legt het ankereffect van de strafeis van de parketmagistraat bloot en bevestigt het onderzoek waaruit bleek dat als het openbaar ministerie hoger gaat dat rechters ook hoger gaan, en als het parket lager gaat dan zij ook lager. Een van de rechters in economische en financiële zaken stelt dat de eis van het openbaar ministerie zo goed als nooit in disproportionele verhouding staat met de uiteindelijk toegemeten straf.

“Ze gaan niet in ene keer en straf vorderen die zo buiten proportie staat van wat wij uitspreken.”⁴⁸⁹

⁴⁸³ CR1

⁴⁸⁴ CR3

⁴⁸⁵ PR3

⁴⁸⁶ CR4

⁴⁸⁷ CR1

⁴⁸⁸ CR1

⁴⁸⁹ CR2

Deze magistraat ervaart wel dat de parketmagistraat meer effectieve gevangenisstraffen vraagt en de straftoemeter meer geneigd is om uitstel te verlenen. Hij erkent het sturende effect van de vordering van het openbaar ministerie maar neemt daarbij evenzeer wat de beklaagde en de advocaten aanbrengen mee in zijn beslissingsproces. Wat zij bijdragen kan de vordering van het parket enigszins afzwakken. De rechter luistert naar het totaalpakket. Door enkel naar één kant te luisteren kan geen volledige mening worden gevormd.

De andere rechter in het bijzonder strafrecht beschouwt de strafeis als een nuttig werkinstrument maar onderstreept diverse pijnpunten.⁴⁹⁰ Het formele aspect van de vordering acht de magistraat weinig problematisch, de vordering zelf daarentegen.

“Ze is vaak onnauwkeurig, daar staan zeer veel fouten in. Ik vind de foutenmarge, de foutenlast is veel te hoog. Moest mijn foutenlast even hoog zijn als die van het openbaar ministerie, daar zal nog wel een keer wat commentaar komen.”⁴⁹¹

“Zeker in mijn geval bij financiële misdrijven, ze vorderen dan acht verschillende dingen en ik ken er dan drie toe. Dat ik nu eens denk van, schiet nu een keer gericht en schiet juist.”⁴⁹²

“Ik vind vaak het onderzoek, zeker in economische zaken, te weinig. Ze doen dan bankonderzoek, en dan vorderen ze, een vordering die ik heel vaak krijg, waar dat ik me blauw aan erger... Er is een faillissement, en er zit niets meer in het faillissement en dan vorderen ze voor verduistering van actief, dus het wegmaken van actief uit het faillissement, de niet-aangetroffen materialen die we dus niet kunnen inventariseren op grond van de niet-aangetroffen boekhouding. Dus je weet niet wat de activa is, je weet niet of dat er een boekhouding is. En dan zeggen ze verduistering van actief. Ja, uiteraard kan ik dat niet toekennen... Maar vorder dan voor het wegmaken van de boekhouding, het feit dat er geen boekhouding gehouden is... Daar ben ik het helemaal mee eens... En dan vorderen en vorderen ze maar en dan twintig tenlasteleggingen, als er dan drie grondig zijn. Je moet ze wel allemaal wegschrijven.”⁴⁹³

Niettemin erkent deze rechter dat het openbaar ministerie ook maar de middelen kan aanwenden die ter beschikking zijn. Ze onderstreept het belang van de vordering *an sich* en de gebondenheid aan de

⁴⁹⁰ CR5

⁴⁹¹ CR5

⁴⁹² CR5

⁴⁹³ CR5

saisine maar de strafeis is niet goed genoeg. De vordering van het openbaar ministerie verdient een voldoende maar zeker geen onderscheiding.

Het openbaar ministerie zit verder met hetzelfde probleem als de straftoemeter op het vlak van gegevens die blijken uit het dossier. Niettemin heeft de parketmagistraat een beter zicht op de volledige strafrechtelijke situatie en of al nieuwe dossiers binnengekomen zijn. Een andere politierechter acht de aanwezigheid van het openbaar ministerie ook deels als een controle als het aankomt op diverse technische wijzigingen van de wet.

“Als je een openbaar ministerie hebt die ook de situatie kent dan is dat wel een beetje een back-up voor een aantal zaken.”⁴⁹⁴

4.2.9 Impact van het pleidooi van de advocaat

Gezien de beperktheid aan dossierinformatie over de beklaagde erkennen alle rechters de bijzondere rol die is weggelegd voor de advocaat.

“De zitting, daar zijn wij helaas redelijk afhankelijk van de verdediging. En meer specifiek van de advocaat van de beklaagde. Wij gaan meestal weinig bijkomende informatie krijgen van het openbaar ministerie. En dan is het in de eerste plaats aan de advocaat om daarover informatie te leveren.”⁴⁹⁵

Een advocaat kan, waar het openbaar ministerie dit niet kan, uit eerste hand en aan de hand van stukken informatie verschaffen over het inkomen van de beklaagde, over bepaalde problematieken... Daarbij is de aanpak van de advocaat volgens alle advocaten van belang. Je hebt enerzijds goede advocaten die via deze weg een stempel kunnen drukken op de straftoemeting, anderzijds heb je slechte pleidooien waardoor de meerwaarde van de advocaat aanzienlijk slinkt. Een van de politierechters stelt daarbij een pleidooi enkel een positief effect kan sorteren.

“Als u mij vraagt of die minder gelukkige pleidooien, dat dat een negatief effectief heeft, dan kan ik u bevestigen dat wat dat betreft dat dat zeker geen invloed heeft.”⁴⁹⁶

⁴⁹⁴ PR2

⁴⁹⁵ CR1

⁴⁹⁶ PR3

De manier waarop een advocaat zijn pleidooi brengt, mag geen rol spelen. Meer dan een loutere entertainmentwaarde mag de wijze van het pleiten niet bijbrengen. Enkel de inhoud van het pleidooi mag een impact hebben op de straftoemeting. De rechter houdt ook steeds in het achterhoofd dat het verhaal van de advocaat geen garantie op eerlijkheid is.⁴⁹⁷

“Je hebt advocaten die heel eerlijk zijn en die zeggen van kijk, die wel laten doorschemeren in hun betoog van misschien is er sprake van een psychiatrische problematiek. Je hebt bijvoorbeeld advocaten die dat gaan verbergen als je dan vraagt: “Is er eventueel sprake van een psychologische of psychiatrische problematiek?” “Nee, nee, niet dat... Zeker niet waar.”⁴⁹⁸

De rechters geven aan altijd te luisteren naar wat de advocaten vragen. De magistraat neemt de debatten die zijn gevoerd mee, laat dat bezinken en vormt een mening. De gevoerde pleidooien en de interactie op zitting hebben ongetwijfeld een invloed op de straftoemeting.

“Ik heb nu vrijdag een dossier waarvan ik denk dat is misschien een keer het moment om een alcoholslot op te leggen. Goed dat zal ervan afhangen wat de beklaagde, of zijn advocaat, als zijn advocaat daar is, daar over aanbrengen, of ik dat ga doen of niet.”⁴⁹⁹

Een van de politierechters onderstreept de gevatheid van de pleidooien. De gespecialiseerde advocaten weten de relevante aspecten naar boven te brengen. Niettemin wanneer een onervaren advocaat in verkeer pleit, merkt deze rechter op vaak eens een hint te moeten geven.

“Misschien moet je daar nog iets over zeggen. Maar ik heb nog nooit gezegd van die heeft nu dat niet gezegd dus ik ga nu niet doen wat ik dacht te moeten doen. Nee, nee.”⁵⁰⁰

Deze visie staat haaks op de mening van een andere politierechter. Hij acht de beklaagde mee verantwoordelijk voor zijn verdediging en acht het daarbij de taak van de advocaat om de relevante en nodige eisen te stellen.

“Ik kan, als men de vrijspraak niet vraagt... Als men zegt van wij bekennen de feiten waar dat ik vind dat ze niet bewezen zijn... Als men nalaat zoals gisteren om overmacht te pleiten en ik vraag

⁴⁹⁷ CR2, CR3

⁴⁹⁸ CR2

⁴⁹⁹ PR2

⁵⁰⁰ PR2

letterlijk “Meester op welke grond vraagt u de vrijspraak?”. Oké, ja, als hij het niet weet, moet ik het ook niet weten hé. Die grenzen worden een beetje bepaald door de kwaliteit van het pleidooi.”⁵⁰¹

Een van de rechters, zetelend in het bijzonder strafrecht, erkent de invloed van het pleidooi van de advocaat en brengt daarbij een voorbeeld aan waarbij ze het vonnis welke voor de zitting was voorbereid wijzigde van een vrijspraak naar een veroordeling. Niettemin acht deze magistraat de aanwezigheid van de advocaat in iets minder dan zestig procent van de gevallen nutteloos.

“En dan, sommige mensen komen beter zonder advocaat... De zaak spreekt voor zich, dat ze komen met nutteloze argumentatie, dat ze soms ook gewoon bekennen, dat ze zeggen van ik moet gestraft worden en dan kan ik weer verder... Ja, uiteindelijk, wat kan een advocaat daar over zeggen... Die kan dat kaderen. Maar sommige mensen zijn ook gewoon soms goed... verbaal sterk, en kunnen het gewoon goed uitleggen.”⁵⁰²

4.2.10 Impact van het slachtoffer

De rechters geven een voor een aan dat het slachtoffer geen directe invloed uitoefent op de straftoemeting. De schade die aan het slachtoffer is berokkend speelt niettemin wel een fundamentele rol en is ingebouwd in de wettelijke indicator van de ernst van het misdrijf. Een van de correctionele rechters in zedenzaken beschouwt het als een evidentie dat de rechter het slachtoffer indachtig is bij misdrijven met ernstige gevolgen.⁵⁰³ Het feit of het slachtoffer al dan niet lijfelijk aanwezig is op zitting mag geen invloed hebben op de straftoemeting. Een van de politierechters stelt te pogen een zekere vorm van abstractie te maken van de berokken schade.⁵⁰⁴ Niettemin is het onmogelijk om ongevoelig te zijn voor het leed dat verkeersongevallen kunnen aanrichten.

“Als ik thuis vertrek naar hier zie ik elke dag de locaties van dodelijke verkeersongevallen, op een kwarteeuw ken ik jammer maar helaas, herken ik de dossiers onderweg. Het is natuurlijk ook zo, als u mij vraagt, speelt dat bij de ervaring naar straftoemeting? Dan zeg ik ja, door ook echt de voortdurende confrontatie van dat leed van slachtoffers. Dat weegt. Maar dan wel op een realisme, dat dat ook niet mag leiden tot uitzichtloze situatie vanuit het daderstandpunt.”⁵⁰⁵

⁵⁰¹ PR1

⁵⁰² CR5

⁵⁰³ CR4

⁵⁰⁴ PR3

⁵⁰⁵ PR3

Ongeacht het feit dat de emoties, die dodelijke verkeersongevallen met zich meebrengen, de rechter ook bewegen brengt het de magistraat niet zo ver om in individuele zaken een beduidend hogere straf op te leggen, zelfs als dat op een bepaalde manier wel menselijk zou kunnen zijn. Deze politierechter stelt evenwel zelf dat het slachtofferleed misschien wel het verschil tussen vijf of zes jaar zou kunnen uitmaken. Een straf blijft natuurlijk een bepaalde manier van menselijke reactie.

De houding van het slachtoffer ten aanzien van de dader speelt geen rol, de houding van de beklaagde tegenover het slachtoffer daarentegen wel. Dat vertelt de rechter immers mogelijks iets over het schuldinzicht van de dader.

“Natuurlijk, mocht er nu iemand komen en zeggen van: “Ja, kijk, ik heb al een brief gekregen van de beklaagde, ik vergeef hem voor een deel.” Dan speelt dat misschien ergens wel impliciet ook een rol. Het geeft ons wel een beetje informatie over de houding van de beklaagde sinds de feiten.”⁵⁰⁶

Een andere rechter getuigt dat in een specifieke zaak het slachtoffer een schouderklopje gaf aan de beklaagde.⁵⁰⁷ Het betrof echter een bijzonder verkeersincident. Die houding van het slachtoffer tegenover de dader nam voor deze politierechter enigszins het maatschappelijke belang weg om te straffen. Drie rechters van eerste aanleg stellen niettemin dat het feit dat de burgerlijke partij of het slachtoffer zegt de feiten niet erg te vinden geen vrijgeleide kan zijn voor het toemeten van een minder zware straf.⁵⁰⁸

“Bijvoorbeeld in zaken van intra-familiaal geweld zie je af en toe wel eens dat het slachtoffer spijt krijgt en dan een brief stuurt of komt zeggen op zitting van: “Ik wil mijn klacht intrekken”, dan zijn we daar ook uiteraard wel zeer voorzichtig en omzichtig mee...”⁵⁰⁹

Dergelijke situaties zijn volgens een van de rechters in zedenzaken eigen aan het misdrijf van intrafamiliaal geweld.⁵¹⁰ Het is een vicieuze cirkel die de magistraat in acht dient te nemen. De rechter dient zich de vraag te stellen in welke mate het probleem daarmee is opgelost en of een dergelijke verzoek tot intrekking wel zo vrijwillig is.

⁵⁰⁶ CR1

⁵⁰⁷ PR1

⁵⁰⁸ CR1, CR3, CR4

⁵⁰⁹ CR1

⁵¹⁰ CR3

Ongeacht het feit dat het traditioneel is ingebed in het strafrechtssysteem dat het slachtoffer niets mag zeggen over de straftoemeting, bieden alle rechters de persoonlijke slachtoffers wel telkens het woord over andere aspecten van de rechtszaak. Een van de rechters in het bijzonder strafrecht onderlijnt een andere soort impact die het slachtoffer indirect kan hebben op de straftoemeting.⁵¹¹ De burgerlijke partij kan via conclusies bepaalde facetten belichten en toelichten waar het openbaar ministerie de tijd en de middelen aan ontbreekt. Het parket kan van dergelijke aangebrachte informatie dankbaar gebruik maken waardoor deze zaken via de strafreis tot bij de rechter komen en zo de straftoemeting mogelijk mee beïnvloeden.

Een van de rechters in zedenzaken verwijst naar het contactverbod dat soms door het slachtoffer wordt gevraagd.⁵¹² Een dergelijk verbod kan op burgerlijk vlak niet worden toegekend als een schadevergoeding aangezien het preventie belichaamt van toekomstig mogelijk omstreden feiten. Om dit contactverbod te bekomen dient de rechter dit in de voorwaarden van het vonnis incorporeren of kan de SURB dit opleggen als voorwaarde. Wat deze vraag van het slachtoffer betreft stelt deze rechter dit verzoek vaak te betrekken in de straftoemetingsbeslissing.

4.2.11 Stereotypering en ervaring

De vraag stelt zich of rechters wegens tijdsdruk en werkdruk terug dienen te vallen op eigen ervaring en stereotypering. Op zitting heeft de rechter niet altijd de tijd om met de mensen een grondig gesprek te voeren. Een rechter van de rechtbank van eerste aanleg acht de setting in de rechtszaal daarvoor ook niet ideaal.

“Een ouderwetse zittingszaal waar dat mensen voor jou, waar dat jij aan een verhoog zit en de mensen voor jou staan. Dat is ook geen optimale manier om goed te werken. Dat is een probleem.”⁵¹³

Deze magistraat stelt niet op vooroordelen terug te vallen maar tracht wel aansluiting te vinden bij hetgeen je als rechter al hebt uitgesproken qua straffen in gelijkaardige zaken. Een van de politierechters zegt zich de vraag te stellen in hoeverre een rechter bezig is met vooroordelen. Een

⁵¹¹ CR5

⁵¹² CR3

⁵¹³ CR1

beetje levenswijsheid en ervaring spelen volgens hem in belangrijke mate. Daarbij sluit deze rechter recidive nooit uit.

“Je voelt dat wel snel aan zonder dat je dat altijd kan verklaren maar ik stel achteraf wel vast dat we er meestal wel boenk op zitten.”⁵¹⁴

Een van de rechters in bijzonder strafrecht acht het iets des mensen om in je job terug te vallen op wat je al gedaan hebt en zo een beleid uit te tekenen. Door werk- en tijdsdruk stelt de rechter een aantal dingen minder volledig te kunnen doen dan dat ze zou willen.

“Ik vind dat verschrikkelijk om te zeggen omdat je ook met mensen bezig bent. Maar in bepaalde zaken, ik weet niet of ik heel vaak andere beslissingen zou nemen maar ik zou ze anders motiveren, uitgebreid motiveren. Ik denk dat dat belangrijk is naar de mensen toe dat ze weten waarom dat ze gestraft worden en vooral burgerlijke partijen ook, waarom dat je vindt dat ze geen gelijk krijgen.”⁵¹⁵

Een van de rechters in zedenzaken onderstreept dat het moeilijk is te zeggen in welke mate stereotypering een hand heeft in de eigen straftoemeting. Deze magistraat acht het wel problematisch als patronen te ver doordringen in de straftoemetingsbeslissing.

“Ik denk dat je dat niet kunt uitsluiten. Het zou niet mogen hé, maar wij zijn ook maar mensen.”⁵¹⁶

Het zetelen met drie rechters heeft daarbij niettemin een neutraliserend effect, maar dergelijke kamer met drie magistraten zijn steeds minder voorkomend in zedenzaken. Een andere correctionele rechter onderstreept eveneens het stroomlijnende karakter van het zetelen met meerdere rechters.⁵¹⁷

⁵¹⁴ PR1

⁵¹⁵ CR5

⁵¹⁶ CR3

⁵¹⁷ CR2

4.2.12 Invloed van de publieke opinie

Een van de correctionele rechters van stelt dat de gemiddelde rechter wat minder repressief is dan de modale burger.⁵¹⁸ Tenzij je mensen zelf de dossiers laat lezen, en plotseling worden ze dan ook milder. Deze magistraat onderstreept dat de opinie van de burger zeker vatbaar is voor verandering. De bewering dat de straf toch voor iedereen gelijk moet zijn neemt al snel een andere vorm aan wanneer een voorbeeld wordt gegeven.

“Het is kwestie van mensen goed in te lichten, informeren, wat is er mogelijk en ook wat zijn de gevolgen die... een cursus volgen is niet zo vrijblijvend als dat lijkt. Dan zit je echt in die vrije tijd te werken.”⁵¹⁹

Een van de rechters in zedenzaken geeft aan met een straf soms wel een signaal te willen sturen naar de maatschappij.⁵²⁰ Dit niet uit een schrik voor reacties die anders mogelijks zouden volgen maar vanuit een eigen aanvoelen of denken van wat minstens als sanctie noodzakelijk is. Een andere correctionele rechter stelt ook bewust ergens rekening te houden met de maatschappelijk impact van wat als straftoemeter wordt gevonnist.⁵²¹

“Het maatschappelijk aanvoelen ten aanzien van feiten speelt ergens wel een rol. Ook al gaat dat niet worden geschreven in een vonnis. Impliciet denk ik wel dat wel een rol speelt. De rechter, rechters lezen ook kranten en de media, goed, het is op die manier dat je contact houdt met de maatschappij. Het is niet dat wij zelf enquêtes uitvoeren dus...”⁵²²

Deze rechter wijdt de strengere bestraffing van verkeers- en zedenzaken aan de toegenomen aandacht en het maatschappelijk aanvoelen van dergelijke feiten. Het feit dat de bevolking iets meer naar het repressieve neigt heeft ook enige weerslag op de rechter. De Oost-Vlaamse politierechter stelt dat het belang dat aan bepaalde zaken wordt gehecht door de maatschappij logischerwijs voor een verschuiving in straffen zal zorgen op lange termijn.⁵²³ Een andere politierechter zegt niet resoluut nee tegen een plaats voor de standpunten van de publieke opinie bij het justitieel optreden.⁵²⁴ Een misschien louter rechtsjuridisch juiste benadering kan soms onbedoeld een ander signaal geven aan de bevolking. De

⁵¹⁸ CR1

⁵¹⁹ PR1

⁵²⁰ CR3

⁵²¹ CR1

⁵²² CR1

⁵²³ PR2

⁵²⁴ PR3

rechter verwijst daarbij naar een zaak waarin een man met de wagen in de carnavalsstoet van Aalst was ingereeden. De kwalificaties waren hoog genoeg om een aanhoudingsmandaat af te leveren, maar niettemin besloot de rechter vanuit loutere objectiviteit om de man vrij te laten onder voorwaarden. Als men een dergelijke beslissing neemt moet men nadenken over het signaal dat men geeft. De politierechter stelt dat men die man perfect had kunnen aanhouden om enkele dagen later, na afloop van de carnavalsstoet, een handlichting van zijn mandaat geven en zo publiek onbegrip te vermijden. Niettemin willen de meeste rechters de voorlopige aanhouding niet laten misbruiken voor dergelijke doeleinden. Deze politierechter vraagt zich af of dit wel de juiste houding is.

4.2.13 Invloed van de media

Een van de politierechters legt de vinger op flagrante onwaarheden die te lezen zijn in journalistieke artikels. Rechtzettingen van dergelijke fouten in de media is echter onbegonnen werk geworden sinds de explosie van de sociale media.

“In één geval heel flagrant zelfs, in plaats van een veroordeling stond in de krant dat ik iemand had vrijgesproken van 120 door de bebouwde kom bij wijze van spreken, vrijspraak, dat stond in de krant. Ik heb die journalist aangesproken hier individueel hier in de gang. Ik zeg tegen... en “Ah ja, ik was even naar het toilet en ik wist niet wat er met de zaak gebeurd was en ik heb het gevraagd aan die advocaat en die zei dat het vrijspraak was.” Tot daar de media.”⁵²⁵

Meerdere rechters geven evenwel aan te willen weten en te lezen wat er over hun vonnis wordt geschreven.⁵²⁶ Niettemin stellen ze daarbij dat de magistraat er geen rekening mee mag houden en er geen belang aan mag hechten.

Een van de rechters in economische en financiële zaken geeft aan dat de pers vaak op irrelevante dossiers springt en ze aanzienlijk uitvergroot.⁵²⁷ Het zijn vaak dossiers waar de rechter zelf strafrechtelijk niet veel in ziet en terwijl blijven tientallen andere interessante dossiers onaangeraakt door de pers. Zo'n dossier wordt dan plots vanwege de aandacht belangrijk en het parket wordt om duiding gevraagd.

“En dan zeg je in je eigen maar wat zit ik hier te doen voor zo'n dossier.”⁵²⁸

⁵²⁵ PR1

⁵²⁶ CR1, CR3, CR4, PR1

⁵²⁷ CR2

⁵²⁸ CR2

Deze rechter erkent ook de druk van de media, vooral op de wijze waarop de pers omgaat met de zaken. De magistraten geven aan geen probleem te hebben met de aanwezigheid van journalisten op zitting, niettemin achten ze het daarnaast een groot probleem dat ze louter luisteren naar de formele vordering van het parket die verwijst naar het dossier, het vaak verbloemde pleidooi van de advocaat en de beknopte uitspraak van de rechter, en dan een beladen artikel gaan schrijven.⁵²⁹

“En dan heb je een journalist die niet echt het dossier kent, en ook niet het vonnis kent, de inhoud van het vonnis. Maar die wel een artikel gaat schrijven en die vindt dat die straf te laag is. En dan merk je in dat artikel, merk je een soort van verontwaardigingsgevoel, van zie een keer wat die rechter niet beslist heeft, dat kan toch eigenlijk niet...”⁵³⁰

Deze rechter stelt dat de media zich daarvan bewust moet zijn, zo niet is het gevaarlijk. Een rechter is een populair doelwit waardoor magistraten vaak met naam en toenaam worden aangevallen in de pers.

“Typisch dan, ze zijn wereldvreemd, zeggen ze dan. Maar hoe kun je zeggen aan iemand dat hij wereldvreemd is als die dagelijks over dergelijke gevallen moet oordelen. En jij, die daar nog nooit over geoordeeld hebt, die juist leest wat er... die juist afgaat op dat ene krantenartikel, in ene keer de expert is in deze zaken. Het wereldvreemde gedachtengoed, neen, ik vind dat zo, die redenering, je kunt u daar mee doodslaan.”⁵³¹

De rechter acht het weinig zinvol om op de man te spelen. De journalist dient de zaak objectief proberen te benaderen, zich de vraag stellen waarom dat zo wordt gevonnist en niet kortweg te stellen dat de strafmaat te laag ligt zonder het ganse dossier te kennen, wie die persoon is en dergelijke meer. Het feit dat de journalist vaak weinig informatie wordt geboden kan hem of haar niet verweten worden. De rechter onderstreept daarom de eventuele nood om vanuit justitie zelf meer informatie gaan verschaffen aan de partijen en aan journalisten over het vonnis en de volledige toedracht van de feiten.

“Openbaarheid in de 19de eeuw, toen geschreven... dat is natuurlijk verschillend van openbaarheid nu. Nu is er veel meer openbaarheid, alles via sociale media en dergelijke meer. En heb je meningen die geventileerd worden over iets, zomaar... Terwijl dat je je de vraag kunt stellen, is het wel correcte informatie?”⁵³²

⁵²⁹ PR1, CR2, CR5

⁵³⁰ CR2

⁵³¹ CR2

⁵³² CR2

Twee correctionele rechters in zedenzaken beklemtonen evenzeer de beperkte informatie waarover de journalist kan beschikken. Redactionele aanpassingen en de beperking van het aantal lijnen per artikel maken het zo goed als onmogelijk in een artikel de eigenlijke reden van het vonnis en haar nuances mee te geven.

“Uiteindelijk iedereen mag zijn gedacht hebben maar je kunt maar echt een beeld vormen van de zaak als je het dossier hebt gelezen en de zitting hebt meegemaakt.”⁵³³

Vandaag de dag is het zeer moeilijk om nog objectieve berichtgeving te lezen zonder dat de lezer in een of andere richting geduwd wordt.⁵³⁴ Het aanbieden van een informatiekanaal vanuit justitie zou daar volgens deze rechter een oplossing kunnen zijn. Vragen omtrent privacy en dergelijke meer weerlegt deze magistraat aan de hand van de openbaarheid van het vonnis.

“Dan kun je je de vraag stellen van privacy, een vonnis is in se openbaar. Als ik dat hier uitspreek dan mag iedereen dat hier eigenlijk aanhoren hé. Dat is de naam en de toenaam, en alles hé.”⁵³⁵

Alle rechters geven aan geen rechtstreekse druk te ervaren van de media. Een van de rechters in economische zaken heeft niet het gevoel anders te oordelen omdat de dader een mediageniek figuur is of omdat er pers aanwezig is.⁵³⁶ Niettemin geeft deze magistraat aan dat ze op indirecte wijze uiteraard beïnvloed wordt door de media, in de zin van wat er speelt in de maatschappij.

“Nee, ik vind als je daar niet tegen bestand bent dan moet je geen magistraat worden. Ik vind dat zo een evidentie.”⁵³⁷

De twee rechters in zedenzaken stellen zich bewust te zijn van de media en voelen vaak wel wanneer een bepaalde beslissing waarschijnlijk commotie zal veroorzaken.

“Maar bon, als dat de beslissing is dan is dat de beslissing.”⁵³⁸

“Het is gedragen door het dossier.”⁵³⁹

⁵³³ CR3

⁵³⁴ CR2

⁵³⁵ CR2

⁵³⁶ CR5

⁵³⁷ CR5

⁵³⁸ CR3

⁵³⁹ CR4

“Als je daar begint mee rekening te houden dan is het hoog tijd om iets anders te gaan doen denk ik.”⁵⁴⁰

“Als het te ver afwijkend is van binnen de lijn van de verwachtingen van de pers dan schakelen we de persmagistraat in. Die gaat dan vragen krijgen.”⁵⁴¹

4.2.14 Invloed van het politieke beleid

Alle rechters stellen geen rechtstreekse of directe invloed van het politiek te ondervinden inzake de straftoemeting. Een van de politierechters met jarenlange ervaring vertelt dat tot een paar decennia geleden lokale politici de rechtbank echter wel durfden te benaderen.⁵⁴² Het gevoerde beleid op politiek vlak laat niettemin een stempel na het straftoemetingsgebeuren van de rechter. Een andere politierechter geeft aan absoluut druk te ervaren van het gevoerde politieke beleid, maar niet in specifiek in concrete dossiers.⁵⁴³

Een van de politierechters erkent de tendens, gestuurd door de politiek, in het verkeersstrafrecht richting het formaliseren en tarifieren, een tendens dat ontmenselijkt.⁵⁴⁴ Deze magistraat stelt dat de wetgever onvoldoende inziet dat absolute gelijkheid niet bestaat voor dezelfde inbreuken in verschillende dossiers. Een van de rechters in economische zaken uit zijn vrees voor verregaande tarifiering waarbij buitenwettelijke factoren geen plaats meer vinden.

“Hoezeer men soms heel graag zou hebben we kunnen dat met parameters in de computer kunnen steken en dan... Ik vrees dat dat in deze zaken zeer moeilijk gaat... Ik vrees dat je dan met heel rare resultaten zult terechtkomen.”⁵⁴⁵

Een andere politierechter legt de vinger op de verhoging van de minimumstraffen in het verkeersrecht en wijdt deze verzwaring, zonder het kijken naar wat al mogelijk is, aan het feit dat de politiek een boodschap wil geven aan de bevolking.

“Ja, waarschijnlijk zullen ze, er is ergens een zwaar ongeluk gebeurd, een vluchtmisdrijf daarbij, dat veel aandacht gekregen heeft. En dat is allemaal natuurlijk verschrikkelijk, en dan hup,

⁵⁴⁰ CR3

⁵⁴¹ CR4

⁵⁴² PR3

⁵⁴³ PR2

⁵⁴⁴ PR1

⁵⁴⁵ CR2

*moeten de straffen voor het vluchtmisdrijf opgetrokken worden omdat er één iemand is, maar uiteindelijk naar maximum toe is er al zoveel mogelijk dat, dat ik het nu daar niet van inzie.*⁵⁴⁶

Ook de regelgeving van het alcoholslot vond volgens deze politierechter uitvoering door de druk van de media en de publieke opinie die de politiek ervaart. Een andere politierechter uit het Brusselse stelt een blauwgrijs vermoeden te hebben dat het alcoholslot voornamelijk geïnduceerd werd vanuit het verkeersveiligheidsinstituut, die zichzelf zo instellingsgericht verder bestendigde via het inbouwen van een garantie. Ongeacht het feit dat een alcoholslot in theorie een deugdzaam middel betreft, is de budgettaire omkadering van het plaatsen van een dergelijk slot in een wagen bijzonder hoog.

Een van de rechters in economische en financiële zaken ervaart dat de politiek de prioriteiten elders legt dan de materie waarin ze zetelt.⁵⁴⁷ Wat deze magistraat als een beperking ervaart, is de verhoging van de drempel voor onmiddellijke aanhouding. Dit middel om eens een waarschuwing te geven aan de beklaagde werd de magistraat zo goed als ontnomen. Deze rechter ergert zich ook blauw aan de afschaffing van opschortingsmogelijkheid inzake verkrachting. De tendensen om zwaarder te straffen voor zedenfeiten en partnergeweld ervaart de correctionele rechter in deze materie als een maatschappelijke tendens dat onzichtbaar en traag evolueert.⁵⁴⁸ Het optrekken van een strafmaat of de minimumstraf is de uiteindelijke beslissing van de politiek.

Een van de politierechters onderstreept het onderscheid tussen enerzijds politieke beïnvloeding, wat een negatieve connotatie heeft, en anderzijds beïnvloeding van de wetgever. Deze magistraat stelt dit laatste geen beïnvloeding te kunnen noemen. Niettemin merkt hij op dat andere rechters nieuwe wetgeving ervaren als een beïnvloeding door de politieke overheden en als een aantasting van hun rechterlijke onafhankelijkheid. Dit raakt een zeer moeilijk spanningsveld tussen de rechterlijke en de wetgevende macht.

“Dat men eigenlijk vanuit de wetgevende macht een sterke incentive naar een hardere aanpak geeft, maar dat men dat eigenlijk doet met een wetgeving die eigenlijk minderwaardig is, vind ik. Ik wik mijn woorden niet. Er is nu een recent artikel recent in de Standaard, het feit dat het in België niet goed gaat op legistiek vlak. Men laat de wetgeving schrijven door advocatenkantoren en des te meer. Dus het legistiek niveau is op vijventwintig, dertig jaar enorm achteruitgegaan. Er gebeurt iets, hop, een nieuwe wet. Alle vormen, alle mogelijke vormen, het parlement, ze zien

⁵⁴⁶ PR2

⁵⁴⁷ CR5

⁵⁴⁸ CR3

*iets, de wet moet gewijzigd worden, en dat men nooit denkt aan de consistentie, en de wetgeving nationaal.*⁵⁴⁹

Zoals ook andere politierechters opmerken, raakt nieuwe wetgeving inzake verkeersrecht vaak de autonomie van de straftoemeter. Het alcoholslot vormt een verplicht op te leggen sanctie waar de rechter enkel aan kan ontsnappen via bijzondere motivering. Verder dient de magistraat bij gekruiste herhaling verplicht vier veiligheidsmaatregelen op te leggen zonder er enige afbreuk aan te kunnen doen. Niettemin tracht de rechter via uitstel voorbij te gaan aan deze theoretische, praktische, medische en psychologische testen. Zo komt de rechter echter niet tegemoet aan wat de wetgever voor ogen had. Wanneer het gevoel wordt gecreëerd dat de publieke macht geen respect heeft voor de autonomie van de rechterlijke macht dan ontstaan natuurlijk dergelijke aberraties. Een van de politierechters voelt de politieke beïnvloeding in die zin aan dat er duidelijk een gebrek aan inhoudelijke consensus is tussen de wetgevende macht en de rechterlijke macht.⁵⁵⁰ Wetgeving invoeren zonder dat daar een inhoudelijk debat aan vooraf gaat, creëert spanning en afstand tussen beide machten.

4.2.15 Invloed van de strafuitvoering

Ongeacht het feit dat de rechters niet bevestigd werden omtrent de invloed van de strafuitvoering op de straftoemeterbeslissing, trad dit onderwerp desalniettemin in elk interview naar voor. Meerdere rechters onderstrepen daarbij het onweten over wat met de door de magistraat toegemeten straf gebeurt.⁵⁵¹ De rechter kan enkel maar vermoeden wat de strafuitvoering met zich meebrengt.

*“Maar wat er echt met de straf, hoe dat dat verloopt, dat weet je eigenlijk niet als die persoon terugkomt. Je bent dan ook afhankelijk van de informatie die die persoon zelf aanlevert daarover. Als die zegt van, ja, ik ben twee dagen naar de gevangenis geweest en twee dagen nadien mocht ik weer buiten met een enkelband, dan weet je dat, maar als die dat niet zegt, dan weet je dat eigenlijk niet hé.”*⁵⁵²

Een van de politierechters erkent het problematische aspect van de strafuitvoering maar distantieert er zich ook onmiddellijk van door de stellen dat het niet de taak is van de rechter.⁵⁵³ Een van de rechters

⁵⁴⁹ PR3

⁵⁵⁰ PR3

⁵⁵¹ CR2, PR2

⁵⁵² PR2

⁵⁵³ PR2

in economische en financiële zaken stelt de impact en waarde van een vonnis in vraag als de uitvoerende macht iets anders met de straf voor ogen heeft.

“Ik kan geldboetes uitspreken maar voor hetzelfde geld gaat de strafuitvoering, wat een ander aspect is, een levenslang afbetalingsplan van 50 euro per maand, bij wijze van spreken... Ik weet het niet hoe dat gebeurt. Als de rechter zegt drie maanden gevangenis en de uitvoering zegt wij gaan dat niet doen... Wat is de kracht van een vonnis als de uitvoerende macht eigenlijk tegen de rechterlijke macht zegt “Van wat jij oplegt dat, twee jaar, dat interesseert ons niet. Wij bepalen wat er mee gaat gebeuren.”⁵⁵⁴

Diverse magistraten onderstrepen het belang van de korte gevangenisstraf en de frustratie van de rechters wanneer deze niet wordt uitgevoerd.⁵⁵⁵ Meerdere rechters achten het soms een gewone gepaste straf om iemand enkele maanden in de gevangenis te zetten.

“Maar dat kunnen we niet doen. Dat verliezen we, dat weten we dat we verliezen omdat we weten dat het niet uitgevoerd wordt.”⁵⁵⁶

Deze rechter erkent dat gevangenisstraffen om diverse factoren en redenen moeilijker liggen. Maar dit impliceert een verlies van de kracht van een vonnis als bepaalde zaken niet kunnen uitgevoerd worden. Niettemin trachten de magistraten zich niet te laten leiden door wat er uit het vlak van de strafuitvoering zal gebeuren.

“Ik vind in eerste instantie moet je naar de feiten kijken. En niet zomaar, gaan een straf opleggen omdat die niet uitgevoerd wordt. Die mens kan daar ook niet aan doen, dat die straf niet uitgevoerd wordt.”⁵⁵⁷

“Als dat je op een gegeven moment met dat in het achterhoofd straffen gaat uitspreken waarvan je zegt “Ah, ik ga dat een beetje hoger opleggen dan ben ik zeker dat dat uitgevoerd wordt. Dus ik ga zeker straffen, vanaf nu spreek ik allemaal straffen van drie jaar uit, dan gaan ze toch zeker één jaar effectief zitten”. Als ik dat doe, denk ik dat je een pervers effect kunt creëren... door, stel dat een nieuwe regering, nieuwe politiek die zeggen “Alle straffen worden uitgevoerd”. En dan

⁵⁵⁴ CR2

⁵⁵⁵ PR2, PR3, CR2, CR5

⁵⁵⁶ CR2

⁵⁵⁷ PR2

zit je met een deel straffen waarvan je eigenlijk vindt dat was eigenlijk wel te hoog... Dat gaat wringen met je eigen gevoel."⁵⁵⁸

Zonder zich te richten op wat de politiek doet met de toegemeten straf, is deze rechter het strafuitvoeringsbeleid wel indachtig in de zin dat de magistraat meer naar de alternatieve maatregelen neigt.⁵⁵⁹ Ook de andere rechter in financiële en economische zaken accentueert het probleem met betrekking tot de uitvoering. Naast het onweten, hekelt deze magistraat de niet-uitvoering van korte gevangenisstraffen.

"Maar als ik die twee maanden en drie dagen geef, het enige dat ik weet is dat hij dan nooit naar de bak gaat gaan."⁵⁶⁰

Deze rechter beklemtoont het belang van een korte vrijheidsbeneming en de gevolgen die een dergelijke strafuitvoeringsbeleid creëert.

"Dat is zeer, een verschrikkelijk probleem dat je eigenlijk moet beginnen rekenen en tellen, ja, als ik hem dan zoveel maand geef dan komt hij in strafuitvoering, wil ik dat wel... En ik wil dat hij effectief in de bak zit, en dan moet ik hem zoveel geven. Want ik hem minder geef dan... Dat is echt bijna een sudoku."⁵⁶¹

"En daarom geven wij ook straffen van vier jaar, waarom, omdat we dan hopen dat ze toch zes maand de bak in gaan."⁵⁶²

"En op dat vlak vind ik eigenlijk, want ik ben op zich een fan van Koen Geens, maar ik vind dat een verschrikkelijke faling van het beleid. En hij zit daar met zijn van mijn gevangenen zijn leger.... Als je zegt we voeren geen straffen meer uit, dan zijn ze ook leeg hé. Dus dat is wel een heel grote problematiek... We zijn niet geïnteresseerd in legere gevangenen. We zijn geïnteresseerd in mensen die bestraft worden..."⁵⁶³

⁵⁵⁸ CR2

⁵⁵⁹ CR2

⁵⁶⁰ CR5

⁵⁶¹ CR5

⁵⁶² CR5

⁵⁶³ CR5

In tegenstelling tot de andere magistraat in het bijzonder strafrecht die de straf niet tracht op te trekken om uitvoering te bekomen maar andere sancties hanteert, stelt deze rechter zin te hebben om deze problematiek ooit eens in een vonnis te beschrijven.

“... van eigenlijk moet jij maar zoveel krijgen maar ik weet niet dat het uitgevoerd wordt dus ik geef u zoveel. Eigenlijk, ik denk dat er ooit een dag komt dat ik dat in mijn vonnissen ga schrijven. Oh, dat gaat er waarschijnlijk zeer kritiek komen en dan gaat de minister een heel goede uitleg hebben dat wij slechte rechters zijn en waarom dat wij wereldvreemd zijn. En dit en dat. Maar ja, dan zal dat zo maar zijn.”⁵⁶⁴

Naast de niet uitvoering van korte gevangenisstraffen, vermeldt een van de politierechters ook het optrekken van de grens voor de onmiddellijk aanhouding tot drie jaar. Inzake verkeersrecht zorgt dit voor het quasi uitsluiten van het hanteren van dit middel, behalve in echt hele zware zaken van dodelijke verkeersongevallen en vluchtmisdrijven.⁵⁶⁵ Een van de correctionele rechters ervaart deze drempelverhoging evenzeer als een belemmering.⁵⁶⁶ De kracht van de onmiddellijk aanhouding lag immers in de vattingsgraad. Daarnaast legt dezelfde politierechter de vinger op het probleem van effectieve en efficiënte uitvoering van patrimoniale vermogensstraffen. Deze magistraat verwijst daarbij naar opvolg audits van het Rekenhof uit 2014 waaruit bleek dat in correctionele zaken 78% niet werd ingevorderd, en in verkeerszaken globaal genomen 65%.

“Dat is dan niet bepaald het signaal dat... als u een dagvaarding thuis krijgt om daar iets minder aandacht te besteden dan aan de publiciteitsblaadjes van de Aldi. Dat is een gedeelte van mijn publiek, die kijken daar echt niet naar. Dan kom je daar echt soms in de sferen van feitelijke vorm van straffeloosheid... Vonnissen werken contraproductief op den duur.”⁵⁶⁷

Niettemin is het uitvoeringsratio van de werkstraf in het Brusselse arrondissement 87%, wat hoog is. Deze politierechter stelt daarbij dat de politierechtbank waarin hij zetelt het hoogste aantal werkstraffen uitspreekt, misschien zelfs landelijk. Deze magistraat wijdt dit hoge aantal aan het feit dat de werkstraf zin heeft en ook een daadwerkelijk ondergane straf betreft.

⁵⁶⁴ CR5

⁵⁶⁵ PR3

⁵⁶⁶ CR5

⁵⁶⁷ PR3

4.3 Conclusie van het onderzoek

Dit onderzoek beoogt de straftoematingsvrijheid van de rechter onder de loep te nemen, meer specifiek met oog voor de diverse factoren die deze vrijheid beïnvloeden en door het oog van de straftoemeter zelf. Net zoals de straftoemeting aanvangt met het dossier, start ook de uiteenzetting van de resultaten van dit onderzoek met de impact die het dossier nalaat op de rechter. Mogelijks beïnvloedende factoren kunnen niet in het straftoematingsproces worden betrokken wanneer de magistraat deze elementen niet kent. Bij het opleggen van een straf tracht de rechter de ernst van het misdrijf te koppelen aan de persoon van de beklaagde en zijn context. Dit blijkt echter vaak een bijzonder moeilijke opdracht wanneer dossiers weinig informatie verstrekken en daarenboven verstek wordt gelaten door de beklaagde. Dit zijn twee tendensen die de rechters onderschrijven als een belemmering voor het toemeten van een geïndividualiseerde en effectieve straf. Niettemin blijft het strafdossier voor de rechter de belangrijkste grondslag van het vonnis en de basis voor de motivering van de straftoematingsbeslissing.

De uiteindelijke finaliteit van een straf is om effectief te zijn. Het is de bedoeling dat de straf iets teweegbrengt bij de dader en hem of haar ervan weerhoudt om dergelijke feiten opnieuw te plegen. Afhankelijk van de persoon van de dader kunnen verschillende strafdoelen geïncorporeerd worden in de uiteindelijk toegemeten passende straf. Niettemin zal naargelang de eigen visie van de rechter het ene strafdoel meer gehanteerd worden dan het andere. Het strafdoel dat de rechter voor ogen heeft, zal een weerslag hebben op de keuze welk middel uit het straffenarsenaal zal worden aangewend.

Dit arsenaal aan sanctiemogelijkheden lijkt de rechter voldoende ruimte te bieden om een geïndividualiseerde straf toe te meten die passend is en beantwoordt aan de beoogde strafdoelen. De meerwaarde van een bepaalde strafsoort hangt samen met de gepleegde feiten en de persoon van de dader. Ongeacht de diversiteit van de mogelijke straffen dient elke sanctie realistisch te worden aangewend. De criminologische theorie schuift een misdrijfgerelateerde straf naar voor als ideaal maar dergelijke sanctieinvulling is in de praktijk vaak niet haalbaar. Enkele rechters beklemtonen de praktische problemen die gepaard gaan met deze verbondenheid, alsook met de uitvoering van diverse straffen. Dit onderzoek legt verder de impact op de strafsoort bloot van de strafrechtstak waarin het misdrijf zich bevindt. Het straffenarsenaal waaruit de rechter kan putten neemt een andere gedaante aan afhankelijk van de betreffende materie. Diverse strafrechtstakken brengen bijzondere straffen met zich mee en breiden zo de straftoematingsmogelijkheden van de rechter uit. De rechters onderstrepen dat bepaalde straffen ook vaak of minder vaak toepassing vinden afhankelijk van de materie.

Waar de wetgever de strafsoort vrijelijk door de rechter laat bepalen, perken de minimum- en de maximumstraf deze vrijheid van de rechter enigszins in. De meeste rechters ervaren deze wettelijke grenzen op diverse wijzen als een belemmering. De magistraten in economische en financiële zaken, alsook de politierechters onderstrepen de aanzienlijk hoge minimumboetes die vragen doen rijzen omtrent de uitvoerbaarheid. De rechters in verkeersrecht bekritisieren ook de autonomie die hen is ontnomen met betrekking tot de verplichte toepassing van de gekruiste herhalingsregeling en het alcoholslot. Enkele magistraten stellen zich vragen bij de wettelijke uitsluiting van de opschorting in verkrachtingszaken en leggen de vinger op de inconsistenties die de correctionalisering van bepaalde misdrijven met zich mee brengt. De wetgever lijkt zo ofwel veel ruimte te creëren voor de rechter, ofwel hem net alle ruimte te ontnemen door verplichte bijkomende straffen te voorzien of in bepaalde zaken modaliteiten te ontnemen. Een van de correctionele rechters acht de ruimte binnen de wettelijke strafgrenzen voldoende en beschouwt het minimum als iets relatief. Niettemin lijkt een straftoemingspraktijk waarbij de modaliteit van uitstel en verzachtende omstandigheden in de strijd worden gegooid, om de minimumstraf te ondergraven of om verplicht toe te meten sancties te omzeilen, in wanverhouding te staan met de wil van de wetgever. Een dergelijke tendens zet het rechtszekerheidsbeginsel in zekere mate op de helling.

Naast de wettelijke strafdeterminant van de ernst van het misdrijf blijkt het strafrechtelijk verleden ook een gewichtige rol te spelen in de straftoemingspraktijk. Enerzijds kan een rijkelijk gevuld strafblad aan de hand van wettelijke herhaling resulteren in een strengere bestraffing. Anderzijds getuigt een strafverleden, als buitenwettelijke factor, van een maatschappelijk asociale ingesteldheid en brengt dit er sommige rechters toe om een nog sterker signaal te sturen. Hoewel een onberispelijk strafrechtelijk verleden een verzachtende omstandigheid kan uitmaken, gaat een van de politierechters er van uit dat een beklagde die voor het eerste ten rechtstonele verschijnt niet voor het eerst in de fout ging, dit gezien de lage pakkans.

Ook de persoon van de dader beïnvloedt het straftoemingsproces en dit als een buitenwettelijk element. De individualiseringstendens gelast de rechter om het misdrijf te koppelen aan de beklagde. Om de personaliteit van de dader en zijn context te kunnen betrekken dient de magistraat evenwel te beschikken over dergelijke relevante gegevens. Het dossier en de zitting vormen de belangrijkste informatiebronnen, maar betekenen wegens een beperkte omvang of wegens verstek vaak geen meerwaarde. De sociale situatie, de houding en eventuele problematieken van de beklagde worden, voor zover mogelijk, door de rechters in acht genomen om een passende straf toe te meten die het risico op recidive zoveel mogelijk uitsluit. Dit risico en het schuldinzicht van de beklagde lijken naar

voor te treden als fundamentele beslissingsfactoren voor de straftoemeter en worden ingeschat aan de hand van alle elementen verbonden aan de persoon van de dader waarover de rechter aan informatie beschikt.

Het toemeten van een straf betreft een persoonlijke afweging van de rechter hoe de feiten zich verhouden ten aanzien van alle mogelijke misdrijven. De inschatting van de ernst van een bepaald delict, de opvatting over strafdoelen, de visie ten aanzien van alternatieve straffen... behelzen stuk voor stuk iets subjectief. De mogelijks beïnvloedende factoren hebben op een verschillende wijze doorwerking op het straftoemetersproces, dit afhankelijk van de persoon van de rechter. Een politierechter erkent daarbij de mogelijke invloed van zijn professionele verleden als parketmagistraat. Niettemin betwijfelt een van de magistraten of de persoon van de rechter een zichtbaar verschil in de straftoemeting veroorzaakt. Zichtbaar of niet, enige invloed van de rechter als persoon op de straftoemetersbeslissing kan moeilijk worden ontkend.

Ook de invloed van de andere strafprocesactoren kan niet worden ontkracht. De rechter lijkt het openbaar ministerie te beschouwen als een soort van tweede lezer van hetzelfde dossier. Ze trachten de visie van de maatschappij te vertegenwoordigen en sturen met hun strafvorderingen zowel expliciet als impliciet de straftoemeting. De rechter beschouwt de eis van de parketmagistraat als een leidraad doorheen het strafproces waarvan de impact verder gestuurd wordt door wat de andere procespartijen aanbrengen. Een openbaar ministerie die met haar strafeis alle mogelijke richtingen uitschiet kan echter weinig sturing bieden aan de rechter. Ook de impact of de meerwaarde van het pleidooi van de advocaat kan verschillende gedaantes aannemen. Gezien het strafdossier vaak gekenmerkt wordt door beperktheid is een belangrijke taak weggelegd voor de advocaat om verdere informatie over de beklaagde aan te brengen. Verder kan de advocaat de bijzondere aandacht wekken voor een aantal sanctiemogelijkheden en strafverzachtende rechtsfiguren. Hoewel het slachtoffer iedere participatie is ontnomen omtrent de straftoemeting, kan deze benadeelde evenwel op indirecte wijze de straftoemeting beïnvloeden. Via de ernst van het misdrijf sluipt enige invloed van het slachtoffer het beslissingsproces van de rechter binnen. De magistraten stellen niet blind te kunnen zijn voor het leed dat werd veroorzaakt door de gepleegde strafbare feiten. Uit deze resultaten blijkt dat het zittingsgebeuren duidelijk een impact heeft op de straftoemeter. Meerdere rechters geven immers aan de voorbereiding van een zaak al meermaals te hebben gewijzigd naar aanleiding van wat in de rechtszaal werd gezegd, gevorderd en gepleit.

De vraag of rechters wegens tijdsdruk en werkdruk terug dienen te vallen op eigen ervaring en stereotypering werd positief beantwoord in de zin dat de rechters erkennen enigszins terug te grijpen naar eigen vonnissen van gelijkaardige zaken. Zo schijnt de rechter een intra-consistent rechtspreken na te streven. Stereotypering lijkt, bij kritische analyse van de antwoorden van de rechters, toch enigszins een hand te hebben in de straftoemeting. Niettemin kan het zetelen met meerdere rechters dergelijke patronen neutraliseren.

Ook factoren extern aan het strafprocesgebeuren zoals de publieke opinie en de media blijken een stempel te drukken op de straftoemeting door de rechter. Verschillende magistraten onderstrepen het feit dat de bevolking meer naar repressie neigt. Niettemin zou meer informatie omtrent het strafdossier en het vonnis deze tendens ombuigen. Sommige echter trachten met hun straf toch enigszins een signaal naar de maatschappij te sturen, dit echter niet om de publieke opinie te paaien maar naar eigen aanvoelen. Dit eigen aanvoelen is onontkenbaar deels gestuurd door de maatschappij waarin de rechter leeft, dezelfde maatschappij waarin ook de publieke opinie wordt gevormd. Het belang dat door de samenleving wordt gehecht aan bepaalde misdrijven lijkt te resulteren in een verschuiving in straffen. Op diezelfde wijze lijkt ook de media een hand te hebben in het straftoemetingsproces. Niettemin geven alle rechters aan geen directe invloed van de media of van aanwezige journalisten op het strafproces te ervaren en verder ook geen belang te hechten aan journalistieke artikels over een hangende zaak. De magistraten leggen daarbij de vinger op de foutieve en vaak weinig objectieve berichtgeving over strafzaken. De beperkte informatie waarover de journalist kan beschikken brengt met zich mee dat artikels de ware toedracht van het vonnis niet correct en volledig kunnen weergeven en verder subjectief worden ingevuld door de auteur. Dergelijke invulling stuurt de publieke opinie zo vaak ongefundeerd verder in een bepaalde richting.

Ook met betrekking tot de politiek stellen de rechters geen directe impact te ondervinden in specifieke dossiers. Toch drukt het gevoerde beleid een stempel op de straftoemetingspraktijk. De magistraten onderstrepen door de politiek gestuurde tendensen zoals de tarifiering in het verkeersrecht, de aanzienlijk hoge minimumboetes, de drempelverhoging voor onmiddellijke aanhouding, de afschaffing van de opschortingsmodaliteit in verkrachtingszaken... die de straftoemetingsvrijheid van de rechter op diverse vlakken inperken. Ook door het leggen van bepaalde prioriteiten worden de diverse materies in het strafrecht anders behandeld. Dergelijke politieke beïnvloeding raakt de grenzen van de scheiding der machten en creëert een spanningsveld tussen de rechterlijke en de wetgevende macht.

De uitvoering van de toegemeten straffen raakt dit spanningsveld evenzeer. Enerzijds onderstrepen de rechters het onweten over wat de strafuitvoering met zich meebrengt. Anderzijds doet het feit dat diverse straffen geen of op andere wijze uitvoering vinden de magistraat de kracht van zijn vonnis in vraag stellen. De tendens om geen uitvoering te geven aan de korte gevangenisstraf ontnemt de straftoemeter een volgens vele magistraten krachtig signaal. Dit dwingt de rechter als het ware om het strafuitvoeringsbeleid enigszins in acht te nemen en via andere sancties de vrijheid van de beklaagde in te perken. De strafuitvoering lijkt zo, impliciet, een duidelijke impact te hebben op de toegemeten strafsoort en de strafduur.

5. Algemene conclusie

De straftoemetingenvrijheid belichaamt een rechterlijke vrijheid die zich moeilijk laat omvatten. Deze masterscriptie tracht niettemin de autonomie van de rechter op het vlak van de straftoemeting te ontleden aan de hand van de factoren die deze vrijheid mogelijks beïnvloeden. Deze elementen vinden hun oorsprong zowel in als buiten de wet. Het legale kader dat de straftoemetingenvrijheid van de rechter omhelst, stuurt in eerste instantie de oplegging van een bepaalde strafsoort en strafduur. Daarnaast is het toemetingproces doordrongen van buitenwettelijke factoren die elk hun eigen stempel drukken op een rechterlijke beslissing. De vraag stelt zich in welke mate deze factoren een geoorloofde plaats vinden in de straftoemingpraktijk zonder daarbij algemene rechtsbeginselen in het nauw te drijven. De tendens van het individualiseren werkt het in acht nemen van de persoon van de dader van de hand. De persoon van de rechter vindt echter geen plaats, dit om de onpartijdigheid en onbevooroordeeldheid van de straftoemeter niet in het gedrang te brengen. De strafrechtsactoren zoals de advocaat en het openbaar ministerie hebben logischerwijs enige en minder controversiële impact op de straftoemeting. De rechter aanschouwt het strafprocesgebeuren en neemt dit als totaalpakket mee in zijn beslissingsproces. Het slachtoffer kan evenzeer een invloed uitoefenen op de straftoemeting, dit op een geoorloofde wijze via de ernst van het misdrijf. De straftoemetingsbeslissing enigszins laten sturen door de media, de publieke opinie en de strafuitvoering is principieel uit den boze. Invloed vanwege het politieke beleid belichaamt een dubbel evenwicht. Het beleid dat wordt gevoerd via het invoeren van wetten maakt louter deel uit van de taakverdeling naar aanleiding van de scheiding der machten. Toch creëren bepaalde politieke tendensen een spanningsveld tussen de rechterlijke en de wetgevende macht. Ongeacht het feit dat bepaalde factoren een ongeoorloofde invloed belichamen, banen deze elementen zich toch een weg doorheen de straftoemingpraktijk. Dit echter op een soms onbewuste en eerder onzichtbare wijze, daar deze factoren niet vervat zijn in de motivering van de straftoemetingsbeslissing van de rechter.

De vraag welke factoren het meeste gewicht in de schaal der straftoemeting leggen vormde verder ook een van de grondslagen van deze masterscriptie. Het wettelijke straffenarsenaal heeft een fikse verruiming gekend en biedt de straftoemeter zo veel mogelijkheden wat de strafsoort betreft. De maximum- en de minimumstraf trachten deze vrijheid wat de strafduur betreft enigszins in te perken. Uit het gevoerde onderzoek treden verschillende wijze van belemmering naar voor. Onder meer de aanzienlijke optrekking van sommige minimumboetes die de rechter als het ware richting uitstel en verzachtende omstandigheden dwingen. Door het invoeren van nieuwe verplicht toe te meten maatregelen en sancties tracht de wetgever steeds meer de rechterlijke vrijheid te sturen. Vooral de

politierechter blijkt daarvan het slachtoffer te zijn. De wetgever stuurt ook aan op het gebruik van de vrijheidsstraf als ultimum remedium en criminologische artikelen ontcrachten het nut van de korte gevangenisstraf. Niettemin blijft deze sanctie een van de meest toegepaste straffen in België en bleek uit het gevoerde onderzoek dat de rechters de korte vrijheidsstraf in bepaalde zaken een sterk en betekenisvol middel achten, een middel die de magistraten soms graag wensen te benutten. Deze sanctie is de rechter echter ontnomen in de zin dat de korte vrijheidsstraf zo goed als geen uitvoering kent.

Naast de wettelijke mogelijkheden die het straffenarsenaal biedt, stuurt de ernst van de feiten in belangrijke mate de toemeting van een bepaald wapen uit dit arsenaal. De meest gedetailleerde straftoemeting treedt immers naar voor bij de meest ernstige en problematische inbreuken. Doorheen zowel de literatuurstudie als het gevoerde onderzoek vormt de ernst van de feiten een rode draad. Ongeacht het gebrek aan informatie in strafdossiers en de tendens van het versteklaten, tracht de rechter de persoon van de dader in acht te nemen. Het schuldinzicht en het recidiverisico van de beklaagde treden als belangrijke factoren naar voor en kennen invulling door het strafrechtelijke verleden, de sociale situatie, de houding en eventuele problematieken van de dader. Wanneer de strafrechtelijke feiten echter een bepaalde grens van zwaarwichtigheid overschrijden neemt de mate van invloed van deze buitenwettelijke factoren echter proportioneel af. De strafprocesactoren zoals het openbaar ministerie en de advocaat bleken niet de grootste impact na te laten op de straftoemeting. Niettegenstaande dat de advocaat het gebrek aan informatie in het strafdossier kan terugschroeven. De media en de publieke opinie blijken de rechter eerder weinig direct en bewust te beïnvloeden, toch vertolken deze wat op maatschappelijk vlak speelt. De magistraat die met de toegemeten straf een signaal wenst te sturen zal oog moeten voor wat de samenleving bezigt. Een samenleving waar de rechter ook deel uit van uitmaakt en die zo de visie van de rechter enigszins beïnvloedt. Rechterlijke opvattingen over welke straf effectief is, houdt iets subjectief in zich waardoor ook de persoon van de rechter een stempel drukt op de straftoemeting. Zoals reeds werd onderstreept betreft de effectuering van de toegemeten straf een heikel punt. De tendens dat vooral de vrijheidsbeneming, maar ook andere sancties zoals onder meer patrimoniale straffen geen uitvoering vinden lijkt ook een hand te krijgen in de straftoemetingspraktijk. Een wanverhouding tussen de straftoemeting en de strafuitvoering dreigt zo perverse effecten met zich mee te brengen.

6. Bibliografie

6.1 Wetgeving en voorbereidende werken

6.1.1 Wetgeving

Wet van 4 oktober 1867 op de verzachtende omstandigheden, *BS* 5 oktober 1867.

Wet van 31 mei 1888 op de voorwaardelijke veroordeling en de voorwaardelijke invrijheidstelling, *BS* 3 juni 1888.

Wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen, gewoontemisdadigers en plegers van bepaalde seksuele strafbare feiten, *BS* 11 mei 1930.

Wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, *BS* 17 juli 1964.

Wet tot invoering van de probatie als autonome straf in het Strafwetboek en tot wijziging van het Wetboek van strafvordering en de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, *BS* 10 april 2014

Wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, *BS* 15 april 1965.

Wet van 10 februari 1994 tot wijziging van de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, *BS* 27 april 1994.

Wet van 22 maart 1999 tot wijziging van de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, *BS* 1 april 2000.

Wet van 17 april 2002 tot invoering van de werkstraf als autonome straf in correctionele zaken en in politiezaken, *BS* 7 mei 2002.

Wet 7 februari 2014 tot invoering van het elektronisch toezicht als autonome straf, *BS* 28 februari 2014.

6.1.2 Parlementaire stukken

Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp in verband met de motivering van straffen, tot wijziging van artikel 195 van het Wetboek van Strafvordering en van artikel 207 van de Rechtspleging bij de Landsmacht, *Parl.St.* Kamer 1982-83, nr.668/1, 7.

Verslag namens de Commissie voor de justitie bij het wetsvoorstel tot wijziging van het Strafwetboek en tot invoering van de dienstverlening en de opleiding als gevangenisvervangende straffen, *Parl.St.* Kamer 2000-01, nr. 550-0549/011, 72.

Memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer 2003, nr. 53-3274/001, 4-5.

Advies van de Hoge Raad voor de Justitie bij het wetsvoorstel tot hervorming van het hof van assisen en rapport van de Commissie Hervorming van het Assisenhof overhandigd aan Mevr. de minister van Justitie L. Onkelinx – november 2005, *Parl. St.* Senaat, 2008-2009, 4-924/2, 41-42.

Wetsvoorstel tot invoering van het elektronisch toezicht als autonome straf, *Parl.St.* Kamer 2012-13, nr. 1042/002, 8-9.

6.1.3 Beleidsnota van de minister van Justitie

Algemene Beleidsnota Justitie, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr. 588/029.

6.2 Rechtspraak

ECRM, *Taxquet v. Belgium*, 2009, 16.

GwH 13 juli 2005, nr. 125/2005.

Cass. 13 augustus 1986, *Arr. Cass.* 1985-86, 1519.

Cass. 21 september 1994, *Arr. Cass.* 1994, 466- 766.

Cass. 27 november 1996, AR P.96.0556.F.

Cass. 14 februari, 2001, A.G. 2001, 92.

Cass. 27 maart 2001, *RW* 2001-02, 698.

Cass. 8 juni 2005, AR P.05.0349.F.

Gent 25 juni 1987, nr. 60176.

6.3 Rechtsleer

6.3.1 Noot onder rechtspraak

MEESE, J., "De aanvang van de redelijke termijn bij voortgezette misdrijven: het Hof van Cassatie op zoek naar nieuwe veroordelingen in Straatsburg?", noot onder Cass. 21 maart 2006, *NC* 2006, 320.

6.3.2 Bijdragen in tijdschriften

BEYENS, K. en SCHEIRS, V., "Sociale voorlichtingsrapporten in het kader van straftoemeting: tussen brugfunctie en professioneel strijdtoneel", *Panopticon* 2010, vol.2, 19.

BEYENS, S. en VANHAMME, F., "Onderzoek naar rechtspreken als sociale praktijk", *Tijdschrift voor Criminologie* 2008, afl. 50(4), 350-360.

BLOCH, A., VERMEIREN, G., MAES, J., VERHAEGHE, P., "De praktijk van de autonome werkstraf. De gerechtelijke wereld aan het woord", *Panopticon* 2006, afl. 4, 66.

BORGERS, M. J., "Het wettelijke sanctiestelsel en de straftoemetingvrijheid van de rechter", *DD* 2005, afl. 11, 111-204.

BORGERS, M. J., "De realisatie van gelijkheid in bestrafing. Over het probleem, de oplossingen en de trivialiteiten", *AA* 2006, afl. 5, 341.

CLAES, E., "Rechtszekerheid, rechtsvinding en toeval in het strafrecht", *RW* 2002, nr. 30, 1052.

CLAES, E., "Straftoemeting, bestaaffingsociologie, bestaaffingsfilosofie", *R&R* 2006, afl. 1, 49-52.

DE PAUW, W., *Justitie onder invloed. Belgen en vreemdelingen voor de correctionele rechtbank in Brussel: 28 jaar straftoemeting in drugszaken*, Brussel, VUBPress, 2009, 67-68.

DE WOLF, D., "Twee nieuwerwetse sancties in het Strafwetboek: de invoering van de probatie en het elektronisch toezicht als autonome straffen", *RW* 2015, nr. 28, 1083.

DECAIGNY, T., "Nieuwe correctionele hoofdstraffen: de straf onder elektronisch toezicht en de autonome probatiestraf", *T.Strafr.* 2014, afl. 4, 223-224.

DECLERCQ, L., "De redelijke termijn of de onredelijke vertraging in strafzaken: artikel 6, lid 1, van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Rede uitgesproken op de plechtige openingszitting van het hof van beroep te Gent op 1 september 1988", *RW* 1988-89, 380.

ELIARTS, C., "Het 'nieuw realisme' in het strafrecht en de criminele politiek", *Panopticon*, 1984, vol. 5, 1-9.

GELSTHORPE, L., MORRIS, A., "Women's Imprisonment in England and Wales: A Penal Paradox." *Criminal Justice* 2002, no. 3, 2.

GOETHALS, J., "De rechter berecht: straftoemeting en persoonlijkheid", *Panopticon* 1984, 46.

GOMMER, H., MEULEMAN, M., "De afhankelijke en belangeloze rechter", *Recht der Werkelijkheid* 2007, Vol. 1, p.7-25.

HARTENDORP, R.C., WAGENAAR, H., "De praktische rechter: De opmerkelijke relevantie van Paul Scholten voor een eigentijdse rechtsvindingstheorie", *R&R* 2004, vol. 1, 61.

HENDRICKX, K., "Beter geïnformeerde burger straft milder", *Juristenkrant* 2017, nr. 355, 4.

HUYBRECHTS, L., "Plaats en rol van de strafrechter in de strafrechtsbedeling", *Panopticon* 2001, 76.

HUYBRECHTS, L. en TRAEST, M., "Het strafrechtelijk sanctiestelsel en de straftoemeting door de rechter in België", *T. Strafr.* 2004, nr. 6, 49.

JOUTSEN, M., "Victim participation in proceedings and sentencing in Europe", *International Review of Victimology* 1994, vol. 3, (57) 61.

KROES, C. A. H., "Uitlatingen van politici over lopende strafzaken: beïnvloeding van het rechterlijk oordeel?", *NJB* 2014, vol.1, 4.

MAES, E., "Elektronisch toezicht als autonome straf. Een maat voor niets, zelfs een bedreiging voor een evenwichtige strafuitvoering?", *Fatik* 2014, afl. 141, 25-29.

MEYNS, G., "Inperking beoordelingsvrijheid van de rechter", *NJW* 2007, afl. 163, 459.

MONSIEURS, A., "De zwaarte van de straf volgens het Hof van Cassatie, het Grondwettelijk Hof en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens", *NC* 2008, 225-226.

MONSIEURS, A., VANDERHALLEN, M., ROZIE, J., "Consistente bestraffing: utopie of realiteit? De houding van magistraten tegenover consistentie in de strafvordering en de stratoemeting doorgelicht", *RW* 2009. nr. 10, 97.

NEDERLANDT, O., "La surveillance électronique comme peine autonome et comme modalité d'exécution des peines?", *JT* 2014, afl. 6568, 446.

NIEUWBEERTA, P., VAN WINGERDEN, S.G.C., "Straftoemeting bij moordenaars. De invloed van dader-, slachtoffer- en delictkenmerken", *Straftoemetingsbulletin* 2010, afl. 1, 11-21.

OOMS, A., "De rechterlijke onpartijdigheid is niet steeds wat ze lijkt. Een analyse over de grens tussen objectieve en subjectieve onpartijdigheid", *CDPK* 2010, vol.4, 499-524.

PEETERS, E., "Een straftoemetingsonderzoek bij de correctionele rechter", *Panopticon* 1988, 39-62.

RAATS, S., "De motiveringsverplichting als waarborg tegen rechterlijke willekeur?", *NC* 2011, 233

RAATS, S., "De beïnvloedbare strafrechter : een empirisch onderzoek naar het ankereffect van de strafeis van het openbaar ministerie", *RW* 30 maart 2013, nr. 31, 1202.

ROZIE, J., "Op zoek naar meer eenvormigheid in de straftoemeting: van maatpak naar confectiepak", *RW* 2005, afl. 6, 1482.

ROZIE, J., "Tegenspraak in de bestrafing", *NC* 2014, nr. 2, 103.

ROZIE, J., "Naar de vrijheidsstraf als ultimum remedium: een weg bezaaid met wolfijzers en schietgeweren", *NC* 2015, nr. 1, 1

ROZIE, J., en VAN DEUREN, C., "De motivering van de straf en strafmaat: een onderzoek naar de toepassing ervan in de praktijk. Komt de huidige motiveringspraktijk tegemoet aan de door de strafwetgever vooropgestelde doelstellingen?", *NC* 2012, (131) 139.

ROZIE, J. en VANDERMEERSCH, D., "De zin van de korte gevangenisstraf in vraag gesteld", *RW* 2017-18, nr. 9, 328.

ROZIE, J., VANDERMEERSCH, D., DE HERDT, J., DEBAUCHE, M., TAEYMANS, M., "Het voorstel van voorontwerp van nieuw Boek I Strafwetboek. Na 150 jaar eindelijk tijd om «de sprong» te wagen", *NC* 2017, vol. 13, nr. 9.

ROZIE, M., "De probatie kan voortaan ook op eigen vleugels vliegen", *NC* 2014, nr. 5, 350.

SCHELFAUT, M., 'Een sub judge rule of een gedragscode voor politici?', *TREMA* 2006, 338-343.

STEFFENSMEIER, D., KRAMER, J. H., ULMER, J. T., "Age differences in sentencing", *Justice Quarterly* 1995, vol. 12, 701-719.

STEVENS, L., "Strafzaken in het nieuws: over ontsprende media en de verantwoordelijkheid van het Openbaar Ministerie", *NJB* 2010, afl. 11, 660.

STEVENS, L., "Stereotiepe opvattingen horen niet thuis in een rechtbank", *Juristenkrant* 2016, alf. 325, 11.

VAN DE BUNT, H.G., DE KEIJSER, J., ELFFERS, H., "Responsieve rechters", *Rechtstreeks* 2004, vol. 2, 7 - 33.

VAN DE BUNT, H.G., DE KEIJSER, J., ELFFERS, H, "Rechters en de media: Een knelkoppeling", *Rechtstreeks* 2004, nr. 2, 11.

VAN DEN BERGH, B., "Recht zkt zekerheid» voor vaste relatie", *RW*, 30 oktober 2010, nr. 9, 352.

VAN DER KAADEN, J.J., "Straftoematingsfactoren, de rechtsgelijkheid in de straftoemeting", *JV* 1977, nr. 2, 25

VAN DEUREN, C., "Het elektronisch toezicht als autonome straf", *NC* 2014, nr. 5, 360.

VAN DIJK, J.J.M, "Het victimologische perspectief in verleden, heden en toekomst", *TvCr* 1997, 292.

VAN DUYNE, P.C., "Een psychologische benadering van verschillen in straftoemeting: een inleidend artikel", *Jv* 1980, nr. 10, 28.

VAN DUYNE, P.C., VERWOERD, I.R.A., "Gelet op de persoon van de rechter. Een observatie-onderzoek naar het strafrechtelijk beslissen in de raadkamer", *Jv* 1985, nr. 58, 21.

VAN KERCKVOORDE, J., "Straftoemeting bij winkeldiefstal", *Panopticon* 1981, 343.

VAN WINGERDEN, S.G.C., "Krijgt Hij Nog Een Kans, of Rekenen We Af? Rechters over De Rol Van Het Recidiverisico Bij De Straftoemeting", *Nederlands Juristenblad* 2013, vol. 88 (34), 2315-3320.

VAN WINGERDEN, S.G.C., "De *focal concerns* theorie. *Ontoetsbare straftoemetingstheorie?*", *Panopticon* 2015, 298.

VAN WINGERDEN, S.G.C., VAN WILSEM, J.A., JOHNSON, B.D., "Offender's personal circumstances and punishment. Toward a more refined model for the explanation of sentencing disparities", *Justice Quarterly* 2014, 100-133.

VAN WINGERDEN, S.G.C., WERMINK, H.T., "Een normatieve kijk op de rol van daderkenmerken bij straftoematingsbeslissingen", *TREMA* 2015, vol. 38, 9 -10.

VAN DER MADEN, M., MALSCH, M., DE KEIJSER, J., “Waarom wil de burger toch steeds dat rechters zwaarder straffen?”, *Trema* 2017, nr. 5, 181.

VANDROMME, S., “De werkstraf, de nieuwste aanwinst in het Belgische straffenarsenaal. Een eerste commentaar op de wet van 17 april 2002 tot invoering van de werkstraf als autonome straf in correctionele zaken en politiezaken”, *RW* 2003, afl. 13, 482.

VANHAMME, F. en BEYENS, K., “La recherche en sentencing: un survol contextualisé”, *Déviante et Société* 2007, 199.

VIGOUR, C., “Justice: l’introduction d’une rationalité managériale comme euphémisation des enjeux politiques”, *Déviante et société* 2002, 431.

VERHAERT, L., “Het slachtoffer en de straftoemeting”, *NC* 2013, nr. 0, 57-58.

WERMINK, H., VAN WINGERDEN, S., NIEUWBEERTA, P., VAN WILSEM, J., “Etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting”, *Research Memoranda/Raad voor de rechtspraak* 2015, vol. 10, 25.

WESTRA, R., “Transparantie: sturen en gestuurd worden” in CJ.EJ. PRINS, H. GRIFFIOEN, D. BROEDERS “Naar een transparantere rechtspraak. Geen glans zonder wrijving”, *Speelruimte voor transparantere rechtspraak*, 2014, afl. 25, 297.

6.3.3 Boeken

ANCEL, M., *La défense sociale nouvelle. Un mouvement de politique criminelle humaniste*, Parijs, Cujas, 1954, 183.

BECCARIA, C., *Over misdaden en straffen*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1982, 25.

BEYENS, B., *Straffen als sociale praktijk. Een penologisch onderzoek naar straftoemeting*, Brussel, VUBPress, 2000, 37-38.

CARBASSE, J., *Introduction historique au droit pénal*, Paris, Presses Universitaires de France, 1990, 105.

DE BRUYN, D., *De magistraat aan het woord*, Antwerpen, Maklu, 2006, 181.

DE BRUYN, D., *De magistraat aan het woord: een verkennend onderzoek naar de opvattingen van magistraten over hun functioneren in justitie en samenleving*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 297.

DE KEIJSER, J.W., VAN KOPPEN, P., ELFFERS, H., *Op de stoel van de rechter. Oordeelt het publiek net zo als de strafrechter?*, Den Haag, Raad voor de Rechtspraak 2006, 43-44.

DE JONCKHEERE, M., *Inleiding tot het recht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2018, 140.

DE MONTESQUIEU, C., *De l'esprit des lois*, Parijs, Garnier, 149.

DE PAUW, W., *Justitie onder invloed. Belgen en vreemdelingen voor de correctionele rechtbank in Brussel: 28 jaar straftoemeting in drugzaken*, Brussel, VUBpress, 2009, 79-80.

DE RUYVER, B., *De strafrechtelijke politiek gevoerd onder de socialistische Ministers van Justitie E. Vandervelde, P. Vermeylen en A. Vranckx*, Antwerpen, Kluwer, 1998, 90.

DE RUYVER, B., *(Grondige studie) Strafrechtelijk Beleid*, Gent, IRCP, September 2016, 42.

DE RUYVER, B., VAN IMPE, K., "De minnelijke schikking en de bemiddeling in strafzaken", *RW* 2001, 453-455.

DENIS, J., "La motivation des peines", *RDP* 1997, 1037.

DERUYCK, F., e.a., *Amicus Curiae: De verwittiging voor bijkomende straff en: naar meer coherentie?*, Mortsel, Intersentia, 2013, 151.

DUPONT, L., *Beginselen van behoorlijke strafrechtsbedeling: bijdrage tot grondslagenonderzoek*, Antwerpen, Kluwer, 1979, 53.

DUPONT L. en VERSTRAETEN, R., *Handboek Belgisch Strafrecht*, Leuven, Acco, 1990, 207

ENSCHEDÉ, CH.J., MOOR, H.C.M., SWART, A.H.J., *Strafvorming*, Arnhem, Gouda Quint, 1975, 82

FERRI, E., *La sociologie criminelle*, Paris, A.Rousseau, 1893, 640.

FYNAUT, C., *Criminologie en strafrechtsbedeling*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 136-139.

GOEDERTIER, G., e.a., *Basisbegrippen publiekrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2014, 279.

HOET, P., *Gemeenschapsgerichte straffen en maatregelen. Opschorting, uitstel, probatie, werkstraf en elektronisch toezicht*, Brussel, Larcier, 2014, 10.

KANNEGIETER, G., *Ongelijkheid in de straftoemeting: de invloed van de sociale positie van de verdachte op strafrechtelijke beslissingen*, Groningen, Wolters-Noordhoff, 1994, 241

MAES, J., *De straf is de straf*, Gent, Larcier, 2006, 18.

MEESE, J., *Overschrijding van de redelijke termijn*, Gent, Larcier, 2008, 4.

MONBALLYU, J., *Zes eeuwen strafrecht, De geschiedenis van het Belgisch strafrecht (1400-2000)*, Leuven, Acco, 2006, 60.

MYERS, M. A., TALARICO, S. M., *The Social Contexts of Criminal Sentencing*, New York, Springer-Verlag, 1987, 100 -107.

KELK, C., *Studieboek materieel strafrecht*, Deventer, Gouda Quint, 2001, 25.

RAATS, S., *Consistente straftoemeting*, Mortsel, Intersentia, 2016, 14.

ROZIE, J., *Het Strafrecht bedreven. Liber Amicorum Alain De Nauw: Is het onderscheid tussen hoofd- en bijkomende straffen nog gefundeerd?*, Brugge, die Keure / la Charte, 2011, 751-764.

SCHOEP, G. K., *Straftoemetingsrecht en strafvorming*, Deventer, Kluwer, 2008, 19.

SCHOEP, G.K. en SCHUYT, P.M., *Instrumenten ter ondersteuning van de rechter bij de straftoemeting. Een onderzoek naar de (potentiële) effectiviteit van de Databank Consistente Straftoemeting en de oriëntatiepunten voor de straftoemeting*, Nijmegen, Wolf Legal Publishers, 2005, 1-2.

SCHOLTEN, P., *Mr. C. Asser's handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht: Algemeen deel*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1931/1947, 128.

SNACKEN, S., *De korte gevangenisstraf. Een onderzoek naar toepassing en effectiviteit*, Antwerpen, Kluwer, 1986, 18-19.

SNACKEN, S., "Vrouwencriminaliteit: een literatuuroverzicht", *Panopticon* 1989, 10 (4), 85-393.

SPRIET, B., "Tabula Dupontis. De tabel Dupont tot combinatie van straf(toemeting)normen" in SPRIET, B., VAN DAELE, D., VERBRUGGEN, F., VERSTRAETEN, R., *Strafrecht als roeping: Liber Americum Lieven Dupont*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2005, 546.

SPRIET, B., RAEYMAKERS, J., *Themis 97 - Straf- en strafprocesrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2016, 72.

VAN DEN WYNGAERT, C., *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2006, 425.

VAN DEN WYNGAERT, C., *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen/Apeldoorn, Maklu, 2009, 694 -717.

VAN DEN WYNGAERT, C., *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2011, 491.

VAN WINGERDEN, S.G.C., MOERINGS, M., VAN WILSEM, J.A., *Recidiverisico en strafftoemeting*, Den Haag, Raad voor de rechtspraak, 2011, 1-183.

VANDE LANOTTE, J., GOEDERTIER, G., *Handboek Belgisch Publiek Recht*, Brugge, Die Keure, 2010, 894.

VANDER BEKEN, T. en BALCAEN, A., *Het slachtoffer en de strafrechtsbedeling: berekende flirt of ware liefde? Update in de Criminologie*, Mechelen, Kluwer, 2006, 90.

VANHAMME, F., *La rationalité de la peine. Enquête au tribunal correctionnel*, Brussel, Bruylant, 2009, 91.

VELDT, M.I., *Het EVRM en de onpartijdige strafrechter*, Deventer: Gouda Quint, 1997, 34.

VERBEKE, A., *Elementen van Anglo-Amerikaans recht. Een selectie van Engelse en Amerikaanse juridische teksten gesitueerd in het betrokken rechtssysteem*, Antwerpen, Maklu, 1994, 283-284, 320.

VERBRUGGEN, F., en VERSTRAETEN, R., *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, Antwerpen/Apeldoorn, Maklu, 2012, 405.

VERSTRAETEN, R., *Handboek strafvordering*, Antwerpen, Maklu, 2012, 58.

6.3.4 Bijdragen in verzamelwerken

BEYENS, K., "De kunst van het rechtspreken", in DUPONT, L. en LUTSEBAUT F. (ed.), *Herstelrecht tussen toekomst en verleden: Liber Amoricum Tony Peters*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2001, 64.

BOUTELLIER, H., "The vital context of restorative justice", in AERTSEN, I., DAEMS, T. en ROBERT, L. (eds.), *Institutionalizing restorative justice*, Cullompton, Willan Publishing, 2006, 25.

DE KEIJSER, J.W., VAN DE BUNT, H.G., ELFFERS, H., "Strafrechters over maatschappelijke druk, responsiviteit en de kloof tussen rechter en samenleving" in *Het maatschappelijk oordeel van de rechter; de wisselwerking tussen rechter en samenleving*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2004, 21.

DE PEUTER, J., "Het leed als hoofdcomponent van de straf", in X.(ed.), *Liber Amicorum Jules D'Haenens*, Gent, Mys & Breesch, 1993, 73.

DE RUYVER, B., "De alternatieve straffen: een modetrend of een volwaardig instrument?" in H. D'HAENENS e.a., *Liber Amicorum Jules D'Haenens*, Gent, Mys & Breesch, 1993, 91.

DE SMET, B., LATHOUWERS, J., RIMANQUE, K., "Artikel 6. Recht op een eerlijk proces.§ 1" in J. VANDE LANOTTE, Y. HAECK (eds.), *Handboek EVRM. Deel 2. Artikelsgewijze Commentaar*, Antwerpen, Intersentia, 2004, 502.

DERUYCK, F. en WAETERINCKX, P., “Tien jaar strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon (1999-2009). Verleden en heden van de rechtspersoon in het strafrecht vanuit juridisch en praktisch oogpunt”, in X, *C.B.R. Jaarboek 2009-2010*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 1-92.

DUPONT, L., “De motivering van de straftoemeting”, in A. DE NAUW, J. D’HAENENS en M. STORME (red.), *Actuele problemen van strafrecht. XIVe Postuniversitaire cyclus Willy Delva 1987-1988*, Antwerpen, Kluwer, 1988, 510.

FRANSEN, H., “Verzachtende omstandigheden” in X., *Postal Memorialis. Lexicon strafrecht, strafvordering en bijzondere strafwetten*, Mechelen, Kluwer, 2016, 184/17.

MAES, E., “Evoluties in punitiviteit: lessen uit de justitiële statistieken” in I. AERTSEN, K. BEYENS, T. DAEMS en E. MAES (eds.), *Hoe punitief is België?*, Antwerpen, Maklu, 2010, 74-75.

ROZIE, J., “De voorstellen van de subcommissie Straftoemeting”, in AERTSEN, I., BEYENS, K., DE VALCK, S., PIETERS, F., (ed.), *De Commissie Holsters buitenspel?*, Brussel, Politeia, 2004, 23

ROZIE, J., “Over de niet te miskennen rol van de advocaat tijdens de bestraffingsfase” in *Recente ontwikkelingen in het arbeids-, economisch, straf- en familierecht*, Mortsel, Intersentia, 2009, 190.

TRAEST, P., “De innerlijke overtuiging van de rechter en de motiveringsverplichting” in VERBRUGGEN, F., VERSTRAETEN, R., VAN DAELE, D., SPRIET, B.,(eds.), *Strafrecht als roeping. Liber amicorum Lieven Dupont*, I, Leuven, Universitaire Pers, 2005, 567.

VAN ORSHOVEN, P., “De onafhankelijkheid van de rechter naar Belgisch recht”, in VAN ORSHOVEN, P., VERHEY, L.F.M., WAGNER, K., *De onafhankelijkheid van de rechter*, Deventer, Tjeenk Willink, 1987, 79.

VANDER BEKEN, T. en BALCAEN, A., “Het slachtoffer en de strafrechtsbedeling: berekende flirt of ware liefde?” in A. BALCAEN *et al.* (eds.), *Het slachtoffer van criminaliteit: tussen perceptie en realiteit?*, Gent, Kluwer, 2006, (81) 89

6.3.5 Working Law Papers

VANDER BEKEN, T., en BALCAEN, A., "Dossiervoering door de rechter: beperkingen op de discretionaire bevoegdheid van de rechter bij de straftoemeting", *Environmental Lawforce working paper* 2009, afl. 5, 4.

6.4 Online bronnen

6.4.1 Wetenschappelijke artikels

KRUTTSCHNITT, C., "Respectable Women and the Law", *The sociological quarterly* 1982, vol. 23, issue 2, 221-234.

WHEELER, L., KOESTNER, R., DRIVER, R.E., "Related attributes in the choice of comparison others: It's there, but it isn't all there is", *Journal of Experimental Social Psychology*, 1982, vol. 18, 489-500.

6.4.2 Masterproeven en doctoraatscripties

ASSINK, B., DEKKERS, M.J.M., KEPPEL, P.L.E.R., PEPELS, N., *Het beslisgedrag van rechters nader bekeken. Een empirisch onderzoek naar het beslisgedrag van de rechter op de politierechterzittingen in Nederland*, Bachelorproef Universiteit Maastricht, 2010, <https://openjournals.maastrichtuniversity.nl/index.php/Marble/article/view/116>, 56-57.

BLEEKER, E., *De beoordelingsvrijheid van de rechter: een echte vrijheid?*, Masterproef Rechten UGent, 2013, <https://lib.ugent.be/nl/catalog/rug01:002060717>, 20.

COORMAN, L., *Hoe sterk is de strafrechtsketen? Het verschil tussen theorie en praktijk*, Masterproef Rechten UGent, 2014, https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/163/183/RUG01-002163183_2014_0001_AC.pdf, 9

SCHUYT, P. M., *Verantwoorde straftoemeting*, Doctoraatscriptie Rechten Radboud Universiteit Nijmegen, 2009, <https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/74854/74854.pdf?sequence=1>, 80.

TEERLINCK, E., “De relatie tussen strafeis en vonnis: een empirisch onderzoek in de rechtbank van eerste aanleg te Gent”, Masterproef rechten UGent, 2014, <https://lib.ugent.be/nl/catalog/rug01:002138633>, 54.

VAN KEULEN, S.J.C., *Straftoemetingenvrijheid en de invoering van bijzondere minimumstraffen in het Nederlandse sanctierecht*, Masterproef Rechten Universiteit Tilburg, 2011, <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=121538>, 14.

VAN LEUVENHAEGE, W., *Straffen bij de vleet: Een kwalitatief onderzoek naar de visie van rechtspractici betreffende het straffenarsenaal*, Masterproef Rechten UGent, 2015, <https://lib.ugent.be/en/catalog/rug01:002213435>, 55-58.

VANREUSEL, R., *De straftoemeting in de praktijk een kwalitatief onderzoek in het ressort Gent*, Masterproef Rechten UGent, 2009, https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/391/633/RUG01-001391633_2010_0001_AC.pdf, 115.

6.4.3 Andere

European Network of Councils for the Judiciary, “Independence and Accountability of the Prosecution: ENCJ Report 2014-2016”, http://www.csm1909.ro/csm/linkuri/15_02_2017__86412_ro.pdf.

GEENS, K., Inning penale boetes, 7 februari 2014, <https://www.koengeens.be/news/2014/02/07/inning-penale-boetes>.

FOD JUSTITIE, Geldboete, https://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/straffen_en_boetes/soorten_straffen/hoofdstraf/geldboete.

VANDERSMISSEN, M., “Hoe onafhankelijk zijn onze rechters?”, Knack 14 oktober 2015, <https://www.knack.be/nieuws/belgie/hoe-onafhankelijk-zijn-onze-rechters/article-longread-616991.html>.

SMAERS, G.E., Eindverslag Commissie Strafuitvoeringsrechtbanken, externe rechtspositie van gedetineerden en straftoemeting, Brussel, Ministerie van Justitie, 2003, 13-15 en 26-42.

ROOSENS, J., “Als politici zich niet kunnen neerleggen bij beslissingen van rechters, waarom zouden burgers dat dan nog doen?”, VRTNWS 6 maart 2019, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/03/06/carnaval-moet-veilig-en-plezant-blijven/>.

VRIJDAGGROEP, “Ook vrije mensen moeten zich zorgen maken over onze gevangenissen”, Knack 23 november 2018, <https://www.knack.be/nieuws/belgie/ook-vrije-mensen-moeten-zich-zorgen-maken-over-onze-gevangenissen/article-opinion-1397111.html> (geraadpleegd op 3 februari 2018).

VRIJDAGGROEP, Onze gevangenissen, een gevaar voor elk van ons, 15 november 2018, <https://www.v-g-v.be/nl/onze-gevangenissen-een-gevaar-voor-elk-van-ons/>.

Bijlage 1: vragenlijst

1. Wat betekent de straftoemtingsvrijheid voor u? Als u het begrip zou moeten definiëren?
2. Hoe verloopt het denkproces bij uw straftoemtingsbeslissing?
 - Hoe tracht u een straf zo veel als mogelijk te individualiseren?
3. Hoe komt u toe een bepaalde strafsoort en strafzwaarte?
 - Wat vormen de voornaamste beweegredenen om een dergelijke beslissing te maken?
 - Door welke factoren voelt u zich het meest gestuurd bij de straftoemeting?
 - Ernst van het misdrijf en gerechtelijk verleden?
 - In welke mate beïnvloeden beoogde strafdoelen uw straftoemtingsbeslissing?
 - Wanneer of in welke gevallen kiest u ervoor om een alternatieve sanctie op te leggen?
 - Speelt uw visie ten aanzien van de alternatieve straffen daarbij een rol?
 - Speelt de persoon van de dader daarbij een rol? Hebt u daarbij aandacht voor het slachtoffer?
4. Voelt u zich in grote mate gestuurd door de minimum- en maximumstraf?
 - Hoe staat u tegenover deze grenzen? Ervaart u ze als belemmerend?
5. Welke factoren zorgen ervoor dat u verzachtende of verzwarende omstandigheden toepast?
6. Welke factoren ervaart u als het meest belemmerend/meest verruimend voor uw straftoemtingsvrijheid?
7. Hebben uw persoonlijkheid en uw opvattingen een bijzondere invloed op de straftoemeting?
 - Speelt uw opvatting ten aanzien van een bepaald misdrijf, uw visie over bepaalde strafdoelen... een rol bij de straftoemeting?
8. In welke mate heeft u oog voor de persoon van de dader en zijn/haar achterliggende problematiek?
 - In welke mate verschilt uw beoogde strafdoel afhankelijk van de dader?
9. Hoe ervaart u de rol van het slachtoffer bij de straftoemeting?
 - Kan het slachtoffer of de schade die bij deze is veroorzaakt bepalend zijn voor de ernst van het misdrijf?

10. Voelt u zich gestuurd door het pleidooi van de advocaat of door de vordering van het openbaar ministerie? Zo ja, in welke mate en op welke wijze?
11. Ervaart u door soms eerder beperkte informatie, tijd en middelen dat u soms terug dient te vallen op ervaringsregels, stereotypen en vooroordelen, die worden gevoed door persoonlijke ervaringen van de rechter en omgevingsfactoren, bij het maken van een beslissing?
12. Ervaart u dat druk van externe factoren zoals de media en de publieke opinie een invloed hebben op de straftoemeting?
- Hoe reageert de rechter op deze maatschappelijke druk? Ervaren zij maatschappelijke druk? Vinden zij dat er een kloof bestaat tussen rechter en samenleving? Tot op welke hoogte kunnen en willen zij gehoor geven aan maatschappelijke druk?
 - Hoe ervaart de rechter zijn relatie met de media en publieke opinie?
 - Ervaart de rechter druk vanwege het gevoerde politiek beleid?

Bijlage 2: legende

CODE	RECHTER	ARRONDISSEMENT	MATERIE	GESLACHT
PR 1	Politierechter	West-Vlaanderen		M
PR 2	Politierechter	Oost-Vlaanderen		V
PR 3	Politierechter	Brussel		M
CR 1	Rechter van de rechtbank van eerste aanleg	West-Vlaanderen	Algemeen strafrecht	M
CR 2	Rechter van de rechtbank van eerste aanleg	Brussel	Bijzonder strafrecht: economisch en financiële zaken	M
CR 3	Rechter van de rechtbank van eerste aanleg	Limburg	Zedenzaken	M
CR 4	Rechter van de rechtbank van eerste aanleg	Limburg	Zedenzaken	V
CR 5	Rechter van de rechtbank van eerste aanleg	Oost-Vlaanderen	Bijzonder strafrecht: economisch en financiële zaken	V